

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Transatlantická kooperace a bezpečnostní architektura v Evropě

Transatlantic Cooperation and Security Architecture in Europe

Student: Bc. Kateřina Blašková

Vedoucí diplomové práce: Ing. Radomír Kaňa, Ph.D

2013

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Kateřina Blašková**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6210T004 Eurospráva**
Specializace: **00 Eurospráva**
Téma: **Transatlantická kooperace a bezpečnostní architektura v Evropě**
Transatlantic Cooperation and Security Architecture in Europe

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Role Severoatlantické aliance při zajišťování bezpečnosti v Evropě
 3. Transatlantické vztahy: NATO a EU
 4. Obranné výdaje členských zemí NATO
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

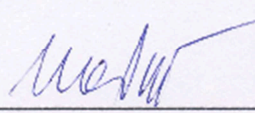
ANDĚL, Petr. *Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí: americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-802-4620-046.
HODER, Lukáš. *Transatlantické vztahy v době krize: hegemonie USA a emancipace Evropy po 11. září 2001*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-5059-4.
KASHMERI, Sarwar A. *NATO 2.0: reboot or delete?* Washington, D.C.: Potomac Books, 2011. ISBN 978-159-7976-640.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

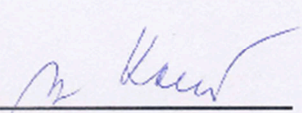
Vedoucí diplomové práce: **Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 26.04.2013

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

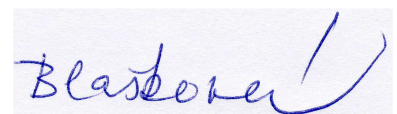
Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Ing. Radomíru Kaňovi, Ph.D. a brig. gen. Ing. Miroslavu Bálintovi za věcné připomínky a cenné rady, jimiž přispěli k vypracování této diplomové práce. Děkuji oběma za odbornou pomoc a věnovaný čas.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně a použila jsem pouze prameny, které uvádím v seznamu použité literatury.

V Ostravě dne 26. dubna 2013

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Blasková", is written over a horizontal line.

podpis autora

Obsah

1	Úvod	5
2	Role Severoatlantické aliance při zajišťování bezpečnosti v Evropě.....	7
2.1	Zrod a vývoj NATO na pozadí mezinárodní situace	7
2.1.1	Poválečná Evropa a zrod Severoatlantické aliance	8
2.1.2	Aliance během studené války	11
2.1.3	Nové bezpečnostní prostředí po skončení studené války a reakce na 11. září... 18	
2.2	Evropská iniciativa a vznik bezpečnostní spolupráce na kontinentu	23
2.2.1	Snahy o bezpečnostně-obrannou integraci před vznikem EBOP (SBOP)	23
2.2.2	Vznik EBOP (SBOP) a utváření bezpečnostně-obranné dimenze EU	25
3	Transatlantické vztahy: NATO a EU	29
3.1	Rámec transatlantických vztahů: bezpečnostní dimenze.....	30
3.1.1	11. září a změna zahraniční a bezpečnostní politiky USA	30
3.1.2	Rozkol mezi Evropou a USA: otázka pojetí mezinárodní politiky?	32
3.1.3	Důležitost zachování vazby mezi Evropou a Amerikou	33
3.2	Vztahy mezi NATO a Evropskou unií	34
3.2.1	Institucionální vztahy NATO-EU na pozadí Berlín plus	35
3.2.2	Oblasti spolupráce	38
3.2.3	Překážky ve spolupráci.....	39
3.2.4	Spolupráce či vymezení kompetencí mimo rámec kooperace?.....	41
3.3	Vazba NATO a EU: členská základna	43
3.3.1	Členské země EU /nečlenské země NATO	45
3.3.2	Členské země NATO /nečlenské země EU	46
4	Obranné výdaje členských zemí NATO	48
4.1	Obranné výdaje a flexibilita Aliance v mezinárodním bezpečnostním prostředí.....	50
4.1.1	Obranné výdaje NATO během studené války.....	50
4.1.2	Obranné výdaje po skončení studené války	54
4.2	Asymetrické financování obrany: USA a evropské země NATO	57
4.2.1	Rozdíl ve výdajích na obranu z časového hlediska.....	58

4.2.2	Současný stav a asymetrie vojenského potenciálu a obranných investic	61
4.2.3	Příspěvky spojenců do Severoatlantické aliance.....	67
4.3	Budování bezpečnosti při současném snižování obranných výdajů.....	68
4.3.1	Klesající význam investic do obrany a dopad dluhové krize v Evropě	69
4.3.2	Nutnost posílení kooperace v době úsporných opatření.....	73
5	Závěr	76
	Seznam použité literatury	79
	Seznam zkratk	94
	Seznam grafů, tabulek a obrázků	
	Seznam příloh	

1 Úvod

„Nezáleží na tom, jak je myšlenka stará. Na čem však záleží, jak je aktuální.“

Elias Canetti, nositel Nobelovy ceny

Jen stěží můžeme najít lepší citát charakterizující Severoatlantickou alianci a obecně transatlantické spojení – myšlenka obranného partnerství mezi Evropou a Severní Amerikou je přes 60 let stará, přece však aktuální. Dne 4. dubna 1949 byla podepsána Severoatlantická smlouva, čímž byly položeny základy transatlantického spojení se slibem vzájemné obrany ve svém jádru. Nicméně od samého počátku tato obranná koalice nebyla pouze o ochraně území před šířením vlivu SSSR. Byl to rovněž společný hodnotový základ založený na demokracii, který tvoří NATO odlišné od jiných vojenských aliancí v minulosti a zároveň vytváří důvod pro přetrvání transatlantické vazby i po skončení studené války. Období po rozpadu bipolárního uspořádání bylo charakteristické budováním stability prostřednictvím šíření demokracie a integrace napříč Evropou. Navíc se na evropském kontinentu začala rozvíjet paralelně s NATO bezpečnostně-obranná dimenze Evropské unie. Partnerství NATO s Uníí je významné, nejenomže vzhledem k rozšiřování kompetencí EU se jejich oblasti a odpovědnosti začaly stále více překrývat, ale zároveň 21 členských zemí EU je v současné době zároveň členy Severoatlantické aliance. Strategická spolupráce mezi oběma organizacemi je postavena na dohodách Berlín plus. V současné době se obě strany Atlantiku potýkají s problémy snižování obranných výdajů a celkově vojenských kapacit.

Ústředním cílem této práce je na základě zhodnocení obranných výdajů a armádních kapacit posoudit vojenský potenciál evropských zemí a význam transatlantického spojení pro Evropu.

Pro dosažení vytyčeného cíle byly zvoleny následující hypotézy:

- I. *Severoatlantická aliance je pro Evropu nezbytný nástroj k zajištění své bezpečnosti, neboť všeobecně evropské země nedisponují uspokojivými vojenskými kapacitami a investicemi do obrany a jejich vojenský potenciál zaostává za USA.*
- II. *Mechanismus Berlín plus, umožňující využít Unii kapacity NATO, je efektivním nástrojem pro vymezení vztahů NATO a EU a tedy i vedení operací v rámci Společné bezpečnostní a obranné politiky Evropské unie.*

Práce je tematicky rozdělena do tří hlavních kapitol. V části nazvané *Role Severoatlantické aliance při zajišťování bezpečnosti v Evropě* jsou vymezena teoretická východiska problematiky. Tato kapitola se věnuje postupnému utváření NATO v měnícím se mezinárodním bezpečnostním prostředí. Jsou zde nastíněny nejenom klíčové studenoválečné události a konflikty, kde bylo NATO zainteresováno, ale důraz je zde kladen především na proměnu mezinárodního systému po skončení studené války a s tím související transformaci Severoatlantické aliance. Teoretická část je uzavřena rozvojem evropské bezpečnostní spolupráce, přičemž pozornost je zde věnována jednotlivým projektům Evropského společenství, resp. EU s důrazem na EBOP/SBOP, ale jsou zde vymezeny i jednotlivé motivy rozvoje bezpečnostní spolupráce na evropském kontinentu.

Další kapitola, *Transatlantické vztahy: NATO a EU*, je po obecném zhodnocení vztahů mezi oběma břehy Atlantiku zaměřena zejména na zhodnocení spolupráce mezi organizacemi NATO a EU, přičemž východiskem jsou zde dohody Berlín plus. V této části jsou předloženy odlišné postoje na vztahy mezi oběma břehy Atlantiku. Přesto je v práci zastáván spíše optimistický názor na vztah NATO-EU a kooperace mezi oběma organizacemi je brána jako nezbytná podmínka pro efektivní zajištění bezpečnosti. Tato kapitola je uzavřena problematikou členské základny NATO a EU. Zde je zdůrazněna zejména vazba k nečlenským zemím obou organizací a odůvodnění, proč nejsou vybrané země s danou organizací zatím oficiálně propojeny.

Poslední část nazvaná *Obranné výdaje členských zemí NATO* je zaměřena na ekonomické aspekty problematiky, přičemž se opírá o údaje vojenských výdajů vypočítaných dle definice NATO. Je zde provedena analýza problematiky a za pomoci vybraných indikátorů je zhodnocen vojenský potenciál členských zemí Aliance. Po části zkoumající flexibilitu NATO z hlediska jednotlivých determinantů na změny v mezinárodním bezpečnostním prostředí, je práce klíčově zaměřena na komparaci obranných výdajů USA s evropskými spojenci. Kapitola je uzavřena analýzou a zhodnocením poklesu obranných výdajů se zaměřením na období dopadu hospodářské krize v Evropě a současné dluhové krize s možnými plány na zlepšení efektivnosti vojenských kapacit.

V průběhu zpracování diplomové práce je teoretická část založena na využití metody historické a deskriptivní. V praktické části je pak použita zejména metoda analyticko-syntetická, dále komparace a indukce.

2 Role Severoatlantické aliance při zajišťování bezpečnosti v Evropě

Organizace Severoatlantické smlouvy (North Atlantic Treaty Organisation, NATO)¹ a bezpečnost evropského kontinentu jsou spolu spojeny již od roku 1949, kdy byla podepsána Washingtonská smlouva a byla tak vytvořena **mezivládní organizace kolektivní bezpečnosti**², s klíčovým posláním zajišťovat svobodu a bezpečnost všech svých členů, a to politickými i vojenskými prostředky v souladu s článkem 51 Charty OSN³. Od počátku své existence je cílem NATO vytvoření spravedlivého a trvalého mírového pořádku v Evropě, založeného na společných hodnotách demokracie, lidských práv a právního státu. Právě tento hodnotový rámec, který Aliance vyznává je pevným spojením NATO a Evropské unie (EU) při zajišťování bezpečnosti v Evropě. [104]

Klíčovým funkčním principem NATO je zásada společného závazku ke vzájemné spolupráci mezi všemi 28 členskými státy Aliance⁴, založená na nedělitelnosti bezpečnosti jejich členů. Solidarita v rámci Severoatlantické aliance zaručuje, že žádná země není nucena se spoléhat pouze na své vlastní úsilí při řešení základních bezpečnostních úkolů a zároveň zajišťuje, že hrozba agrese proti členské zemi Aliance je minimální.⁵ Severoatlantická aliance ztělesňuje transatlantické spojení, v němž je bezpečnost Severní Ameriky svázána s bezpečností Evropy. Je efektivním vyjádřením kolektivního úsilí členských států při sledování společných zájmů, čímž přispívá k celkové stabilitě v Evropě. [125]

2.1 Zrod a vývoj NATO na pozadí mezinárodní situace

Počátky NATO spadají do období po ukončení druhé světové války a zároveň do období začínající studené války⁶, která podobu Severoatlantické aliance značně ovlivnila.

¹ V textu dále také Severoatlantická aliance či Aliance.

² Je nutné podotknout, že NATO nedisponuje nástroji na řešení konfliktů mezi svými členskými zeměmi, což je základním principem kolektivní bezpečnosti.

³ Podle tohoto článku žádné ustanovení Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena OSN, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, do té doby než Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.

⁴ Přehled všech členů NATO i s datem jejich vstupu je zobrazen v příloze 1.

⁵ Ozbrojený útok představuje neúnosné riziko nikoliv pro smluvní státy NATO, ale zejména pro případného agresora, který by musel podstoupit riziko odvety, jež by byla mnohem silnější než jeho úder.

⁶ Na interelaci vzniku studené války panují jisté neshody. K nejčastěji zmiňovaným spouštěcím mechanismem patří konference na Jaltě z února 1945, jež vymezila poválečné uspořádání a sféry vlivu, projev z Fultonu z března 1946, kdy britský premiér Churchill hovořil o rozdělení sfér vlivu a o pádu železné opony od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu, či Trumanova doktrína z března 1947, vyjadřující odhodlání USA nedopustit rozpínání SSSR.

Během studené války hrála Aliance klíčovou roli při garanci bezpečnosti svých členských států a vytváření vojenské protiváhy Sovětskému svazu socialistických republik (SSSR)⁷. Po zhroucení východního bloku a zániku Sovětského svazu se zcela logicky otevřela otázka další budoucnosti NATO. Pokud chtěla Severoatlantická aliance jako akceschopná organizace přežít tyto změny, musela se přizpůsobit novému konceptu bezpečnostní politiky. Aliance se postupně přetvářela z nástroje na obranu území členů NATO v sílu napomáhající řešení krizových situací mimo území svých členských zemí, zejména na Balkáně a Africe. [12]

Existence nových hrozeb pak byla potvrzena teroristickými útoky z 11. září 2001, v jejímž důsledku byl vůbec poprvé aktivizován článek V. Severoatlantické smlouvy (viz. subkap. 2.1.3) spolu s kolektivním úsilím všech členů NATO v pomoci Spojeným státům americkým (United States of America, USA). Vzhledem k tomu, že se v této části opíráme také o politické prostředí USA a SSSR, tak je pro lepší srozumitelnost do přílohy 2 vložen seznam vedoucích představitelů USA i Sovětského svazu.

2.1.1 Poválečná Evropa a zrod Severoatlantické aliance

Rozdílné zájmy mezi USA spolu se západními státy a zeměmi komunistického východního bloku vedené SSSR, se projeví již v prvních letech ukončení druhé světové války. Každý ze systémů byl postaven na zcela odlišných základních hodnotách. [23] Zájmem USA bylo posílit svou pozici ve světě podporou urychlené poválečné rekonstrukce západních demokracií, což se projevilo v **konceptu Marhallova plánu**⁸, a zároveň zamezit dalšímu zvětšování vlivu SSSR mimo sféru danou výsledky 2. světové války. SSSR zase usiloval o upevnění pozic ve střední a východní Evropě a šíření socialistického společenského zřízení ve světě, včetně západních demokratických zemí, což bylo vnímáno jako přímá a záměrná hrozba ze strany SSSR.⁹ Zrcadlový náhled rovněž uplatňoval SSSR, jehož vůdci spatřovali životní hrozbu v tom, že by v případné válce došlo díky vojenským schopnostem Západu k rozvrácení sovětského státu a zničení socialistického systému. Jak USA, tak SSSR

⁷ V textu také zkráceně jako Sovětský svaz.

⁸ Marshallův plán neboli Program hospodářské obnovy Evropy je diplomatická iniciativa, jež poskytla finanční pomoc západoevropským státům při obnově válkou poškozené ekonomiky. S návrhem přišel 5. června 1947 americký státní tajemník, George Catlett Marshall s tím, že Spojené státy americké pomohou tento program realizovat „*do té míry, do jaké to pro ně bude prakticky proveditelné*“. Přičemž zdůraznil, že plán není zaměřen „*proti žádné zemi ani doktríně, ale proti hladu, chudobě, zoufalství a chaosu*“.

⁹ Vztahy mezi USA a SSSR byly v roce 1946 rozpracovány do tzv. **Clifford-Elseyovy zprávy**. Tato přísně tajná zpráva má šest kapitol rozdělených do dvou částí: analyticko-popisné a koncepční s doporučením, jak mají USA přistupovat k SSSR a jakým způsobem s ním mají jednat. Na základě dvou tezí je zde vymezen kritický přístup USA k SSSR po skončení 2. světové války; SSSR uznává pouze jazyk síly a ústupek považuje za projev slabosti, USA musejí být připraveny na rozpoutání atomové války.

tedy usilovaly o posílení svojí bezpečnosti, neboť se druhou stranou cítily ohroženy, a to bez ohledu na to, jak moc bylo ohrožení *skutečné*. Tento vztah, kde se oba hegemoni navzájem chápali jako potenciální zásadní hrozba, se vytvořil již během studené války změnou mocenské distribuce. Tento proces byl postupný, probíhal v jistém časovém sledu, což je také důvod, proč **nelze jednoznačně určit počátek studené války**. [5]

Situace pak zdramatizoval únorový převrat v roce 1948 v Československu¹⁰ a blokáda Berlína¹¹. Tyto události byly z pohledu Západu snahou zvýšit sovětský vliv a při neexistenci záruky bezpečnosti byly USA a západoevropské země nuceny ke snaze upevnit moc vlastní, což vedlo k vytvoření Západní unie a poté NATO.¹² [3]

Na podnět britského ministra zahraničí Ernesta Bevana vytvořit Západní unii (ZU) byla **dne 17. března 1948 podepsána** ministry zahraničí pěti západoevropských zemí¹³ **Bruselská smlouva**, jež položila základy tohoto bezpečnostního paktu, uzavřeného na dobu padesáti let¹⁴. Praktická realizace záměrů Západní unie byla závislá na spolupráci s USA i přes zásadu izolacionismu USA¹⁵, jež byla považována za *sacrosanctum* americké politiky. [4]

Nicméně bylo zřejmé, že Bruselský pakt nestačí k odvrácení hrozby ze strany SSSR, a proto byla 22. března 1948 ve Washingtonu zahájena jednání o možné spolupráci mezi Západní unií a USA, které bylo uzavřeno dne **4. dubna 1949**, kdy se ministři zahraničí¹⁶ dvanácti zemí západní Evropy a Severní Ameriky¹⁷ shromáždili za účelem **podpisu Severoatlantické smlouvy** (North Atlantic Treaty). Zvolené místo pro konání slavnostního

¹⁰ Československo bylo do té doby jediný stát východního bloku, kterému SSSR povolil ponechat si demokratický systém vlády.

¹¹ Berlínskou blokádou z roku 1948 zabránil Sovětský svaz dodávkám jídla, uhlí, benzínu a dalšího materiálu do Západního Berlína pozemní cestou přes sovětské okupační zóny, jež musely být zásobovány ze vzduchu tzv. leteckým mostem.

¹² Z důvodu znepokojení z rostoucí sovětské expanze ve východoevropských zemích se paralelně se vznikem Západní unie a NATO začal měnit i válečný potenciál USA, který spočívá v koncepci preventivní války a leteckého bombardování, s cílem, aby „USA byly prvním agresorem ve prospěch míru“.

¹³ Jednalo se o Belgii, Francii, Lucembursko, Nizozemsko a Velkou Británii.

¹⁴ Bruselská smlouva pozbyla v platnosti v roce 2002.

¹⁵ Tato zásada byla poprvé vyslovena prvním americkým prezidentem Georgem Washingtonem. Izolacionismus znamená oddělení se, izolaci od okolního světa a soustředění se pouze na domácí problematiku. Stanovisko izolacionismu tkví v myšlence „žádné politické aliance s nikým, obchod se všemi“. Nedotknutelnost byla do značné míry porušena vstupem USA do Organizace spojených národů, jež je však prezentována jako mechanismus k zachování mezinárodního míru a každá další organizace se tehdy jevila jako nadbytečná.

¹⁶ Paul-Henri Spaak (Belgie), Lester B. Pearson (Kanada), Gustav Rasmussen (Dánsko), Robert Schuman (Francie), Bjarni Benediktsson (Island), Count Carlo Sforza (Itálie), Joseph Bech (Lucembursko), D.U. Stikker (Nizozemí), Halvard M. Lange (Norsko), Jose Caerrio da Matta (Portugalsko), Ernest Bevin (Velká Británie), Dean Acheson (USA).

¹⁷ V práci je označení Severní Amerika chápáno jako území USA a Kanady.

aktu připadlo na Washington¹⁸, podle kterého je někdy smlouva nazývána jako Washingtonská (Washington Treaty). Klíčovým cílem smlouvy bylo vytvořit koalici vzájemné pomoci v případě, že by SSSR usiloval o rozšíření svého vlivu, jež získal ve státech východní Evropy, i na další země starého kontinentu. Po uložení ratifikačních listin všech smluvních zemí, **24. srpna 1949 smlouva vstoupila v platnost**. Severoatlantická smlouva je v plném znění uvedena v příloze 3. [4]

Klíčovou částí dohody je **článek 5**¹⁹, jenž zaručuje všem smluvním státům kolektivní obranu v případě napadení. Tento bod byl při svém vzniku chápán zejména jako varování Sovětskému svazu před útokem na západoevropské státy. V takovém případě by se totiž za napadené považovaly i Spojené státy americké, které jako jediné mohly na takový krok tehdy účinně reagovat.

„Členské země se dohodly, že ozbrojený útok proti jednomu nebo více ze smluvních států v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jež bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantického prostoru.“

(Úryvek článku 5 Severoatlantické smlouvy) [158]

Článkem 9 Washingtonské smlouvy byla vytvořena **Severoatlantická rada** (North Atlantic Council, NAC), jež je složena z ministrů zahraničí smluvních zemí Aliance. V následujících letech pak byly ustaveny další politické a vojenské orgány. V 50. letech byl do organizační struktury, jež prošla několika změnami, dále začleněn např. **Vojenský výbor** (Military Committee, MC) a **Mezinárodní sekretariát** (International Staff, IS) v čele s **generálním tajemníkem**, nejvyšším civilním představitelem NATO, řídícím proces rozhodování a konzultací v Alianci, přičemž do funkce prvního generálního tajemníka byl

¹⁸ Zvolené místo bylo kompromisním řešením, jelikož Kanada navrhovala Bermudy, Evropa Azory a Spojené státy americké Ottawu.

¹⁹ Článek 5 vyvolal během přípravy smlouvy složité diskuze. Dle původního návrhu smlouvy, byl zakotven závazek členských států podniknout v případě ozbrojeného útoku proti kterémukoliv z nich „*takovou akci, která bude nutná*“. Tato formulace však byla senátory zamítnuta jako odporující ústavě USA, podle které má pouze Senát právo vypovědět válku. Nakonec byl kompromis nalezen ve formulaci, podle níž každý z členských zemí aliance podnikne „*takovou akci, jakou bude považovat za nutnou*“ a dále doplněno „*včetně použití ozbrojené síly*“, jež v původním znění chybělo.

zvolen britský diplomat Lord Ismay²⁰. Výše zmíněné orgány jsou zachovány dodnes, jak je poukázáno v obr. 2.3 v subkapitole 2.1.3. [4]

První strategický dokument NATO *Strategická koncepce obrany severoatlantické oblasti* (*Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Area*) z **19. října 1949** vycházel z reálného zhodnocení sil a možností Aliance ve srovnání se silami SSSR. Koncepce počítala s použitím atomových úderů, definovala zamezení agrese jako klíčovou úlohu NATO a zdůraznila, že síly Aliance budou nasazeny pouze v případě útoku.²¹

2.1.2 Aliance během studené války

Základem mezinárodních bezpečnostních vztahů během studené války byla strategie jaderného odstrašování a závody ve zbrojení. Neustálé zdokonalování jaderných zbraní bylo rozděleno do několika etap, a to od jaderného monopolu USA²² přes relativní jadernou paritu, až po odstranění celé jedné kategorie jaderných zbraní z Evropy a ukončení studené války.

Bezpečností strategie USA a NATO se od Sovětského svazu lišila v tom, že Severoatlantická aliance modernizovala vojenské nástroje své bezpečnosti. Oproti tomu hlavní cíl SSSR bylo dosažení parity v oblasti jaderných zbraní tím, že na nové zbraňové systémy USA reagoval tím, že po určité době²³ zavedl do své výzbroje protisystémy. V důsledku vzájemného nadsazování hrozeb se tak vyhrocovala stále nová bezpečnostní dilemata. [3]

Dopad Korejské války na NATO

Počátkem 50. let se bezpečnostní vztahy mezi západem a východem vyostřily **válkou v Koreji**.²⁴ Vypuknutí tohoto sporu do značné míry změnilo postavení NATO. Zejména evropské členské státy si uvědomily, že je před komunistickou agresí chrání právě Severoatlantická aliance a deklarované odhodlání vzájemné pomoci za použití všech prostředků, což vedlo členy Aliance k přehodnocení svých stávajících vojenských struktur a

²⁰ Hastings Lord Ismay zastával své funkční období v letech (1952-1957). Historický přehled všech generálních tajemníků NATO až po současnost je uveden v příloze 4.

²¹ Ve strategické koncepci je uvedeno, že do poloviny roku 1954 měly být vytvořeny takové ozbrojené síly, jež by odradily SSSR od útoku na spojence a v případě, že by k takovéto agresi došlo, by byly schopny se bránit.

²² Spojené státy americké měly jaderný monopol od roku 1945, kdy svrhly atomové bomby na Hirošimu a Nagasaki, do roku 1949, kdy SSSR provedl první jaderný pokus.

²³ V průměru po třech až pěti letech.

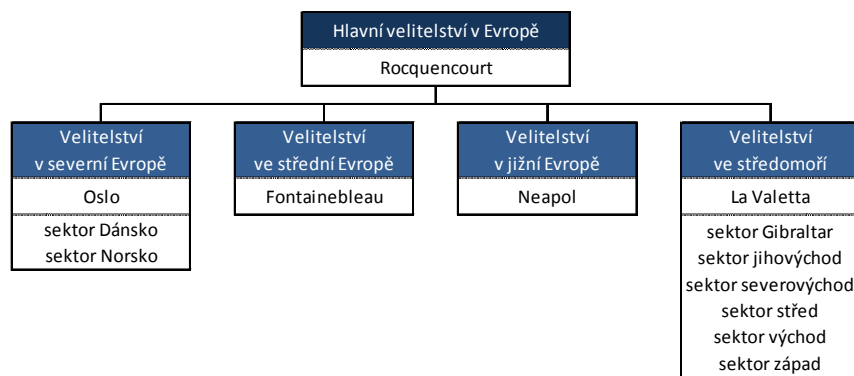
²⁴ Korea byla od roku 1910 japonskou kolonií, po kapitulaci Japonska dne 2. září 1945 byla země rozdělena do dvou okupačních zón: severní (SSSR) a jižní (USA), oddělené 38. rovnoběžkou. V červnu 1945 divize komunistické severní Koreje překročily 38. rovnoběžku do jižní Koreje s cílem ovládnutí celé Koreje, což započalo konflikt v letech 1950-1953.

schopností. Průlomové se stalo **zasedání Severoatlantické rady v New Yorku v září 1950**, na kterém byly stanoveny klíčové směry, ve kterých mají být přijata opatření vládami Aliance s cílem vytvořit NATO jako řádně fungující vojenský orgán.²⁵ [141]

Na zasedání bylo také rozhodnuto o **vytvoření integrovaných ozbrojených sil s jednotným velením**. V prosinci 1950 byla ustavena první vojenská funkce – **Hlavní velitel spojeneckých vojsk v Evropě** (Supreme Allied Commander Europe, SACEUR). Do funkce byl jmenován Dwight D. Eisenhower, který vykonával svou činnost v rámci nově zřízeného **Hlavního velitelství spojeneckých sil v Evropě** (Supreme Headquarters Allied Powers Europe, SHAPE), které bylo umístěno v Rocquencourtu poblíž Paříže. Ve stejnou dobu pak došlo ke zrušení vojenské organizace Západní unie a převedení všech pravomocí pod Severoatlantickou alianci. [14]

Zároveň s předáváním vojsk jednotlivých členských států pod Eisenhowerovo velení, se rozvíjela řídicí struktura vojenských sil NATO na území Evropy, jež byla rozdělena do **čtyř oblastí v čele s regionálními velitelstvími**.²⁶ Velitelství rozdělená dle geografického hlediska jsou vyobrazena v následujícím schématu (viz obr. 2.1).

Obr. 2.1 Struktura vojenských velitelství NATO v Evropě vytvořena v 50. letech 20. století

Zdroj: [4], vlastní zpracování

Obdobně bylo vytvořeno **Vrchní velitelství spojeneckých sil v Atlantiku**, přičemž do funkce **Vrchního velitele spojeneckých sil v Atlantiku** (Supreme Allied Commander Atlantic, SACLANT) byl zvolen Lynde McCormick. Mimo to také vzniklo **Velitelství a**

²⁵ Podle článku 6 zprávy ze zasedání Rady (Report of the North Atlantic Council Deputies, 14.9.1950) šlo o vycvičení vojenských složek, výrobu a pořízení strojů a pro tyto účely poskytnutí finančních prostředků.

²⁶ Jedná se o **Velitelství spojeneckých sil v severní Evropě**, jehož sídlo je Oslo v čele s britským generálem, **Velitelství spojeneckých sil ve střední Evropě** se sídlem ve Fontainebleau u Paříže a v čele s francouzským generálem, dále **Velitelství spojeneckých sil v jižní Evropě** se sídlem v Neapoli a v čele s americkým generálem a konečně **Velitelství spojeneckých sil ve Středozemním moři**, jež sídlí ve Valletě v čele s britským generálem.

výbor kanálu La Manche (The Channel Command and the Channel Committee) a **Regionální skupina strategického plánování Kanada-USA** (Canada-US Regional Planning Group), jež zabezpečovala oblast severoamerického kontinentu.

Varšavská smlouva jako protiváha Severoatlantické aliance

Připojení západní části Německa k NATO v roce 1955 vyhodnotil SSSR jako odstartování procesu remilitarizace Spolkové republiky Německo (SRN) a jako posílení vojenské hrozby ze strany západoevropských zemí. **Dne 14. května 1955** se ve Varšavě setkali zástupci osmi socialistických zemí²⁷, aby zde **podepsali Varšavskou smlouvu**²⁸ (znění Varšavské smlouvy viz příloha 6) a vytvořili tak svou vlastní politicko-vojenskou organizaci. Pod faktické velení SSSR, jenž vlastnil největší poválečnou armádu v Evropě, tak přibýlo uskupení dalších vojsk smluvních zemí Varšavské smlouvy. Tím se deficit konvenčních sil Aliance dále prohloubil, neboť členské státy Aliance ho z politických a ekonomických důvodů odmítaly vyrovnat navýšením početních stavů svých armád. Stavby pozemních sil a taktického letectva spolu s vybranými charakteristikami pozemních sil NATO a Varšavské smlouvy jsou pro komparaci uvedeny v příloze č. 5. [5]

V počátku působení Varšavské smlouvy dozníval názor, že bude možné vést ozbrojený konflikt za použití všech druhů ozbrojených sil. Později v šedesátých letech nastoupila strategie použití jaderných zbraní.²⁹ Ke konci studené války Varšavská smlouva fungovala na zcela jiných principech než při jejím založení, plány na bojové použití armády vycházely vyloženě z obrany a rovněž se předpokládal i ústup směrem do vlastního území. Nicméně nelze zpochybnit, že v průběhu studené války se pakt Varšavské smlouvy připravoval na **masivní ofenzivní vojenskou operaci** v západní Evropě, jejímž smyslem ji bylo zcela obsadit.³⁰ Právě tato skutečnost představuje kardinální rozdíl mezi tím, jak si případný konflikt představovalo NATO, jež se soustředilo na obranu vlastního území, nikdy neplánovalo pozemní operace na území protivníka a spíše se zaměřilo na odvetnou odstrašovací politiku, jež slibovala použití jaderných zbraní v případě, že by pakt Varšavské smlouvy zaútočil. [81]

²⁷ SSSR, Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, Německá demokratická republika (NDR), Polsko, Rumunsko.

²⁸ Známa rovněž jako „*Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*“ byla uzavřena na dvacet let, s tím, že socialistické země byly připraveny smlouvu zrušit, jakmile bude zrušen Severoatlantický pakt.

²⁹ Zároveň byla připuštěna varianta, že ozbrojeného konfliktu, jenž by byl veden za použití konvenčních ozbrojených prostředků a následně by buď přerostl či nepřerostl v použití jaderných zbraní.

³⁰ V této souvislosti pakt Varšavské smlouvy budoval rozsáhlou konvenční armádu, což se odrazilo ve vojenských výdajích, které byly na konci studené války zhruba 3x vyšší než měla Severoatlantická aliance.

Pakt Varšavské smlouvy celou dobu provázely **spory, jež souvisely s organizační strukturou**. Na rozdíl od NATO totiž Varšavská smlouva neměla kvůli svému nejednoznačnému vzniku pevně stanovenou strukturu.³¹ Mimo to se od Severoatlantické aliance **lišilo i samotné fungování Varšavské smlouvy** v tom smyslu, bezpečnostně-politické rozhodování SSSR bylo jednodušší, neboť nemusel brát ohledy na veřejné mínění smluvních zemí a hledat konsensus mezi členskými státy či uvnitř zemí samotných. Smluvní státy NATO navíc nepovažovali organizaci za prostředek k zahraniční nadvládě, ale za spojení, díky němuž se mohlo během čtyř desetiletí vyprofilovat jako společenství hodnot, jež nestálo a nepadalo s existencí vnější hrozby. Právě výše zmíněné skutečnosti jsou hlavní důvody, proč NATO, na rozdíl od Varšavské smlouvy, dokázalo přežít. [3]

Pro představu jsou evropské země NATO a Varšavské smlouvy na konci studené války zobrazeny na následující mapě (viz obr. 2.2).

Obr. 2.2 Vojensko-politické rozdělení Evropy v roce 1989

Zdroj: [191]

Suezská krize

Souběžně se založením Varšavské smlouvy ohrožovala jednotu Aliance i **Suezská krize v roce 1956**, jež eskalovala v ozbrojený konflikt mezi Egyptem na jedné straně a aliancí

³¹ Země Varšavského paktu vůči tomu postupně protestovaly a řada z nich se dostala i na hranici vystoupení z Varšavské smlouvy, či z ní přímo vystoupila (např. Albánie se od roku 1962 přestala zúčastňovat úkolů Varšavské smlouvy a 13. září 1968 ji vypověděla).

Velké Británie, Francie a Izraele na straně druhé o kontrolu nad Suezským průplavem.³² Události v Suezu značně zkomplikovaly situaci v rámci NATO, neboť **USA odmítly podpořit své britské a francouzské spojence**. Aliance tak byla ohrožena také nevojenskou hrozbou, jež souvisela s politickou roztříštěností, a bylo zřejmé, že NATO musí vytvořit struktury, jež umožní předcházet vnitřním politickým krizím. V květnu 1956 byl proto ustaven **Výbor pro nevojenskou spolupráci**, jež navrhl klíčové problémy a možnosti jejich řešení.³³ [14]

60. – 70. léta

Během šedesátých let, kdy se možnost jaderné konfrontace v Evropě stala reálnou hrozbou, neboť SSSR vybudoval vlastní mohutný potenciál jaderného odstrašení a nebylo tak možné SSSR zastrašovat způsobem jako při jaderném monopolu USA³⁴; byla oslabena strategie hromadné jaderné odvety³⁵ a v roce 1967 nahrazena strategií pružné reakce NATO³⁶. [188]

Do tohoto období spadá i nejvýznamnější událost celé studené války, a to **vypuknutí Karibské krize** (Kubánské krize) v roce 1962, jež byla vyvolána v důsledku rozhodnutí SSSR rozmístit na Kubě řízené střely středního dosahu (dolet až 1800km). V reakci na tuto skutečnost vyhlásil tehdejší prezident USA J.F. Kennedy blokádu Kuby, jež zabránila dopravení dalších raket na území. Vědomí reálné jaderné hrozby však nakonec přivedlo oba hlavní aktéry studené války k rozumnému jednání, sovětský vůdce N.S. Chruščov ustoupil a

³² Suezský průplav byl postaven Francouzi a otevřen roku 1869. V roce 1952 došlo v Egyptě k vojenskému převratu a do čela země se dostal Gamal Abdel Nasser, jenž v roce 1956 oznámil znárodnění Suezského průplavu. Britové a Francouzi, jako vlastníci části kanálu, byli znárodněním průplavu zasaženi a reagovali na tuto skutečnost poskytnutím vojenské techniky Izraeli. V říjnu 1956 pak byla zahájena společná britsko-francouzsko-izraelská vojenská akce proti Egyptu se záměrem sesadit egyptského vůdce a vrátit Suezský průplav zpět akcionářům. Vážnost situace se vyhroutila, kdy SSSR pohrozil Velké Británii a Francii, že jestliže nezastaví své vojenské akce proti Egyptu, jakožto sovětskému spojenci, použije SSSR proti nim jaderné zbraně. Bylo to vůbec poprvé a naposledy, co v dějinách studené války **hegemon jednoho bezpečnostního společenství pohrozil jadernými zbraněmi členským státům opačného společenství**. Intervenující státy museli, po hrozbě použití jaderných zbraní ze strany SSSR a rezoluci OSN, zastavit své válečné akce a z Egypta odejít. Dohoda o příměří vstoupila v platnost 6. listopadu 1956. Výsledkem bylo zvýšení vlivu SSSR na Blízkém východě a oslabení pozice západních spojenců.

³³ K návrhům na vyřešení problému se řadila nutnost prohloubení ekonomické, technické a vědecké spolupráce, dále rozšíření politické spolupráce, včetně politické konzultace v rámci NATO, jehož členové by měli NAC informovat o veškerých aspektech své politiky, jež mohou Alianci ovlivnit.

³⁴ Po tzv. sputníkové krizi, kdy SSSR úspěšně vypustil umělou družici ze země (1. 10. 1957) a potvrdil tak svou schopnost odpalovat jaderné zbraně na mezikontinentální vzdálenost, měly jak USA, tak i SSSR prostředky k tomu, aby odpověděly na případný první jaderný úder protivníka. Hovořilo se o tzv. etapě vzájemného zaručeného zničení.

³⁵ Strategie hromadných jaderných úderů byla založena na zasazení jaderných zbraní a to již od samého počátku. Byla tedy založena na jaderné převaze USA nad SSSR.

³⁶ Strategie pružné reakce spočívala v budování menších, efektivnějších a levnějších ozbrojených sil a zároveň zvýšení divizí NATO v Evropě, což by umožnilo pružnou reakci na případný útok zemí Varšavského paktu. Strategie nejdříve počítala s použitím konvenčních zbraní, poté taktických jaderných zbraní a jako poslední řešení využití jaderných zbraní.

zastavil výstavbu raketových základen na Kubě, USA přerušily blokádu Kuby. Karibská krize měla jeden obrovský kladný výsledek. Ukázala totiž, že na SSSR platil nejen *jazyk síly*³⁷, ale rovněž **racionální argumenty**, jež vedly k oboustranně přijatelnému východisku z vyhocené situace. [3]

V reakci na výše zmíněné události byla dne **16. ledna 1968** byla **přijata další koncepce NATO** (*The Overall Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Treaty Organization Area*), definující strategické úkoly, jež zůstaly v platnosti přes 20 let až do skončení studené války. Klíčovými hesly v tomto období byla *flexibilita* a *eskalace*. Význam flexibility byl založen na tom, že případný agresor nemůže odhadnout reakci Aliance, a tím i nebezpečí, jež podstupuje. Eskalace pak počítala se třemi úrovněmi protipatření; s adekvátní obranou odpovídající vojenským prostředkům protivníka, dále hrozbou použití jaderné zbraně a nakonec pak s vlastním atomovým protiútokem. [115]

S cílem ochránit území NATO před útokem Varšavského paktu měla být vojska Aliance vyzbrojena vlastními nukleárními zbraněmi. S tím však nesouhlasila Francie, vypracovala vlastní jadernou doktrínu, vyjmula všechny své ozbrojené síly z podřízenosti NATO a zkoncipovala vlastní linii bezpečnostní politiky. Zároveň se ve Varšavském paktu stále více oddělovalo Rumunsko, což vedlo k **zániku monolitních bloků jak západu, tak i východu**.

V roce 1966 vystoupila Francie vojenských struktur NATO³⁸, což mělo za následek přesunutí centrálních orgánů NATO do Belgie - Casteau pro SHAPE a Brusel pro generálního tajemníka a ostatní ústřední orgány. Odchod Francie z vojenských struktur Severoatlantické aliance si také vyžádal značné změny v organizační struktuře. Klíčovým prvkem nově vytvořené struktury se stal **Výbor pro obranné plánování** (Defense Planning Committee, DPC)³⁹, bezprostředně podřízený Severoatlantické radě, jehož hlavním úkolem je projednávání koncepčních otázek vojenského charakteru. Výboru obranného plánování byl podřízen již existující Vojenský výbor a nově vytvořená **Skupina pro jaderné plánování** (Nuclear Planning Group, NPG). Na základě žádosti Francie se Severoatlantická rada stala řídicím a diskuzním orgánem pouze pro politické záležitosti. Veškeré rozhodovací pravomoci ve vojenských věcech tak přešly na Výbor obranného plánování. Tato úprava umožnila Francii zůstat v politických strukturách Aliance. [14]

³⁷ Viz. Clifford-Elsejově zpráva.

³⁸ V roce 2009 se Francie navrátila do vojenských struktur NATO.

³⁹ Je složen z ministrů obrany členských států. Island, který tuto funkci nemá, je zastoupen jiným členem vlády.

V 70. letech bylo pro vývoj NATO a mezinárodních vztahů klíčové **jednání o odzbrojení mezi USA a Sovětským svazem**, což se odrazilo např. ve smlouvách SALT (Strategic Arms Limitations Talks) z roku 1972 a 1979.

Sestupný trend v nadsazování bezpečnostních hrozeb a konec studené války

Nástup administrativy prezidenta R. Reagana v lednu 1981 znamenal předzvěst zániku komunistického bloku a zhroucení sovětského impéria. Již na začátku funkčního období nastolil otázku zmírnění napětí odstraněním raket středního dosahu v Evropě.⁴⁰ [187]

Reagan uplatňoval nesmlouvavou politiku, jež se vyznačovala bojem za lidská práva⁴¹ a modernizaci ozbrojených sil, včetně podpory výzkumu s cílem vytvořit systém protiraketové obrany, jež byl označen jako **Strategická obranná iniciativa** (Strategic Defense Initiative, SDI) z roku 1983, známý jako projekt hvězdných válek.⁴²

Přelomovým okamžikem sestupného trendu v nadsazování bezpečnostních hrozeb ve vztazích mezi Východem a Západem bylo závěrečné komuniké ze ženevské schůzky dvou nejvyšších představitelů studené války, R. Reagana a M. Gorbačova, v roce 1985, kde bylo uvedeno, že *jaderná válka nesmí být nikdy rozpoutána a nemůže v ní být ani vítězů*. V říjnu 1986 se pak tito činitelé dohodli na oboustranném 50% snížení počtu strategických jaderných hlavic na úroveň 6000 pro každou stranu. [3]

V prosinci 1987 na schůzce ve Washingtonu došlo k podpisu smlouvy, jež zaručila konsensus mezi USA a SSSR ohledně **likvidace všech jaderných systémů středního doletu**, tj. zbraně s vymezeným dosahem od 500 do 5500km.⁴³ Jejich zrušení se stalo obrovským úspěchem jednání o odzbrojení a značným přínosem pro pokračující proces uvolnění napětí. Mimo to bylo na základě Reaganovy iniciativy v roce 1989 dohodnuto **jednostranné snížení sovětských konvenčních sil v Evropě**. Výše uvedené skutečnosti tak stvrdily nezvratnost procesu směřujícího k definitivnímu ukončení konfrontace i celé studené války. [14]

⁴⁰ Jednalo se o odstranění raket SS-20, jež SSSR nainstaloval během 70. let, schopné zasáhnout západní spojení.

⁴¹ Jednalo se zejména o vynucování závazků, k nimž se Východ zavázal.

⁴² Jednalo se o důmyslný obranný systém, jenž by zachytil veškeré nepřátelské rakety útočící na USA.

⁴³ Ačkoliv byla odstraněna jen zhruba 3-4% ze stávajícího počtu jaderných hlavic obou stran, jednalo se o obrovský posun z toho důvodu, že se jednalo o nejnebezpečnější zbraně. Spojené státy americké z Evropy stáhly řízené střely s plochou dráhou letu Cruise missile a řízené střely Pershing II a SSSR demontoval střely SS-20.

2.1.3 Nové bezpečnostní prostředí po skončení studené války a reakce na 11. září

Rozpad bipolárního uspořádání světa⁴⁴ přinesl zásadní proměnu bezpečnostního prostředí. Upouští se od schopnosti zajistit „statickou bezpečnost“ opřenou o silnou armádu připravenou se postavit ozbrojené agresi v tradičně chápaném ozbrojeném sporu. Do popředí se dostává schopnost *dynamické bezpečnosti* umožňující lépe reagovat na nové výzvy a bezpečnosti související se zánikem bipolarity a postupujícím procesem globalizace. Absence dominantní hrozby ze strany sovětů byla vyplněna tzv. **asymetrickými hrozbami** ze strany nestátních subjektů, jež existovaly i během studené války, nebyl na ně však brán velký zřetel.⁴⁵ Existence těchto nových hrozeb byla potvrzena až teroristickými útoky z 11. září. [53]

Transformace Aliance v novém prostředí

Po rozpadu bipolarity se předpokládalo, že NATO bude již pouhou svou existencí mocenským garantem bezpečnosti ve světě. Později se však ukázalo, že Aliance, chce-li přežít, musí aktivně na tyto nové bezpečnostní situace reagovat tím, že změní své schopnosti a struktury, které již neodpovídaly novým bezpečnostním výzvám, musí se tedy **transformovat**.⁴⁶ [55]

Severoatlantická aliance prochází neustálým procesem transformace již od roku 1990, kdy byla odstartována **Londýnskou deklarací**⁴⁷, přičemž úspěšná transformace je podmínkou další existence NATO. Přeměnu Aliance můžeme chápat jako reakci na dva klíčové mezníky. Prvním z nich je zánik bipolárního uspořádání ve světě, druhý je pak teroristický útok, provedený 11. září 2001 na New York, jež je chápán nejen jako útok na USA, ale i na celou západní civilizaci. Zatímco konec studené války vyvolal vedle vojenské přeměny zejména politickou transformaci NATO, teroristické útoky na USA byly silným impulzem pro odstartování přeměny vojenské a velitelské struktury. [162]

⁴⁴ Jež byl symbolizován znovusjednocením Německa v roce 1990, pádem železné opony, zhroucením totalitních režimů v SSSR i jeho satelitních státech, rozpadem Varšavské smlouvy a nakonec i zánikem samotného Sovětského svazu v roce 1991.

⁴⁵ Asymetrické hrozby jsou spojeny s útoky relativně malých a slabších skupin proti vyspělým státům. Tyto hrozby tak vycházejí ze střetů mezi nerovnými silami. Třebaže technologická úroveň vyspělých států převyšuje úroveň třetích zemí, rozvojové státy jsou schopny útočit na citlivá místa technologicky vyspělejšího protivníka.

⁴⁶ Podle Severoatlantické aliance znamená transformace přeměnu či přetvoření. Je to proces vývoje inovovaných koncepcí a schopností pro zlepšení účinnosti a integrity ozbrojených sil, jež pružně reaguje na vnější podmínky.

⁴⁷ Londýnská deklarace definovala transformaci NATO a mimo to předložila návrhy na vojenskou a politickou spolupráci se zeměmi střední a východní Evropy.

Klíčovou úlohu při transformaci sehrála *Nová strategická koncepce Aliance* (*The Alliance's New Strategic Concept*), přijata 7. listopadu 1991.⁴⁸ Podstatné pro koncepci bylo zajistit bezpečnost smluvních stran Aliance ale také ochránit své bývalé protivníky se snahou navázat spolupráci a partnerství. Mimo to si NATO uložilo cíl *udržet strategickou rovnováhu v Evropě*, neboť v době, kdy koncepce z roku 1991 vznikla, ještě stále formálně existovala Varšavská smlouva. Dále byl pochopitelně kladen důraz i na omezení jaderných zbraní na co nejnížší možnou úroveň, což se projevilo v podpisu smluv START (Strategic Arms Reduction Talks), přičemž na rozdíl od smluv SALT se již nejednalo pouze o kontrolu zbrojení, ale i o snížení strategických jaderných zbraní. Smlouvy o omezení strategických zbraní jsou podrobněji rozebrány v příloze 7. [115]

Po studené válce se klíčovým problémem pro světový mír staly zejména etnické regionální konflikty v devadesátých letech v zemích bývalé Jugoslávie⁴⁹, jež dokázaly, že existují i nadále rizika plynoucí z nestability a nutnost zachovat solidaritu NATO a udržovat efektivní vojenskou sílu, schopnou reagovat na nové bezpečnostní výzvy.⁵⁰ Praktickým výsledkem změn byla **transformace struktury vojenských sil NATO na podstatně zmenšenou**, o to více však **mobilnější**.⁵¹ Vojska NATO byla tedy reorganizována způsobem, jenž usnadní jejich opětovné rozšíření v případě potřeby kolektivní obrany či operací na zachování míru.

Jak bylo avizováno, stěžejní úlohu po zániku bipolarity sehrála **transformace v politické oblasti**, jež byla započata zejména v souvislosti zaujmout nový postoj k oblasti bývalému sovětskému vlivu. K nejvýraznějším projevům patřilo **rozšíření Aliance o státy**

⁴⁸ Strategická koncepce z roku 1991 byla nahrazena v roce 1999 další koncepcí, známou pod názvem *Strategická koncepce Aliance* (*The Alliance's Strategic Concept*). V této koncepci byla většina klíčových bezpečnostních úkolů z předešlé koncepce zachována, nově však přibýly úkoly k „*udržení stability a bezpečnosti v euroatlantickém prostoru*“, což uvedlo krizové řízení, partnerství a dialog v euroatlantickém prostoru.

⁴⁹ První velká bojová akce, ve které Aliance použila ozbrojené síly jako nástroj pro řízení krizové situace v zájmu podpory úsilí OSN o ukončení jugoslávského sporu, se odehrála v roce 1995 v Bosně a Hercegovině, která byla obsazena srbskou armádou. Tato operace známá jako *Rozvážná síla* byla ukončena Mírovou dohodou z Daytonu v roce 1995. Poté se NATO ujalo vedení mnohonárodních Implementačních sil (IFOR), které měly za úkol dohlížet na plnění vojenských aspektů dohody s cílem zamezit opětovné válce, a Stabilizačních sil (SFOR), přičemž obě tyto seskupení byly vytvořeny na základě mandátu OSN. V roce 1999 v Kosovu NATO opět úspěšně použilo ozbrojené síly. Poté byly nasazeny vojenské jednotky k dozoru nad zachováním míru, tzv. Kosovské síly (KFOR). Přehled míst, kde NATO zasahovalo či zasahuje je uveden v příloze 8.

⁵⁰ Byla tak vyvrácena předešlá domněnka, že existence NATO po rozpadu Varšavské smlouvy i SSSR již není nutná, ale že naopak závazek ke společné obraně a spolupráci v rámci Aliance je i nadále nejspolehlivější zárukou jejich bezpečnosti.

⁵¹ Stavby pozemních vojsk přidělených smluvními státy Aliance byly sníženy o 35%. Počet velkých námořních plavidel byl snížen o 30% a počet útvarů letectva o 40%. Zároveň došlo ke snížení stavů jednotek, jež byly udržovány ve vysokém stavu pohotovosti.

Varšavské smlouvy⁵² či posílení bezpečnosti a stability **budováním kolektivního partnerství v rámci iniciativ**⁵³ jak s bývalými protivníky, tak i zeměmi ve středomořském regionu nebo **individuální spoluprací** mezi Ruskem a Ukrajinou⁵⁴, jejichž vliv na bezpečnost v Evropě je významná. Samostatnou částí jsou pak vztahy NATO-EU, jež dosáhly průlomu v podobě dohody zvané Berlín plus. (viz 3. kapitola) [162]

Je tedy patrné, že na rozdíl od období studené války, kdy se veškerá spolupráce v oblastech obrany a bezpečnosti odehrávala pouze ve strukturách Aliance a za účasti jejích smluvních států, od počátku 90. let se oblast působení NATO, jež předefinovalo své cíle, rozšiřuje. NATO se proměnilo **od obranného společenství** tvořeného souhrnem států, ochraňující hodnoty demokracie před SSSR, **po celoevropskou bezpečnostní organizaci**, zahrnující státy připravené přijmout zodpovědnost za bezpečnost na kontinentu a jeho perifériích a současně usilující o prosazování společných zájmů.

11. září 2001 a transformace NATO

Podobně významnou změnou v transatlantických vztazích vývoje NATO, jako byl zánik bipolarity, přinesly nepochybně i teroristické útoky na Spojené státy americké.⁵⁵ Reakce na útoky z 11. září 2001 bylo celosvětové vyjádření solidarity a angažovanosti na obraně Ameriky ve válce proti terorismu. Evropští členové Severoatlantická aliance již druhý den po útocích prohlásili, že jsou připraveni vůbec poprvé v celé historii **aktivovat článek 5 Washingtonské smlouvy**⁵⁶, jenž hovoří o kolektivní obraně v případě útoku na některého z členů NATO (také viz subkapitola 3.1.1). [30]

Odpovědí na teroristický útok bylo **zvýšení vojenských kapacit**. Po události z 11. září bylo jasné, že současné hrozby již nejsou limitovány geografickou polohou a nepocházejí z euroatlantického prostoru, tudíž Aliance musí být připravena jim čelit kdekoliv a kdykoliv nastanou. Tudíž bylo nutné vytvořit jednotky, reagující rychleji s větším dosahem oproti

⁵² Ze zemí Varšavské smlouvy přistoupila v roce 1999 do Aliance Česká republika, Polsko a Maďarsko a v roce 2004 pak Bulharsko, Rumunsko, Slovensko, Estonsko, Lotyšsko a Litva.

⁵³ Jedná se například o ustanovení Rady severoatlantické spolupráce (NACC) v roce 1991, jež byla v roce 1997 nahrazena Euroatlantickou radou partnerství (EAPC) nebo iniciativa Partnerství pro mír z roku 1994. Se státy Středomořského moře pak byl zahájen tzv. Středomořský dialog v roce 1995.

⁵⁴ Rada NATO-Rusko, Komise NATO-Ukrajina.

⁵⁵ Dopoledne 11. září 2001 dvě unesená letadla narazila do World Trade Center v New Yorku, jedno letadlo do budovy Pentagonu ve Washingtonu a jedno letadlo se po boji na palubě mezi pasažéry a teroristy zřítilo nedaleko Pittsburghu.

⁵⁶ Podmínkou nutnou pro aktivaci bylo podání důkazu o skutečnosti, že původci útoku proti USA pochází ze zahraničí. Tato skutečnost byla dokázána na základě utajovaných podkladů, jež představitelé Aliance obdrželi ze strany USA na zasedání Severoatlantické rady dne 2. října 2001. Uvedené informace dokázaly, že jedinci, jenž zapříčinili teroristické útoky, byli součástí organizace Al-Qaida v čele s Usámou bin Ládinem.

vojenskému potenciálu z období studené války. Za tímto účelem bylo v listopadu 2002 na summitu v Praze dohodnuto **vytvoření jednotek Sil rychlé reakce NATO** (NATO Response Force, NRF).⁵⁷ Tyto mnohonárodní a mezi-armádní jednotky⁵⁸ jsou schopny se dopravit a okamžitě zasáhnout globálně, tedy kdekoliv na světě⁵⁹, a zároveň složení a výbava jednotek disponuje flexibilitou v závislosti na podmínkách dané operace. NRF jsou schopné samostatně plnit vojenské operace, mohou však sloužit i jako součást dalších jednotek Aliance. Síly rychlé reakce NATO jsou vybaveny tak, aby mohli působit po dobu až jednoho měsíce, znamená to tedy, že tyto jednotky nepůsobí pouze na jednom místě, ale jsou vysílány na potřebná místa na dobu nezbytně nutnou, než misi převezmou stabilizační jednotky.⁶⁰ NRF jsou složeny z částí jednotlivých armád smluvních zemí Aliance⁶¹, přičemž jsou zastoupeny jak námořní, tak pozemní a vzdušné síly.⁶² NRF jsou zastoupeny zhruba 13 tisíci vojáky, kteří jsou schopni okamžitě nastoupit na misi a tzv. Rezervoáru Sil rychlé reakce (Response Forces Pool, RFP), jenž v případě potřeby vojenské jednotky okamžitě doplní.⁶³ [155]

NRF fungují jako prostředek k naplňování záměrů dlouhodobého rozvoje schopností NATO dle **Pražského závazku ke schopnostem** (Prague Capabilities Commitment, PCC), přijatého rovněž v roce 2002 v Praze. Tato iniciativa předpokládá specializaci jednotlivých členských zemí na určité obranné schopnosti⁶⁴, která je založena na společném sdílení odpovědnosti, nákladů a bezpečnostních rizik. [151]

Spolu s výše uvedenou transformací vojenských kapacit, proběhla rovněž **proměna velitelských struktur NATO**. Zásadním rozdílem oproti předešlým velitelským strukturám je charakter strategických velitelství, který již není dán zeměpisně, ale funkčně. Prostor Aliance tak již není rozdělen teritoriálně mezi jednotlivá velitelství. Nově vznikly dvě strategická velitelství, a to **Velitelství spojeneckých sil pro operace** (Allied Command Operations, ACO), sídlící v belgickém Monsu, a **Velitelství spojeneckých sil pro transformaci** (Allied

⁵⁷ Plných operačních schopností NRF dosáhly až v listopadu 2006.

⁵⁸ Mnohonárodní – jsou složeny z vojenských jednotek z několika různých zemí. Mezi-armádní – jsou složeny z různých druhů armádních složek (např. pozemní, námořní, vzdušné či chemici, zdravotníci, vojenská policie atd.)

⁵⁹ Nasazení sil v rozmezí od pěti do třiceti dnů podle vzdálenosti, charakteru lokality či specifčnosti úkolů.

⁶⁰ Rámec působení NRF je široký. Od zásahu v krizových situacích přes operace k nastolování míru po podporu operací proti terorismu či evakuaci civilistů. Jsou určeny také jako tzv. přípravné jednotky prvního vstupu, jenž mají za úkol zajistit místo pro příchod větších jednotek.

⁶¹ Národní složení NRF je podle rotačního principu. Od roku 2012 jednotky sil rychlé reakce rotují každých 12 měsíců, to znamená, že jejich národní obsazení se každý rok mění, ačkoliv jsou NRF složeny funkčně ze stále stejných zástupců.

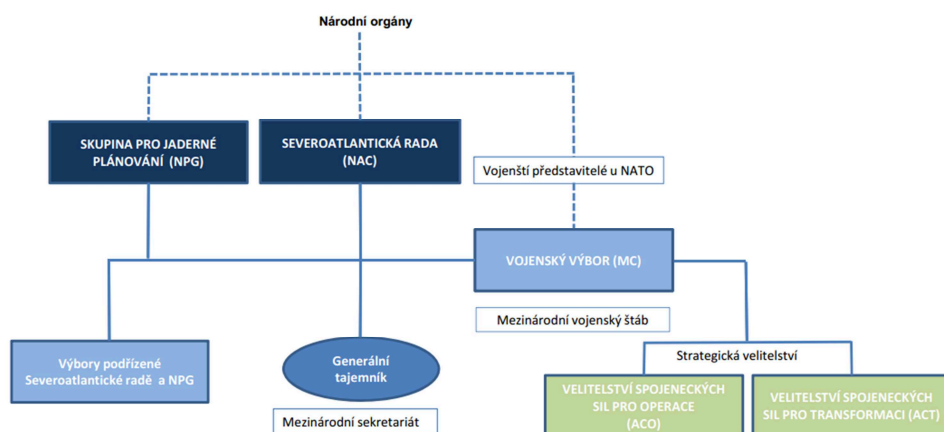
⁶² Přesný poměr mezi jednotlivými silami není určen.

⁶³ Celkem se tak odhaduje až 20 000 sil. [162]

⁶⁴ Členské státy se zavazují zlepšit své schopnosti např. v oblasti chemické, jaderné a biologické obrany, kontroly a komunikace či strategické letecké a námořní přepravy.

Command Transformation, ACT), jež zabezpečuje přeměnu vojenských a velitelských struktur NATO. Toto strategické velitelství sídlí v americkém Norfolku. Obě tato velitelství spadají pod Vojenský výbor, jak je patrné z organizační struktury (viz obr. 2.3). [162]

Obr. 2.3 Současná civilní a vojenská struktura NATO⁶⁵

Zdroj: [154], vlastní zpracování

Dne 19. listopadu 2010 byla schválena *Strategická koncepce obrany a bezpečnosti členů NATO* (*Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*) s podtitulem *Aktivní zapojení, moderní obrana* (*Active Engagement, Modern Defence*). V nové strategické koncepci jsou uvedeny **tři základní úkoly**. Jedná se o **zajištění kolektivní obrany a odstrašení**, což souvisí s článkem 5 Washingtonské smlouvy, dále **krizové řízení**, jenž se zabývá politickými a vojenskými nástroji, jenž lze použít ve všech fázích krize⁶⁶. Třetím klíčovým úkolem je **spolupráce v oblasti bezpečnosti**, zahrnující v sobě zapojení nečlenských zemí a institucí s cílem se vypořádat s bezpečnostními hrozbami.⁶⁷ [115]

⁶⁵ **Civilní (politická, rozhodovací) struktura** je složena ze Severoatlantické rady, jež je nejvyšším rozhodovacím a konzultačním orgánem NATO, a jejímž předsedou je Generální tajemník, který odpovídá za její řízení a je zodpovědný za činnost Mezinárodního sekretariátu. Mimo to patří do civilní struktury také Skupina pro jaderné plánování a další výbory a komise, jež jsou podřízeny Severoatlantické radě a na jejichž principu NATO pracuje, mezi něž patří např. Civilní výbor pro zpravodajskou činnost, Bezpečnostní výbor, Výbor řízení letového provozu, Výbor pro politiku a partnerství aj. **Nejvyšší vojenský orgán** je pak Vojenský výbor, jenž poskytuje vojenské poradenství a doporučení Severoatlantické radě, Výboru pro obranné plánování a Skupině pro jaderné plánování a je podporován jeho výkonným orgánem, Mezinárodním vojenským štábem. Do Vojenského výboru vysílají členské země Aliance své zástupce na pozice Vojenských představitelů při NATO. Zároveň pod něj spadají obě strategická velitelství NATO, Velitelství spojeneckých sil pro operace a Velitelství spojeneckých sil pro transformaci.

⁶⁶ Tzn. před jejím vznikem, v jejím průběhu a po skončení krize.

⁶⁷ Strategická koncepce z roku 2010 identifikuje devět základních hrozeb. Jedná se o konvenční útok na země NATO, hrozba v oblasti balistických střel, šíření jaderných zbraní a zbraní hromadného ničení, mezinárodní terorismus, rozpadající se či již zhroutené státy, kybernetické útoky, energetická bezpečnost, hrozba z oblasti nových technologií a důsledky změn v životním prostředí.

2.2 Evropská iniciativa a vznik bezpečnostní spolupráce na kontinentu

Debata o evropské bezpečnostní spolupráci a vybudování společné obrany byla započata již v 50. letech minulého století v rámci tehdejšího společenství uhlí a oceli. Během studené války existoval strukturální základ pro evropskou bezpečnostní a obrannou politiku ve formě Západoevropské unie, nicméně po praktické stránce byla bezpečnost Evropy zajištěna výhradně Severoatlantickou aliancí. Vystaly proto otázky týkající se nutnosti rozdělení zátěže při zajištění bezpečnosti mezi oběma stranami Atlantiku. Mimo to zánik sovětské hrozby spolu s ukončením studené války vedlo mnoho evropských lídrů⁶⁸ k pochybnostem o dlouhodobější angažovanosti USA v Evropě a byl zastáván názor, že by se země starého kontinentu již neměly natolik spoléhat na Severoatlantickou alianci jako na klíčovou bezpečnostní strukturu a místo toho by se státy EU měly zaměřit na vybudování vlastních vojenských kapacit a evropské armády.⁶⁹ Zásadní pro tento koncept zajištění bezpečnosti byly pak konflikty na Balkánském poloostrově v 90. letech. [31]

Idea evropské obrany dospěla v roce 1999 do formy Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP), coby stále podstatnější součást Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP). Pojmem *bezpečnostní a obranná politika* míníme politiku, jež vede k zajištění bezpečnosti ať už státního teritoria, ale zejména také formou zahraničních vojenských či jiných operací s cílem zasáhnout proti ozbrojeným konfliktům.⁷⁰ Je zakotvena v primárním právu. V souvislosti s přijetím Lisabonské smlouvy byla EBOP přejmenována na Společnou bezpečnostní a obrannou politiku (SBOP).

2.2.1 Snahy o bezpečnostně-obrannou integraci před vznikem EBOP (SBOP)

Vedle spolupráce evropských zemí v NATO se během studené války paralelně rozvíjela i součinnost západoevropských zemí v bezpečnostních otázkách. Zde je myšlena zejména snaha o vytvoření Evropského obranného společenství a následně obnovení spolupráce v rámci Západoevropské unie.

⁶⁸ Zejména Francie a Německo.

⁶⁹ S ohledem na vybudování evropské armády je však důležité podotknout, že záměrem však nebyla snaha nahradit NATO, ale pouze řešit situace, které nejsou v popisu Severoatlantické aliance.

⁷⁰ V současné době je aktivní v civilních i vojenských misích zejména na Balkáně. Přehled misí/operací EU je uveden v příloze 9.

Evropské obranné společenství

Z důvodu problematiky znovuvyzbrojení Německa a jeho začleněním do NATO⁷¹, přišli Francouzi v říjnu 1950 s návrhem, jež předpokládal vytvoření **evropské armády** s vlastní štábní strukturou a pod velením vrchního velitele, ve které by byl využit i vojenský potenciál SRN v případě konfliktu s Východem.⁷² Evropské státy by tak v tzv. **Plevenově plánu**⁷³ disponovaly vlastními ozbrojenými silami, jež by velení NATO podléhaly pouze v případě války. Politickou strukturou, v jejímž rámci by tento návrh vznikl, mělo být **Evropské obranné společenství** (EOS).⁷⁴ Nicméně po smrti Stalina v roce 1953 a zklidnění mezinárodní situace byl tento projekt v srpnu 1954 zamítnut, paradoxně francouzským Národním shromážděním.

Spolupráce v rámci Západoevropské unie

Postupující vojenská integrace v západní Evropě však byla zachráněna **podepsáním Pařížských dohod**⁷⁵ dne **23. října 1954**, které rozhodly o normalizaci vztahů mezi západními spojenci a SRN. Na základě těchto dohod byl Bruselský pakt rozšířen o západní Německo a Itálii a zároveň byla Západní unie transformována do Západoevropské unie (ZEU).⁷⁶ Zároveň došlo dne 5. května 1955 ke vstupu Spolkové republiky Německo do NATO s tím, že ZEU poskytla rámec pro stanovení limitů německého znovuvyzbrojování. [14]

Během studené války byla podstata Západoevropské unie poměrně diskutabilní, neboť její úkoly byly často přejímány strukturami Evropského společenství. Smysluplnějšího využití

⁷¹ Francouzi si byli vědomi, že bez Němců je obrana evropského kontinentu nemožná, ale zároveň se odmítali podřídit ultimátu ze strany USA, jenž zvýšení své vojenské přítomnosti v Evropě podmiňovali začleněním SRN do bezpečnostních struktur NATO.

⁷² Evropská armáda měla zahrnovat vojenskou strukturu o 100 000 vojenských sil a vrchní velitel by byl podřízen evropskému ministru obrany a hlavnímu veliteli NATO.

⁷³ Ačkoliv návrh inicioval francouzský politik a diplomat Jean Monnet, byl přejmenovaný podle tehdejšího francouzského ministra obrany, Reném Plevenovi.

⁷⁴ Mezi NATO a EOS existovalo silné pouto, jelikož se ve smlouvě o vytvoření EOS pravilo, že jakýkoliv ozbrojený útok na území kterékoliv země EOS bude považován za útok proti všem zemím Severoatlantické aliance.

⁷⁵ Podepsány zástupci USA, Velké Británie, Francie a SRN. Na základě těchto dohod byla SRN dne 5. května 1955 připojena k Severoatlantické alianci.

⁷⁶ Členské státy ZEU: Belgie, Francie, Německo, Řecko, Lucembursko, Nizozemí, Itálie, Portugalsko, Španělsko, Velká Británie.

se ZEU dočkala až po zániku bipolarity v 90. letech, v souvislosti se schválením dokumentů určující směr a úkoly této organizace.⁷⁷

V roce 1992 byly schváleny **Petersberské dohody**, definující nové úkoly Západoevropské unie. Tyto dohody vyjadřují připravenost vojsk této organizace podílet se na humanitárních a záchranných misích, operace na udržení míru (Peacekeeping) a mise bojových jednotek k řešení krize, včetně nastolování míru (Peacemaking). [189]

V roce 1993 vstoupila v platnost **Smlouva o Evropské unii**, jež vytvořila Unii jako strukturu založenou na třech pilířích, přičemž druhým pilířem vytvořila prostor pro aktivní prosazování společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Tato smlouva také poprvé v historii evropské integrace jasně **definovala vztah Evropské unie a Západoevropské unie**, neboť označila ZEU za „*integrální součást vývoje Unie*“ a zdůraznila roli Západoevropské unie jako obranného pilíře NATO v Evropě.

Amsterodamská smlouva, jež vstoupila v platnost v roce 1999, přesunula Petersberské úkoly ZEU do hlavy 5 Smlouvy o EU, tj. do ustanovení týkajících se druhého pilíře EU⁷⁸, čímž byl vytvořen právní rámec pro **začlenění Západoevropské unie do EU**. Dále Amsterodamská smlouva zpřesnila vztah ZEU-EU stanovením, že „*Unie využívá Západoevropskou unii k vypracování a provádění rozhodnutí a akcí Unie, jež mají dopad na obranu.*“ [6]

Činnost Západoevropské unie byla ukončena ke konci června 2011 v souvislosti s přijetím Lisabonské smlouvy, přičemž zbývající funkce a pravomoci této organizace postupně převezmou orgány Evropské unie. [68]

2.2.2 Vznik EBOP (SBOP) a utváření bezpečnostně-obranné dimenze EU

Myšlenka vybudovat evropskou obranu byl podnícen v reakci na mezinárodní situaci, a zejména na oblasti nestability, zejména v Kosovu a Bosně a Hercegovině v 90. letech.⁷⁹

⁷⁷ Nicméně jistého obrození se ZEU dočkala již na konci studené války v roce 1987, kdy byla přijata Platforma o evropských bezpečnostních zájmech, známá rovněž pod označením Haagská platforma, jež zdůraznila význam obranné struktury v rámci Evropského společenství.

⁷⁸ Tento krok byl reakcí členských zemí na existenci vážných konfliktů zejména v regionu bývalé Jugoslávie, jež vedly k ohrožení evropské bezpečnosti, a potřebu disponovat v rámci EU nástroji umožňující přispět k jejich řešení.

⁷⁹ Neschopnost Evropy zasahovat k předcházení nebo řešení konfliktů vedlo evropské země ke kolektivnímu uvědomění, že EU musí napravit nerovnováhu mezi svou ekonomickou silou a omezenou politickou mocí. Pro mnohé začalo být zřejmé, že koordinované diplomatické úsilí ukončit konflikt politickými prostředky bylo třeba doložit, v případě potřeby, věrohodnou vojenskou silou.

Na základě této skutečnosti byl v roce 1994 na Bruselském summitu Rady EU schválen koncept **Evropské bezpečnostní a obranné identity** (European Security and Defence Identity, ESDI).⁸⁰ Projekt předpokládal ustavení evropských jednotek (Combined Joint Task Force, CJTF), jež měly být z hlediska plánování a vojenských kapacit závislé SHAPE. Koncept ESDI byl vytvořen na bázi ZEU v rámci NATO, což vedlo k zavedení praktických opatření, které umožnily Alianci podpořit evropské vojenské operace vedené ZEU. Tímto způsobem byla ZEU současně rozvíjena jako obranný prvek EU a jako prostředek posilování *evropského pilíře NATO*.

S postupnou změnou ve stanoviscích jednotlivých aktérů byl dáván stále větší důraz na vytváření **autonomní evropské bezpečnostní a obranné politiky**. Mezníkem bylo podepsání dohody mezi francouzským prezidentem J. Chiracem a ministerským předsedou Velké Británie A. Blairem na svém **setkání ve francouzském Saint-Malo v prosinci 1998**, kde se ve svém společném prohlášení vyslovili pro vybudování společné evropské obrany s odpovídajícím vojenským zázemím, jenž se jevilo jako životaschopnější než od konceptu EBOI. Doporučení ze Saint-Malo bylo dále rozpracováno v **červnu 1999 na zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem**, kde byla zdůrazněna pravomoc Rady EU při přijímání rozhodnutí v otázkách, jež se týkají prevence konfliktů a zvládání krizí při řešení Petersbergských úkolů, k čemuž EU musí disponovat dostatečnou vojenskou kapacitou.⁸¹ S ohledem na vztah EU-NATO, zůstala Aliance podle deklarace i nadále základem pro kolektivní obranu jejích členů a **závazky podle článku 5 Washingtonské smlouvy byly zachovány**. I přesto však postoj USA a NATO k EBOP byl nejednoznačný. Na jednu stranu Spojené státy americké všeobecně podporovaly rozvoj Evropy jako silného a soudržného partnera, na druhou stranu panovaly obavy, že by se z EBOP stal rival, který by ohrozil dominantní postavení Spojených států amerických. [35]

Na evropské půdě se pokračovalo v jednání o otázkách vývoje EBOP a na **zasedání Evropské rady v prosinci 1999 v Helsinkách** bylo přijat tzv. *European Headline Goal*, v němž se předpokládala schopnost členských států EU vyčlenit k roku 2003 vojenské síly o počtu 50-60 tisíc osob, schopných nasazení do šedesáti dnů a s předpokládaným trváním působením po dobu jednoho roku za účelem plnění Petersbergských úkolů. Jednalo se o tzv.

⁸⁰ Projekt byl velmi podporován zejména Francií, které v té době usilovala o sblížení se Severoatlantickou aliancí a dokonce zvažovala i návrat do jejich velitelských struktur.

⁸¹ V této souvislosti však bylo v deklaraci zdůrazněno, že členské státy mají za všech okolností právo rozhodnout, zda a kdy budou nasazeny jejich národní ozbrojené složky.

Síly rychlého nasazení EU (European Rapid Reaction Forces, ERRF)⁸². Výstupem helsinského zasedání byl rovněž přesun kompetencí ZEU ve vztahu ke krizovému řízení na Evropskou unii⁸³ a rozhodnutí o ustavení politicko-vojenských orgánů EU⁸⁴, spadajících do struktur Evropské rady, které zajistí strategické řízení operací vedených EU. **Smlouva z Nice** z roku 2001, která **začlenila EBOP do primárního práva**, pak završila koncepci politicko-vojenských struktur a definovala instituce odpovídající za fungování EBOP.⁸⁵ [6]

- **Politický a bezpečnostní výbor**, složený ze stálých velvyslanců členských zemí, má formálně nejvyšší postavení. Zabývá se zejména politickými aspekty EBOP.⁸⁶
- **Vojenský výbor**, nejvyšší vojenský orgán, je složen ze zástupců generálních štábů členských států Unie. Je zejména poradním orgánem politicko-bezpečnostního výboru.
- **Vojenský štáb EU**, spadající pod Vojenský výbor, řeší otázky týkající se operací EBOP.⁸⁷

Dne 12. prosince 2003 byla přijata Evropská bezpečnostní strategie, jež nese podtitul ***Bezpečná Evropa v lepším světě*** (*A Secure Europe In A Better World*) s cílem vymezit hrozby⁸⁸ a postavení EU v bezpečnostním prostředí. Tato strategie byla v roce 2008 revidována tak aby reagovala na nové bezpečnostní výzvy.⁸⁹

V květnu 2004 byl schválen tzv. **Headline goal 2010**, jehož součástí byl **koncept bojových uskupení EU** (EU Battlegroups Concept). Tyto vojenské jednotky o velikosti cca 1500 mužů poskytují EU schopnost rychle zasáhnout v konfliktech nižší intenzity.⁹⁰ Koncept byl zrealizován ke dni 1. 1. 2007. [123]

⁸² Tento cíl byl v roce 2003 prohlášen za dosažitelný, ovšem s tím, že chybí přepravní kapacity pro dopravu vojenských sil na větší vzdálenost, dále chybí potřebné komunikační systémy a tyto vojenské síly nedisponují ani řadou moderních zbraňových systémů. Jako doplněk k Silám rychlé reakce proto navázala koncepce tzv. bojových skupin (viz dále).

⁸³ Zbytkové kompetence ZEU zůstávají nedotčeny a jsou řešeny výrazně omezenou formální politickou strukturou a sekretariátem.

⁸⁴ Mnohdy se v souvislosti s EBOP a zřízením vojenských institucí EU hovoří o jistém „civilizačním šoku“ – EU coby civilní organizací se stává organizací vojenskou.

⁸⁵ Tyto orgány jsou platné dodnes.

⁸⁶ Sleduje krizové oblasti, zajišťuje včasné varování, připravuje materiály na společná jednání ministrů.

⁸⁷ Monitoruje situaci, provádí strategické plánování pro Petersbergské úkoly či uskutečňuje rozhodnutí Vojenského výboru.

⁸⁸ Terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, regionální konflikty, zhroucené státy, organizovaný zločin.

⁸⁹ K hrozbám, jež byly nově definovány, patří energetická bezpečnost, hrozby související se změnou klimatu a kybernetická bezpečnost.

⁹⁰ Tato uskupení jsou schopna operovat kdekoli na světě v okruhu 6000km od Bruselu a jsou schopna se rozmístit do 10 dnů od rozhodnutí Rady EU a zároveň setrvat v místě konfliktu po dobu 30 dnů, přičemž po doplnění jednotek je možné dobu prodloužit až na 120 dnů či do příchodu dalších jednotek. Battle groups mohou být například nasazeny do evakuačních i humanitárních operací, či operací na předcházení konfliktu.

V souvislosti se vstupem Lisabonské smlouvy v platnost, vzniklo v listopadu 2009 v rámci Rady EU **Ředitelství pro zvládání krizí a plánování** (Crisis Management and Planning Directorate, CMPD).⁹¹ Poprvé v historii tak jeden orgán integruje civilní i vojenskou dimenzi strategického plánování a zvládání krizí, což odráží komparativní výhodu EU využít širokého spektra nástrojů při svých operacích. Novým nástrojem se stala tzv. **Stálá strukturovaná spolupráce v oblasti obrany**, v rámci této spolupráce se zúčastněné státy⁹² zavazují intenzivněji rozvíjet své obranné schopnosti a poskytovat své ozbrojené síly na plánované operace. Stálá strukturovaná spolupráce musí být povolena Radou, která o ni rozhoduje na základě kvalifikované většiny na žádost zúčastněných států.

Lisabonská smlouva mimo jiné zavedla i tzv. **Startovací fond pro vojenské operace EU**, jenž doplňuje stávající mechanismus pro financování vojenských operací EU, **ATHENA**. Je rovněž nutno poznamenat, že dosavadní termín *Evropská bezpečnostní a obranná politika* byla Lisabonskou smlouvou nahrazena pojmem *Společná bezpečnostní a obranná politika*, přičemž je i nadále součástí Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie. [89]

⁹¹ Návrh na vznik CMPD byl prosazen v prosinci 2008 během francouzského předsednictví EU. Nicméně idea integrovaného civilně-vojenského přístupu k otázce zvládání krizí má dlouhodobě silnou podporu v Německu či severských zemích.

⁹² K zahájení této posílené spolupráce není vyžadován žádný minimální počet členských států. Každá členská země může stálou spoluprací svobodně zahájit či ukončit.

3 Transatlantické vztahy: NATO a EU

Severoatlantická aliance i Evropská unie jsou klíčové mezinárodní organizace, jež byly založeny po druhé světové válce s cílem zajistit stabilitu v Evropě, nicméně různými způsoby. Zatímco se NATO, jakožto vojenská organizace, koncentrovalo v integraci severoamerické a evropské armády za účelem zabránění hrozby ze strany SSSR; cílem tehdejšího Evropského společenství (ES) bylo poskytnutí politické stability svým členům prostřednictvím ekonomické a politické integrace. [47]

Vzhledem k tomu, že obě uskupení po dlouhou dobu zaujímaly odlišnou sféru kompetencí, můžeme deklarovat vztah NATO-EU za relativně nový, neboť možná vazba mezi nimi byla téměř neexistující. Se zvětšováním rozsahu kompetencí EU se však oblasti odpovědnosti těchto organizací začaly stále více překrývat – a nejen jejich kompetence, 21 členských zemí EU je zároveň členy Severoatlantické aliance. V současné době je strategické partnerství mezi oběma organizacemi vyjádřeno mechanismem Berlín plus; přesto je však někdy těžké pochopit jejich spolupráci v uceleném rámci. Nicméně v práci zastáván spíše optimistický názor na vztah NATO-EU a kooperace mezi oběma organizacemi je brána jako nezbytnou podmínkou pro efektivní zajištění bezpečnosti.

Na počátku je užitečné objasnit termín *transatlantické vztahy*. Tyto vztahy tvoří neodmyslitelnou součást dnešního geopolitického uspořádání světa. Rozumíme jimi historické, politické, bezpečnostní, ekonomické, kulturní a sociální vazby mezi zeměmi, které se rozprostírají na obou březích Atlantického oceánu. Obvykle jsou však chápány jako rozhraní mezi USA a Evropskou unií. Z teoretického hlediska tvoří transatlantické vztahy širší rámec pro vztahy mezi NATO a EU, jež pokrývají užší část transatlantických vztahů, o to více však podstatnou, přičemž jádrem těchto vztahů zůstává Severoatlantická aliance. [13]

Tato kapitola je zaměřena na bezpečnostní aspekty transatlantických vztahů. Předmětem zkoumání jsou zprvu vztahy mezi USA a Evropskou unií s cílem vymezit rámec charakterizující transatlantické partnerství v bezpečnostní dimenzi, neboť právě síla vztahů mezi USA, klíčového aktéra v Alianci, a Evropskou unií je klíčový pro následnou analýzu vztahů NATO-EU.

3.1 Rámec transatlantických vztahů: bezpečnostní dimenze

Evropa představovala klíčového bezpečnostního partnera pro USA již od konce druhé světové války. Základním důvodem pro úzké sblížení USA a Evropy v tomto období byla mezinárodní bezpečnostní situace a společná hrozba v podobě SSSR. Povaha systému byla určena politickými zájmy dotčených aktérů, jež vedly k vytvoření bezpečnostní a politické platformy pro spolupráci stojící na základě pravidel řídících fungování Organizace Severoatlantické smlouvy. Vedle eliminace původních bezpečnostních hrozeb a společného nepřítele prošlo mezinárodní bezpečnostní prostředí a rozložení sil transformací. USA po skončení studené války zůstaly jedinou supervelmocí, Evropa započala postupný rozvoj v oblasti bezpečnostní a zahraniční politiky. Konec studené války postavil před transatlantické vztahy nové výzvy. Zmizela klíčová hrozba v podobě SSSR a tedy i důvod pro silnou vazbu mezi oběma stranami Atlantiku. Nicméně vzhledem ke společným zájmům a hodnotám zůstala spolupráce mezi Evropou a Amerikou zachována i nadále, i v případě, že konsensus nebude tak významný ani tak automatický, jako tomu bylo v minulosti, což bylo shledáno s proměnou transatlantických vztahů po teroristických útocích z 11. září 2001, a zejména pak ve válce v Iráku v roce 2003, při které byl zaznamenán největší transatlantických rozpor vůbec.

3.1.1 11. září a změna zahraniční a bezpečnostní politiky USA

Teroristické útoky z 11. září 2001 změnily charakter transatlantických vztahů náhle a velmi podstatně. Staly se významným milníkem pro zahraniční a bezpečnostní politiku USA, neboť nejenomže vyvolaly největší **změnu orientace strategie Spojených států amerických** za více než půl století, ale ukončily do té doby panující pocit nezranitelnosti USA, jež byla spjatá s pádem komunismu o dekádu dříve. Právě útoky na New York a Washington ukázaly komplexnost charakteru hrozeb a nutnost společných odpovědí transatlantických partnerů.

Pod dojmem událostí z 11. září bylo viditelné okamžité posílení transatlantických vazeb a angažovanost Evropanů na obraně Západu. Evropské země vyjádřily solidaritu⁹³ s napadeným spojencem a přislíbily rozsáhlou účast na válce proti terorismu. Nicméně obecně chladná reakce USA na evropskou solidaritu a angažovanost byly pak pro mnohé evropské politiky zklamáním a potvrzením toho, že pozornost USA po útocích spadá vně Evropu, do

⁹³ Francouzský deník Le Monde na své titulní straně hlásal „Všichni jsme Američané“.

jiných, vzdálenější oblastí, jež jsou jádrem nebezpečí pro USA a kam také soustředí značné diplomatické, ekonomické a zejména vojenské prostředky.⁹⁴

S ohledem na dopad teroristických útoků na bezpečnostní vztahy Spojených států amerických a Evropské unie můžeme transatlantické vztahy charakterizovat pomocí spojení kooperace, neshod a ztracených příležitostí. [39]

Proměna politiky Spojených států amerických znamenala příklon k unilateralismu zahraniční politiky USA⁹⁵, spojené se snahou omezit spolupráci v rámci Severoatlantické aliance a snížením vazby na společnou spolupráci a se snahou hledat jednotlivé partnery zvláště – už tedy neplatilo, že Aliance určuje problémy; naopak problémy začaly určovat, jaká bude koalice. Tento rozpor v přístupu ke sdíleným pravidlům chování a postupů v rámci NATO, jež vycházejí zejména z nové reality mezinárodního prostředí, se zatím v transatlantických vztazích nepodařilo překonat.

Patrně nejvýznamnější *krize transatlantické důvěry* byla zaznamenána v souvislosti se zahájením války v Iráku.⁹⁶ Transatlantický rozkol během tzv. **irácké krizi** byl skutečně značně enormní a pro mnohé státy⁹⁷ velmi matoucí. Během této krize nedošlo pouze k rozkolu mezi USA a Evropou, ale rovněž samotná Evropa byla rozdělena na dva tábory.⁹⁸ Irácká krize tak poukázala na to, jak rozdílné jsou představy a ambice evropských států ve vztahu k postavení Evropy vůči USA a optimálním odpovědím na bezpečnostní hrozby současného světa. Válka v Iráku byla pro transatlantické vztahy natolik významná i z toho důvodu, že byla do značné míry dokladem velkých proměn americké zahraniční a bezpečnostní politiky po 11. září. [53]

Nicméně se objevují i takové diskuze, které iráckou krizi považují za symptom hlubších strukturálních a politických rozdílů mezi USA a Evropou, jež se postupně

⁹⁴ Ať už se jedná oblast Blízkého východu, či konkrétně Afghánistán a Irák.

⁹⁵ Unilateralismem míníme politiku, při které jedna nebo skupina zemí přijme rozhodnutí nebo provede akci sama, bez dohody s dalšími zeměmi nebo skupinou zainteresovaných zemí.

⁹⁶ Iráckou krizi, jež předcházela samotnému konfliktu v Iráku, můžeme zařadit do období leden-březen 2003. Vlna nesouhlasu silných států Evropy s vojenskou intervencí do Iráku nastala po přijetí rezoluce 1441, která konstatovala, že neexistuje důkaz, že Irák nevlastní zbraně hromadného ničení. Právě tuto rezoluci Britové a Američané využili jako ospravedlňující pro vojenský krok pro vojenský zásah. Nicméně Německo, Francie a Lucembursko se distancovaly od rozhodnutí USA a vyjádřily odpor k takovéto akci. Amerika mohla v Evropě počítat s podporou ze strany Itálie, Španělska a již zmiňované Velké Británie. Samotná válka v Iráku je považována za důsledek toho, že Irák nedodržel rezoluce Rady bezpečnosti OSN k odzbrojení a také toho, že zemi vedl diktátorský režim Saddáma Husajna, jenž mohl napomáhat teroristickým útokům z 11. září 2001. Konflikt, jenž propukl 20. března 2003, trval do 9. dubna.

⁹⁷ Nově přistoupivší postkomunistické země.

⁹⁸ Naposledy bylo takové rozdělení v rámci Západu spatřeno o generaci dříve, v roce 1956 při Suezské krizi.

kumulovaly od konce studené války, ale byly do značné míry ignorovány. V tomto ohledu je irácká krize spatřována jako zdravá katarze, jež je výchozím bodem pro *znovuvyrování* transatlantických vztahů s cílem lépe reflektovat dnešní hodnoty, zájmy a realitu moci.

V následující části této podkapitoly budeme stručně prezentovat možné kontrastní oblasti, jež můžeme považovat za příčiny případných sporů mezi Evropou a USA.

3.1.2 Rozkol mezi Evropou a USA: otázka pojetí mezinárodní politiky?

Přístup Evropy a USA se k pojetí mezinárodní politiky zásadně liší. **Spojené státy americké** vnímají svět jako prakticky nebezpečné místo, zejména z důvodu mezinárodního terorismu a šíření zbraní hromadného ničení. Z toho důvodu k zajištění bezpečnosti přistupují zejména z **vojenského hlediska** s využitím *tvrdých* prostředků (*hard power*)⁹⁹, navíc se nebrání v případě potřeby uchýlit k **preventivní sebeobraně**¹⁰⁰ i bez předešlého diplomatického vyjednávání, s čímž souvisí i fakt, že USA příliš nevyhledávají postup řešení prostřednictvím mezinárodních organizací, jako je například OSN, a méně se snaží spolupracovat s jinými státy. Navíc projevují jistou nevoli být vázáni mezinárodními smlouvami a ochotni překročit rámec mezinárodního práva, kdykoliv to považují za nutné či dokonce jen užitečné. S výše uvedeným tedy můžeme tvrdit, že ačkoliv v zásadě USA podporují multilaterální jednání¹⁰¹, skrz svou moc, někdy **inklinují k unilateralismu**, což se nicméně ukázalo po teroristických útocích z 11. září.

Evropa na druhou stranu inklinuje ke **komplexnímu pojetí bezpečnosti** s důrazem na ekonomické a environmentální rozměry mezinárodních problémů. Evropa, která na rozdíl od USA unilaterálně jednat nemůže, upřednostňuje metodu tzv. **efektivního multilateralismu**, jenž počítá s primární rolí mezinárodních organizací¹⁰², jež umožňují Evropě více uplatnit její vliv za minimálních nákladů. Tato metoda počítá s tím, že vojenské řešení problému je třeba získat diplomatickými prostředky, podporou co největšího počtu zemí. Je nutno zdůraznit, že Evropané doktrínu preventivních zásahů neodmítají, jen ji chápou jako humanitární

⁹⁹ *Hard power* souvisí s přesvědčením protivníka prostřednictvím hrozby silou nebo použitím síly. Tato síla vytváří strach a úzkost a jejím cílem zničit či porazit nepřítele.

¹⁰⁰ Rozlišujeme vojenské a politické preventivní jednání v podobě budování demokracie. Preventivní jednání explicitně potvrzuje právo USA uskutečnit akci, ještě než se daná hrozba vyplní a rovněž poukazuje na vnímání mezinárodních hrozeb USA, neboť existenci hrozeb berou rychleji na vědomí a dokonce je dokáží i vnímat, když jiní ještě žádné nezaregistrují.

¹⁰¹ Multilateralismus můžeme chápat jako systém koordinace vztahů mezi třemi a více státy. V praktickém vyjádření je to účast a spolupráce v rámci mezinárodních organizací.

¹⁰² Zejména Organizace spojených národů.

intervence či ekonomickou pomoci v podobě *měkké síly (soft power)*¹⁰³. Evropané na rozdíl od USA nevnímají terorismus jako zjevení zla, ale spíše jako politický či sociální projev, s tím souvisí i širší záběr politiky boje proti terorismu. Evropský pohled na terorismus nebyl otřesen ani teroristickými útoky na Madrid dne 11. března 2004 či Londýn dne 7. července 2005. [13]

V souvislosti s odlišným pojetím mezinárodní politiky Kagan (2003) tvrdí, že **hodnotové rozdíly spočívají především v nepoměru vojenských schopností** a obecně v mocenském potenciálu USA a zemí Evropské unie, neboť síla země rozhoduje o prostředcích, které může použít. Vojensky slabší Evropa je tak omezena na projekci své síly nedaleko svých hranic. Pro Evropany z toho vyplývá snaha využít *měkké* prostředky prosazování svých zájmů, zatímco USA mohou operovat s *tvrdými* prostředky. Právě rozdílná vojenská síla je podle Kagana důvodem, proč na zásadní strategické mezinárodní otázky Američané pohlíží, „jako by byli z Marsu, zatímco Evropané z Venuše“, a na jejich vzájemnou spolupráci ve vztahu slabý – silný pohlíží jako na problematickou. [8]

3.1.3 Důležitost zachování vazby mezi Evropou a Amerikou

„Více než padesát let představuje transatlantické partnerství vedoucí sílu míry a prosperity pro nás a pro svět. Společně jsme pomohli proměnit nepřátele ve spojence a diktatury v demokracie. Společně jsme vytvořili takové instituce a formy spolupráce, jež zajistily naši bezpečnost a ekonomickou sílu. To jsou epické úspěchy.“

(Nová transatlantická agenda)

I navzdory rozporům a trhlínám v transatlantických vztazích je vazba mezi Evropou a Amerikou i nadále zachována. Nejsilnější faktor i argument ve prospěch spojení mezi Amerikou a Evropou je přisuzován tradiční společné hodnotové základně, založené na dodržování lidských práv, demokracii a osobních svobodách.

K posílení transatlantické vazby také přispívají i společné hrozby, jimž musí Evropa i USA v dnešním potenciálně nebezpečném světě čelit, byť jsou společné hrozby vnímány

¹⁰³ Obecně *soft power* souvisí s přesvědčením partnera sdílet cíle prostřednictvím dialogu, vzájemné výměny, porozumění a identifikace společného východiska. *Měkká síla* vzkvétá v atmosféře důvěry a respektu.

s odlišnou intenzitou a obrana proti nim může být různého charakteru.¹⁰⁴ Navíc Evropany a Američany sdružují války, ve kterých jsou obě strany Atlantiku zainteresovány. I to je důvod, proč by obě strany Atlantiku měly spíše hledat nové způsoby spolupráce než spolu soupeřit. Navíc Organizace Severoatlantické smlouvy je stále hlavní zárukou bezpečnosti v Evropě.

Navíc globalizace přinesla značnou výzvu k přetrvání transatlantické bezpečnostní spolupráce. Západ musí brát v úvahu rozsáhlé změny v mezinárodním prostředí. V současné době jsou zřetelné známky obratu moci ve prospěch Číny. Vzestup Asie formuje zcela novou situaci a mezinárodní prostředí vstupuje do radikálně odlišného geopolitického období, jež by mělo přetrvávat po několik desetiletí dopředu.

Vznik nových velmocí, zvýšený počet rozvrácených států, regionální nestabilita, šíření terorismu a neklid v souvislosti s klimatickou změnou nebo demografickou nerovnováhou a masovou migrací patří mezi faktory, které budou mít vliv na mezinárodní vztahy a především mezinárodní stabilitu. USA i Evropu navíc sužují hospodářské problémy v podobě současného zadlužení veřejných rozpočtů. Navzdory této realitě, či právě kvůli ní, je důležitější než kdykoliv předtím udržovat silnou transatlantickou alianci a vazbu. Evropané a Američané se navzájem potřebují, aby zvládali společné výzvy tváří v tvář rostoucí konkurenci z jiných částí světa. [16]

Můžeme tedy říci, že každý z výše zmíněných důvodů by mohl ospravedlnit kontinuitu transatlantických vztahů, společně to pak činí nezbytným. Je proto velice důležité transatlantickou spolupráci založenou na společných hodnotách, výzvách a vzájemné inspiraci zachovat či pokud možno ještě více posílit a prohloubit, aby partnerství na obou stranách Atlantiku korespondovalo s výše zmíněným úryvkem Nové transatlantické agendy i v budoucnu. Neboť kdo je pro Evropu lepším obranným spojencem než Spojené státy americké?

3.2 Vztahy mezi NATO a Evropskou unií

Severoatlantická aliance i Evropská unie již od svého vzniku přispívají k udržení a posílení bezpečnosti a stability v Evropě. Vztahy mezi oběma organizacemi se překotně

¹⁰⁴ S ohledem na hlavní hrozby zakotvené v Národní bezpečnostní strategii (NBS) USA z roku 2002 je za hlavní hrozby považován terorismus, regionální konflikty a šíření zbraní hromadného ničení. Evropská bezpečnostní strategie z roku 2003 vyjadřuje znepokojení nad terorismem, šířením zbraní hromadného ničení, regionální konflikty, zhroucenými státy a organizovaným zločinem. Je tak shledán konsensus ve znepokojení nad spojením hrozeb šíření zbraní hromadného ničení a terorismu, přičemž obavy USA i EU jsou směřovány především na oblast Blízkého východu.

rozvinuly po skončení studené války a rozvojem obranné dimenze Evropské unie. Jistí pozorovatelé se domnívají, že Společná bezpečnostní a obranná politika směřuje k zajištění autonomie na NATO a USA. Na druhou stranu podle bývalého generálního tajemníka NATO George Robertsona se jedná se o transatlantický projekt v tom smyslu, že SBOP je víceméně podmínkou pro zachování rovnováhy v transatlantických vztazích, neboť Evropa je dost silná na to, aby dokázala urovnat existující asymetrii. [39]

Současné vztahy mezi těmito dvěma organizacemi byly pak formálně utvrzeny Prohlášením NATO-EU o evropské bezpečnostní a obranné politice, schváleného dne 16. prosince 2002, jež znamenalo explicitní podporu pro EBOP ze strany Severoatlantické aliance. Za účelem efektivní spolupráce obou organizací byly dne 17. března 2003 přijaty dohody Berlín plus, jež tvoří základ pro spolupráci NATO-EU.

Pokud se však máme zamýšlet nad vztahem mezi Severoatlantickou smlouvou a Evropskou unií je třeba se ptát, jak je tato vazba vymezena? Jedná se o konflikt zájmů nebo o spolupráci a koordinaci vedoucí ke komplementaritě? Je také otázkou, jak a zda vůbec lze efektivně nastavit vztahy mezi oběma odlišnými aktéry, kdy pro Evropskou unii představuje SBOP pouze jeden aspekt své existence; zatímco NATO představuje organizaci kolektivní obrany. Vzhledem k zájmu USA udržet Organizaci Severoatlantické smlouvy jako klíčový nástroj k zajištění obranné spolupráce s Evropou a zároveň zájmu Evropy rozvíjet dále svou vlastní bezpečnostní politiku je nastavení těchto vztahů nezbytné pro další životaschopnost transatlantické spolupráce v bezpečnostní dimenzi.

3.2.1 Institucionální vztahy NATO-EU na pozadí Berlín plus

Praktická spolupráce EU-NATO v oblasti krizového řízení je v současné době omezena na dohody **Berlín plus**¹⁰⁵, jež byly **přijaty dne 17. března 2003**.¹⁰⁶ Dohody umožňují Evropské unii přístup ke společným kapacitám NATO, včetně opatření a asistence v operačním plánování. Tento mechanismus je tedy založen na pochopení, že členské země obou organizací mají k dispozici pouze jeden set vojenských složek a omezené obranné výdaje. Za těchto okolností, aby se zabránilo zbytečnému zdvojování zdrojů, bylo dohodnuto, že operace vedené Evropskou unií by mohly mít prospěch z prostředků a kapacit NATO. Ve

¹⁰⁵ Označení Berlín plus pochází z rozhodnutí přijatých v Berlínu v roce 1996, na kterých jsou dohody stavěny, v rámci spolupráce NATO-ZEU.

¹⁰⁶ Impulzem pro tyto Dohody byl summit NATO ve Washingtonu v dubnu 1999, na kterém vlády členských států deklarovaly „*připravenost definovat a přijmout nezbytná opatření pro přístup EU ke kolektivním prostředkům a schopnostem Aliance pro operace, ve které se Aliance jako celek vojensky neangažuje*“

skutečnosti tato opatření umožní Alianci podpořit operace pod vedením EU, ve kterých se NATO jako celek vojensky neangažuje.

Hlavní rysy mechanismu Berlín plus jsou charakterizovány následujícími elementy:

- přístup k plánovacím kapacitám NATO pro vojenské operace vedené EU¹⁰⁷,
- přístup k ostatním, předem definovaným kapacitám a společným prostředkům NATO,
- identifikace možností rozsahu evropského velení v rámci Aliance na operace vedené EU spolu s dalším rozvojem funkce Zástupce vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě (Deputy Supreme Allied Commander Europe, DSACEUR),
- adaptace systému obranného plánování NATO s cílem komplexněji vyčlenit vhodné síly Aliance,
- výměna utajovaných informací na základě vzájemných pravidel týkajících se ochrany bezpečnosti informací,
- postupy vypracované za účelem uvolnění, monitorování, návratu a odvolání kapacit a prostředků NATO,
- opatření týkající se systému konzultací mezi NATO a EU při operacích vedených EU využívajících prostředků a schopností NATO. [47]

Je třeba poznamenat, že tyto dohody jsou koncipovány na bázi výměny dopisů mezi Vysokým představitelem EU a generálním tajemníkem NATO, nejsou veřejnou listinou a nikdy nebyly ratifikovány národními parlamenty. [61]

Nejviditelnější a zároveň nejdůležitější implikací je schopnost EU vykonávat akce s využitím schopností NATO ve vztahu k plánování, velení a řízení kapacit, což alespoň teoreticky omezuje EU v rozvoji těchto schopností nezávisle na NATO.

Evropská unie zatím využila schopností a kapacit přes Berlín plus ve dvou případech. V již ukončené operaci Concordia ve FYROM a stále probíhající operaci Althea v Bosně a Hercegovině (viz dále). Skutečnost, že EU v současné době provádí většinu svých operací nezávisle na NATO, by mohla v této souvislosti prokázat pouze mírné výsledky dohod Berlín plus vzhledem k operativním překážkám uvedených dále v této podkapitole.

V souvislosti s vojenskou intervencí USA v Iráku byly shledány námitky ze strany EU vůči dohodám Berlín plus vedoucí ke zpochybnění životaschopnosti těchto dohod. Na jaře

¹⁰⁷ Plánovací buňka EU v SHAPE.

2003 se proto představitelé čtyř členských zemí EU¹⁰⁸ sešli s návrhem na **vytvoření vlastního vojenského velitelství** v belgickém Tervurenu, jež by bylo odděleno od struktur Aliance. USA a NATO tradičně proti takovým snahám zaujímaly negativní postoj, neboť nejenom že zřízení takového velitelství by vedlo k oslabení transatlantické vazby a politickému ohrožení významu USA v Evropě, ale rovněž ke zbytečné duplikaci již existujících zdrojů.¹⁰⁹ Nakonec došlo k zamítnutí této iniciativy, zejména zásluhou intenzivního diplomatického jednání Velké Británie. [35]

Novým impulzem pro vztahy NATO-EU se stala **Souhrnná politická směrnice NATO** (Comprehensive Political Guidance, CPG),¹¹⁰ přijata v roce 2006, která uznává, že *„Evropská unie, která je schopna mobilizovat širokou škálu vojenských a civilních nástrojů, přebírá stále větší roli na podporu mezinárodní stability.“* [114]

V této souvislosti současná spolupráce a koordinace mezi NATO a EU ztělesňuje několik **formálních i neformálních mechanismů**. Dohody Berlín plus vedly k vytvoření **Skupiny NATO-EU ke schopnostem** (NATO-EU Capability Group, CG), které si klade za cíl zajistit soudržnost NATO a EU v úsilí rozvoje schopností. Skupina nemá pravidelné schůzky.

Pravidelný kontakt je zajišťován také mezi štáby obou organizací; **Mezinárodním vojenským štábem NATO** (International Military Staff, IMC) a **Vojenským štábem EU** (EU Military Staff, EUMS).

Může být zde zajímavé poukázat na to, že v některých evropských zemích, například ve Španělsku, Vojenští zástupci do NATO jsou také vojenští zástupci ve Vojenském výboru EU (EU Military Committee, EUMC), což usnadňuje vztahy EU a NATO.

Rovněž **stálý styčný tým NATO** je umístěn v EUMS a jeho protějšek – **buňka EU** (EU Cell, EUC) byla zřízena v SHAPE. Tato úzká spolupráce přispívá k větší transparentnosti. [114]

¹⁰⁸ Belgie, Francie, Německo a Lucembursko.

¹⁰⁹ Tento názor byl podtrhnut slovy tehdejšího generálního tajemníka NATO G. Robertsona: *„Je smysluplnější investovat do využitelných schopností, které zoufale potřebujeme pro operace všeho druhu...namísto plýtvání penězi na duplikaci vojenských sil a velitelství, které již v NATO existují.“*

¹¹⁰ Tento dokument stanovuje rámec a politickou transformaci NATO. Vytýčuje priority v oblastech vojenského plánování, schopností a zpravodajství v horizontu budoucích 10-15 let. Zároveň CPG podrobuje analýze předpokládané budoucí bezpečnostní prostředí ve světě. O vypracování této směrnice bylo rozhodnuto nejvyššími představiteli členských států NATO na summitu v Istanbulu v červnu 2004. Ke konci roku 2005 byla směrnice schválena a v roce 2006 bylo na summitu v Rize rozhodnuto o jejím zveřejnění.

Navíc tyto dvě organizace udržují mezi sebou různé formy institucionálních vztahů konáním pravidelných setkání generálního tajemníka NATO, vysokého představitele EU a dalších vysoce postavených úředníků z obou organizací. Mimo to jsou uskutečňovány neformální setkání - tzv. transatlantické večere, na kterých se schází ministři zahraničí EU a NATO.¹¹¹

Navíc v prosinci 2008 Rada Evropy, v rámci francouzského předsednictví, podpořila vytvoření neformální skupiny na vrcholné úrovni mezi EU a NATO, určená ke zlepšení spolupráce mezi těmito dvěma organizacemi. Ačkoliv tato iniciativa byla podpořena Evropským parlamentem, dosud nebyla zrealizována.

Projednávané okruhy spolupráce se týkají zejména krizového managementu či rozvoje svých schopností. V následující části kapitoly jsou pak stručně vystiženy jednotlivé oblasti spolupráce.

3.2.2 Oblasti spolupráce

EU a NATO spolupracují zejména v oblasti západního Balkánu. Dne 31. března 2003 byla ve FYROM zahájena operace **Concordia**, v níž EU převzala odpovědnost od NATO. Operace Concordia, jež byla ukončena v prosinci 2003, byla první operací v rámci mechanismu Berlín plus, ve které NATO poskytlo EU své kapacity. O výsledky této operace se opírá následná operace **Althea** v Bosně a Hercegovině, jež byla zahájena dne 2. prosince 2004. Tato operace následuje po misi SFOR Severoatlantické aliance s velitelem DSACEUR a pokračuje dodnes. Navíc EU převzala svými civilními kapacitami policejní složku mise OSN v Kosovu (UN Mission in Kosovo, **UNMIK**). Mise EU na podporu právního státu v Kosovu (EU Rule of Law Mission in Kosovo, **EULEX**), jež byla nasazena v prosinci 2008 je největší civilní mise EU s cílem podporovat orgány v Kosovu v oblasti právního státu, konkrétně v policejní soudní a celní oblasti. EULEX úzce spolupracuje s mírovou operací NATO v Kosovu (Kosovo Force, **KFOR**). Mimo to obě organizace hrají klíčovou roli v nastolení míru a stability v Afghánistánu v rámci mezinárodního úsilí při pomoci v této oblasti. Jak NATO, tak EU podpořily misi Africké unie v Dárfúru a od roku 2008 jsou rozmístěny námořní síly NATO a EU při pobřeží Somálska při provádění protipirátské mise.

¹¹¹ Při neformálním setkání neexistují žádné předem dané programy, zápisy či tiskové zprávy jsou naplánovány ad hoc. Výhodou neformálních setkání je skutečnost, že se může projednat celá řada otázek společného zájmu.

Mimo to se obě organizace podílejí na **rozvoji svých schopností**, což můžeme považovat za další nezbytnou oblast pro spolupráci. Na rozvoji schopností se podílí zejména Skupina NATO-EU ke schopnostem, jež rozvíjí kapacity v takových oblastech jako je boj proti improvizovaným výbušným zařízením či zajištění lékařské podpory. S cílem koordinovat práci v rámci Unie při rozvoji obranných schopností, spolupráci ve vyzbrojování a výzkumu byla v červenci 2004 ustavena **Evropská obranná agentura** (European Defence Agency, EDA), jejichž odborní pracovníci se podílejí na práci CG.

NATO i EU se navíc zavázaly k **boji proti terorismu a šíření zbraní hromadného ničení**. Organizace si vyměňují informace o svých aktivitách v oblasti ochrany civilního obyvatelstva proti chemickým, biologickým, radiologickým a jaderným útokům.

V souvislosti s přijetím nové strategické koncepce NATO na summitu v Lisabonu v roce 2010 a aktualizovanou Evropskou bezpečnostní strategií z roku 2008 se spolupráce EU-NATO rozšířila i do oblastí **energetické bezpečnosti a kybernetické bezpečnosti**. [136]

3.2.3 Překážky ve spolupráci

Navzdory pokroku mechanismu spolupráce, jež je popsán výše, strategické partnerství mezi NATO a EU čelí obtížím a je stále prostor pro zlepšení spojení mezi těmito dvěma organizacemi. Překážky, jež brání spolupráci, jsou různorodé. V jistých ohledech se různí zájmy a hodnoty obou organizací.¹¹² Navíc jsou zřejmé i **rozdíly v cílech, kapacitách a přístupu ke krizovému managementu**.

Přestože NATO po skončení studené války převzalo široké pojetí bezpečnosti, jež jde nad rámec čistě vojenské aliance, neboť pokrývá i další rizika a hrozby, její základní *raison d'être* je i nadále kolektivní obrana spojenců. Na druhé straně EU je komplexní organizací, jež si klade za cíl integrovat různé politicky členských států, a ve které SBOP je jen dalším aspektem. S tím koresponduje i pochopitelná odlišnost ve schopnostech a přístupu ke krizovému managementu obou organizací, neboť NATO, jehož cílem je zajistit kolektivní obranu Aliance, je k tomu posláno i značnými zdroji ve vztahu k velení a plánování; Evropská unie je v první řadě politický nevojenský subjekt, její vojenská struktura je z toho důvodu zanedbatelná s NATO. Na druhou stranu je nutno zdůraznit prvořadý a nejviditelnější

¹¹² Základní hodnoty svobody, demokracie a dodržování lidských práv jsou samozřejmě totožné u obou organizací. Nicméně je zřejmé, že evropské veřejné mínění je méně ochotné vyjádřit spontánní podporu pro vojenskou akci a je více připoutáno k hodnotám míru, což může být způsobeno nedůvěrou Evropy po obou světových válkách ve vztahu k použití síly.

atribut SBOP, kterým je v současnosti jedinečná schopnost nasadit široké spektrum civilních a vojenských nástrojů nezbytných v operacích adekvátně řešit krize a schopnost koordinovat tyto nástroje v souladu s politickými cíli EU. [18]

Potíže ve spolupráci rovněž vyplývají z **rozdílů v účasti členských zemí** v těchto dvou organizacích s jejich vlastními zájmy a strategiemi. V této souvislosti musíme odkázat na překážku, která pochází ze vztahů Turecka s EU obecně, a zejména s Řeckem a Kypr. Od 70. let je Kypr rozdělen na dvě části; zatímco severní část ostrova, tzv. Severokyperská turecká republika, je uznána Tureckem; jižní Kyperská republika neboli Kypr je samostatný stát. Právě otázku vztahu Turecka a Kyperské republiky můžeme považovat za hlavní důvod ke komplikaci spolupráce EU-NATO. Sám generální tajemník NATO Fogh Rasmussen připouští, že pokud byl tento spor o Kypr vyřešen, existuje několik možností pro výrazné zlepšení vztahů NATO a EU. [114]

Zatímco Turecko, klíčový spojenec NATO a nečlen EU, blokuje jednání obou organizací z toho důvodu, že neuznává Kypr a není ochoten s ním sdílet otázky své národní bezpečnosti; Kyperská republika, členská země EU a nečlenská země NATO, zase vetuje zapojení Turecka do obranné politiky EU kvůli neshodám s Tureckem. Přičemž je zajímavé podotknout, že Turecko bylo přidruženým členem ZEU, nicméně tato země ztratila své přednostní postavení poté, co byly úkoly ZEU přesunuty pod rámec EU. [93]

Nesmíme také podceňovat jisté pochyby a výhrady USA, pokud jde o růst a samostatnost EU. Po částečné překonání nedůvěry vůči SBOP ve vztahu ke stálosti Severoatlantické aliance, existují i nadále jasné **rozdíly na obou stranách Atlantiku** pokud jde o pochopení hrozeb a rizik týkajících se bezpečnosti a využívání nevojenských nástrojů, o čemž bylo podrobněji pojednáno v předešlé podkapitole, nicméně může to brát jako jistou překážku mezi organizacemi.

Kromě výše zmíněných obtíží, existují i **problémy operativního charakteru**. NATO nemůže spolupracovat stejným způsobem se všemi státy EU. Například Kypr nemá bezpečnostní prověření, nezbytnou podmínku pro výměnu utajovaných dokumentů a informací mezi Aliancí a tímto středomořským státem. Navíc pokaždé když je využíván mechanismus Berlín plus při operacích SBOP, Turecko požaduje neúčast Kypru. Je tedy zřejmé, že pokud by EU disponovala autonomními útvary pro velení a plánování operací, situace by byla odlišná, neboť by se eliminovaly všechny možnosti k zamítnutí operací SBOP

Tureckem. Nicméně opozice ze strany některých členských států EU, především Velké Británie, brání SBOP rozvíjet svou činnost s plnou autonomií.

V případě Afghánistánu a Kosovu, kde byly prováděny komplementární mise, se logicky očekává, že operace budou dokonale koordinovány. Turecko, jež je proti spolupráci mezi EU a NATO, ale zabránilo zavedení dohody umožňující NATO zaručit ochranu policejních sil podílejících se v misi EUPOL v Afghánistánu. [73]

3.2.4 Spolupráce či vymezení kompetencí mimo rámec kooperace?

Vzhledem k výše nastíněným problémům si tedy můžeme položit otázku, zda je efektivnější spolupracovat a podporovat tak vzájemnou komplementaritu, nebo si funkčně vymežit odpovědnost mimo kooperaci a zabránit tak případným konfliktům mezi oběma organizacemi?

Rozdělení činností mezi Severoatlantickou aliancí a Evropskou unií je jistě zajímavá představa, nicméně nesnadná, neboť *soft power* a *hard power* respektive EU a NATO jsou vzájemně propojeny, což je vystiženo slovy generálního tajemníka NATO A. F. Rasmussena „*jestliže soft power funguje efektivně, má být občas podpořena hard power*“. [168]

S ohledem na skutečnost vojenských schopností EU jsou Evropané i navzdory rozvoji SBOP stále závislí na pomoci ze strany Spojených států amerických při provádění operací. Navíc žádným z analytiků není potvrzeno, že by se EU ve svých schopnostech v krátkodobém či střednědobém horizontu vyrovnala NATO ve vojenských schopnostech a expedičnímu dosahu.¹¹³ Navíc s ohledem na současnou hospodářskou situaci je nejspíše nesnadné si představit, že Evropská unie provádí tzv. strukturovanou spolupráci v rámci obrany, jež je charakterizována v předešlé kapitole jako nový nástroj zavedený Lisabonskou smlouvou, z toho důvodu, že by taková spolupráce vyžadovala značné investice do obrany mezi členskými státy EU, které jsou zanedbatelné v porovnání s obrannými výdaji USA. (viz kapitola 4) [168]

Na druhou stranu v současném globalizovaném světě i Organizace Severoatlantické smlouvy potřebuje disponovat, vedle *hard power*, také *soft power*. V této souvislosti můžeme

¹¹³ Vojenské síly, jimiž EU disponuje, jsou určeny k provádění méně náročných vojenských úkolů a NATO je i nadále zainteresováno v náročnějších úkolech, jež vyžadují mnohem větší vojenskou sílu.

zmínit tendenci NATO realizovat **komplexní přístup** v řešení krizového managementu.¹¹⁴ Tento široký koncept zabezpečení bude zřejmě znamenat nutnost jednat prostřednictvím civilních kapacit, nikoliv pouze prostřednictvím vojenské síly. V tomto kontextu je tedy nezbytné spolupracovat s EU a efektivně koordinovat civilně-vojenské schopnosti. [161]

Výše zmíněnými argumenty můžeme zdůraznit nutnost spolupráce mezi NATO a EU. Navíc skutečnost, že každá členská země obou organizací disponuje pouze jednou „sadou“ ozbrojených sil¹¹⁵ a obranným rozpočtem, je **významným důvodem pro neuznání koncepce funkčního rozdělení odpovědností mimo rámec spolupráce** obou organizací, která by jinak vedla k duplikaci kapacit. Z toho důvodu, i navzdory existujícím rozdílům mezi oběma organizacemi, je nezbytné zvýšit a prohloubit strategickou spolupráci EU-NATO v oblasti krizového managementu, aby byla zajištěna efektivní koordinace v situacích, ve kterých obě organizace zasahují a zabránění případnému zdvojování zdrojů.

Nicméně **v rámci kooperace** EU-NATO se nevylučuje jistá **dělba práce**. Skloubení *hard power* NATO a *soft power* EU by mohlo být nejefektivnější kombinací. Z toho důvodu můžeme brát rozšíření působnosti NATO v souvislosti s výše zmíněnou koncepcí komplexního přístupu za rozporuplné, neboť Severoatlantická aliance se tímto způsobem stává více zahraničněpolitickým aktérem využívající *měkké nástroje*, což je role, která lépe přísluší Evropské unii. Zde se jeví za logické, aby NATO v souvislosti s koncepcí komplexního přístupu v krizovém řízení, pojalo s výše zmíněným přístupem spolupráce a v operacích, jež vyžadují civilní kapacity, se obrátilo na Evropskou unii.¹¹⁶

Dostatek kapacit Evropské unie v oblasti *soft power* můžeme považovat za silný argument pro zvážení orientace EU na roli aktéra zainteresovaného v civilních operacích, jenž souvisí se zajištěním dlouhodobé stability, udržování míru či humanitární pomoci, tedy oblasti, kde může být EU efektivně komplementární s NATO. I nadále by Evropa byla zapojena ve vojenských *hard* operacích v rámci NATO s USA, popř. mechanismu Berlín plus. EU by sice omezila své ambice na užší pojetí bezpečnosti, ale na druhou stranu můžeme konstatovat, že není smysluplné rozšiřovat za současné krize vojenské struktury SBOP, které

¹¹⁴ Koncepce komplexního přístupu je jedna ze závěrů lisabonského summitu v roce 2010. Komplexním přístupem se myslí spolupráce při zajišťování bezpečného prostředí, správy a rozvoje služeb, poradenství a zdrojů s hostitelskou zemí či regionem, vládami či nevládními institucemi. Samotná spolupráce by měla začít s dostatečným předstihem před zahájením samotné operace, aby se mohly vytvořit osobní vztahy a došlo k lepšímu pochopení rozdílných přístupů.

¹¹⁵ Určeny pro účely NATO, EU či pro vnitrostátní účely.

¹¹⁶ Někteří analytici tento scénář spolupráce s následným možným využitím civilních kapacit EU Severoatlantickou aliancí nazývají jako *převrácený* mechanismus Berlín plus.

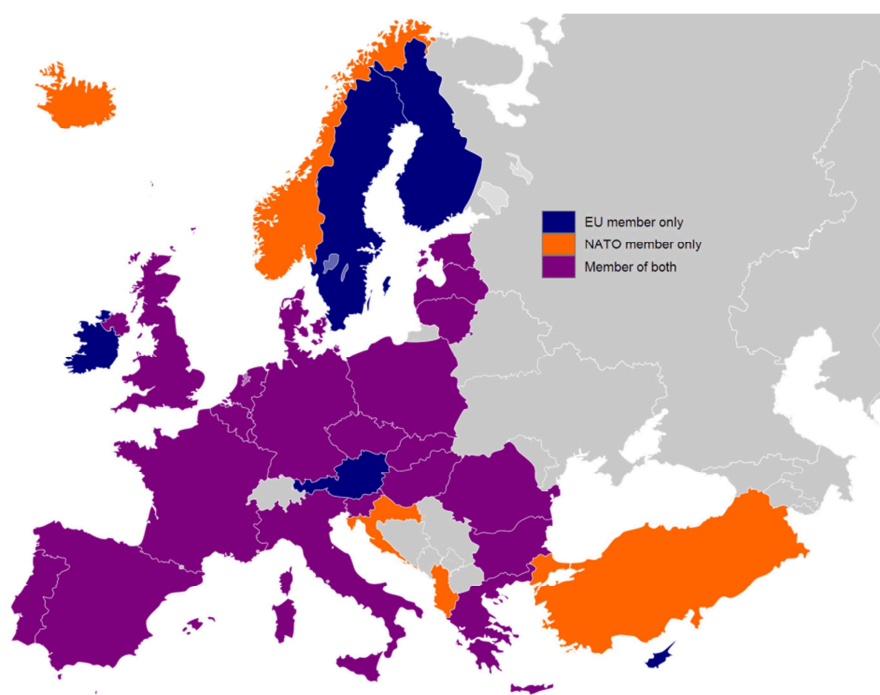
již existují v rámci NATO.¹¹⁷ V duchu tohoto konceptu se nicméně vyjádřil i německý ministr obrany Thomas de Maiziére na Mnichovské bezpečnostní konferenci, jež se konala v únoru 2013. [172]

V souvislosti s otázkou položenou v úvodu této části podkapitoly je tedy současná krize klíčový důvod pro zachování spolupráce mezi oběma aktéry. Navíc je důležité se zamyslet nad prioritami obou organizací a případně je i přehodnotit, aby ambice obou aktérů odpovídaly jejich zdrojům. Navíc výše zmíněné uspořádání nejenomže koresponduje s povahou obou organizací¹¹⁸, ale zároveň se zabrání vytváření duplikací kapacit, která je nepřijatelná, v době krize a hospodářských úspor obzvlášť (více viz 4. kapitola).

3.3 Vazba NATO a EU: členská základna

Pro ucelení rozboru vztahů mezi EU a NATO je práce zaměřena i na samotnou členskou základnu obou organizací, neboť **členství obou organizací se značně překrývá**. Ze současných 27 zemí EU je 21 zemí členy NATO, což je zhruba 78% procent (viz obr. 3.1)

Obr. 3.1 Členská základna NATO a EU v Evropě

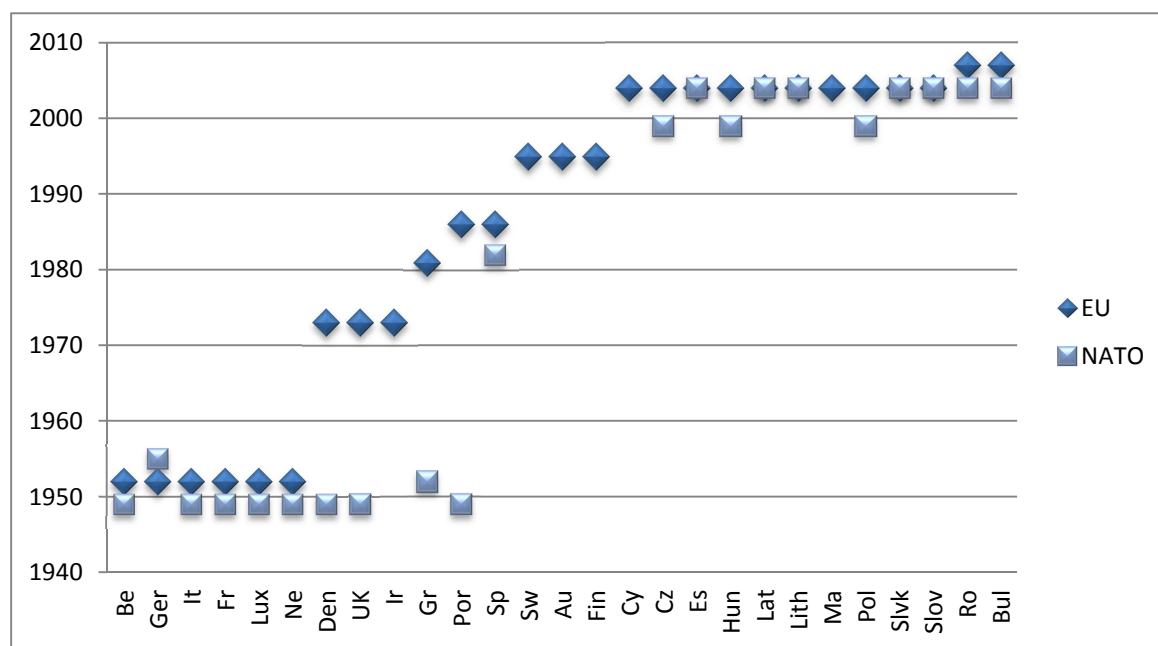
Zdroj: [91]

¹¹⁷ Je však nutné zdůraznit skutečnost, že dne 23.3.2012 Rada pro zahraniční věci rozhodla aktivovat, vůbec poprvé, operační středisko EU s cílem posílit civilní a vojenskou součinnost mezi třemi misemi SBOP v oblasti Afrického rohu – EUNAVFOR Atalanta, EUTM Somálsko a EUCAP Nestor.

¹¹⁸ NATO je politicko-vojenská aliance a Evropská unie je politicko-ekonomickým celkem, kde SBOP je pouze jedna z dimenzí.

Je také zajímavé poukázat na skutečnost, že všechny členské země EU, jež jsou řádnými členy NATO, se staly v první řadě členskými státy Severoatlantické aliance, až poté vstoupily do EU – s výjimkou Německa (viz graf 3.1), neboť otázka procesu přistoupení do NATO a znovuvyzbrojení SRN jen pár let po skončení druhé světové války narážela na silný francouzský odpor.

Graf 3.1 Přístupový proces EU/NATO - rok vstupu do organizace

Zdroj: [27], vlastní zpracování

Na druhé straně všechny státy NATO, s výjimkou USA, Kanady a Norska jsou buď členy Evropské unie, či jsou zastoupeny v politice rozšiřování Evropské unie jako kandidátské země či potenciálně kandidátské. Seznam členských států obou organizací v Evropě i s datem vstupu je přiložen v příloze 10.

Mimo to **členové obou organizací sdílejí společné hodnoty** založené na demokracii, svobodě a právním státě. Tyto hodnoty jsou zakotveny ve smlouvách organizací, tedy ve Washingtonské smlouvě a Smlouvě o Evropské unii, jež je součástí Lisabonské smlouvy, nejaktuálnější kodifikací zakládajících smluv. Strategicky nejvýznamnějším krokem k šíření těchto hodnot ve vztahu k zajištění dlouhodobé stability v Evropě bylo rozšíření obou organizací o země, jež spadaly pod Varšavský pakt a obecně vliv SSSR.

„Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a úcty k lidským právům, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“

(článek 2, konsolidované znění SEU) [34]

„Členské státy jsou odhodlány hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu.“

(úryvek preambule Washingtonské smlouvy) [158]

3.3.1 Členské země EU /nečlenské země NATO

S ohledem na skupinu zemí, jež jsou pouze členy EU, tedy **Švédsko, Finsko, Irsko, Rakousko, Kypr a Maltu**, lze v zásadě uvést dva důvody, vysvětlující, proč tyto země nejsou členy NATO. V případě Irska, Švédska, Finska, Rakouska a Malty je důvod spjat s jejich neutralitou v oblasti zahraničních vztahů. Další důvod je specifický, neboť se týká Kypru a jeho *krize identity*.

Irsko a země rozšíření EU z roku 1995, tedy Švédsko, Finsko a Rakousko, jsou nezávislé již z období studené války. Se vstupem do EU se sice vzdaly značné míry neutrality, neboť jsou ovlivněny SZBP EU, na druhou stranu však stále zainteresovány ve své politice vojenské neúčasti. Je však nutné zdůraznit, že tyto země neztotožňují neutralitu s pasivitou a aktivně přispívají k zajištění bezpečnosti¹¹⁹ v rámci spolupráce s NATO v tzv. **Partnerství pro mír** (Partnership for Peace, PfP)¹²⁰. Seznam všech zemí, jež podepsaly Rámcový dokument PfP, od založení programu, je přiložen v příloze 11.

Švédsko, Finsko, Rakousko a Irsko, ač spolupracují s NATO, veřejně projevují odlišnou strategickou kulturu, se kterou je kladen důraz na použití *soft power*, která je již tradičně zdrojem hrdosti pro Evropskou unii. Tyto země rozumí dosažení jejich národní bezpečnosti s využitím nevojenských zdrojů, zejména pomocí ekonomických a diplomatických prostředků, a odsouvají vojenskou sílu k pouze zbylé pozici, která v podstatě

¹¹⁹ Tyto země nasadily své jednotky v konfliktech na Balkánském poloostrově a Afghánistánu. Švédsko navíc pomohlo prosadit bezletovou zónu nad Libyí.

¹²⁰ PfP je program NATO, jež vznikl v roce 1994 a jeho posláním je posilovat stabilitu, omezovat hrozby pro mír a budovat zesílené bezpečnostní vazby mezi jednotlivými partnerskými státy a Aliancí a mezi partnerskými zeměmi navzájem. PfP předpokládá vojenskou spolupráci a možnost bezpečnostních konzultací se státy, jež o PfP projevují zájem, přičemž partnerské země si samy vyberou oblast, ve které by s NATO rády spolupracovaly.

slouží k zabezpečení jiných prostředků mezinárodní spolupráce. Je tedy zřejmé, že tato vize je distancuje od rozsahu operací NATO.

Malta je rovněž zainteresována v rámci PfP již od roku 1995. Nicméně jako jediná země v roce 1996 tento program opustila a znovu se do něj navrátila v dubnu 2008. V případě Malty však členství v PfP nemá dopad na její ústavní neutralitu, neboť země aktivně vojensky nezasahuje pod velením NATO, a můžeme ji tedy označit za méně integrovanou do rámce Aliance oproti ostatním neutrálním členům. [132]

Otázka Kypru, jež je v zřejmě v ojedinělé pozici, je rozebrána v předešlé podkapitole. Nicméně zde je významné upozornit na skutečnost, že Kypr se na rozdíl od ostatních zemí Evropské unie neúčastní PfP a tedy i oficiálních jednání mezi EU a NATO¹²¹. [93]

3.3.2 Členské země NATO /nečlenské země EU

Na druhou stranu existuje řada zemí, jež je pouze součástí Severoatlantické aliance. Když opomineme **USA, Kanadu a Norsko**, tak se jedná o **Turecko, Island, Chorvatsko a Albánii**. Tedy státy, jež jsou zapojeny do politiky rozšíření Evropské unie a jsou stávajícími či v případě Albánie potenciálními kandidáty k přistoupení do EU. Unie vůči těmto zemím využívá nástroje předvstupní pomoci, jimiž jsou podporovány nezbytné hospodářské, politické a správní reformy.¹²²

Tyto země brzdí potíže při plnění tzv. Kodaňských kritérií¹²³, což je předmětem jiného zkoumání. V této souvislosti však můžeme deklarovat, že být vyspělou zemí v západní Evropě a vyznávat hodnoty západní civilizace, rozhodně není zárukou přijetí k oběma organizacím, jako tomu je v případě Islandu.

Nečlenství v NATO vybraných zemí lze tedy vysvětlit jejich pohledem na politickou tradici vojenské neangažovanosti, v případě Kypru musíme brát v potaz zvláštní postavení země podle mezinárodního práva a jeho krize identity. Vzhledem k tomu, že v zemích, na které se kritérium neangažovanosti vztahuje, většinou byly zapojeny do vojenských misí pod

¹²¹ Podle rozhodnutí přijatých v prosinci 2002 NATO a EU.

¹²² Pro programovací období 2007-2013 byl vytvořen nástroj pro předvstupní pomoc (Instrument for Pre-accession Assistance, IPA)

¹²³ Kodaňská kritéria, jež byla vytvořena na zasedání Evropské rady v Kodani v roce 1993 a Madridu v roce 1995, jsou podmínky, jež musí noví členové před vstupem do Unie splňovat. Jedná se o následující kritéria: stabilní instituce zaručující demokracii, právní stát, dodržování lidských práv, úctu k menšinám a jejich ochranu; fungující tržní hospodářství a schopnost vyrovnat se s konkurenčním tlakem a tržními silami v EU; schopnost plnit závazky vyplývající z členství, včetně podpory cílů Unie – zajistit veřejnou správu, jež dokáže provádět a spravovat právní předpisy EU v praxi.

záštitou NATO, činí jejich námitku proti plnému členství založenou spíše na formalitě než věcnosti. Je zajímavé, že všechny nečlenské země Aliance s výjimkou Kypru jsou přinejmenším spojeny s NATO prostřednictvím PfP. Malta, jež opustila na nějakou dobu PfP, se do programu navrátila, což znamená, že slučitelnost zemí v obou organizacích, by mohla být funkční nutností ve vztahu k posílení míru, bezpečnosti a stability. Sama Malta uznává, že prostřednictvím rámce PfP může pomoci řešit nové bezpečnostní hrozby a výzvy.

Nečlenské země EU mimo USA, Kanadu a Norsko, jež jsou členy NATO, rovněž spolupracují s Unií v rámci politiky rozšiřování EU. Zde je nicméně zajímavé poukázat na skutečnost, že Albánie, jež má statut potenciální kandidátská země EU, je od roku 2009 řádným členem Severoatlantické aliance. NATO se tak jeví jako více flexibilní ve srovnání s EU, pokud jde o plnění jeho základních norem a hodnot. [27]

Z výše uvedeného tedy **vyplývá úzká spolupráce mezi EU a NATO** ve vztahu k členské základně obou organizací, neboť tam kde země není plnohodnotným členem dané organizace, je členství nahrazeno jinými formami spolupráce. Být součástí jedné organizace není podmínkou pro členství ve druhé, nicméně praxe ukazuje, pro většinu zemí jsou EU a NATO dvě strany téže mince, neboť jsou si organizace velmi podobné v základních hodnotách, na které se odkazují.

4 Obranné výdaje členských zemí NATO

Síla Severoatlantické aliance nepramení výlučně ze společných hrozeb, hodnot a zájmů svých spojenců, ale rovněž ze schopnosti pružně reagovat na změny v mezinárodním prostředí, a to jak transformací kapacit členských států tak i ekonomicky z hlediska výše obranných výdajů¹²⁴.

Hodnoty výdajů na obranu při zajištění bezpečnosti závisí zejména na intenzitě ohrožení a ekonomických možnostech země. Navíc obecně platí, že z dlouhodobého hlediska je vysokou úroveň obranného úsilí možno udržet pouze za předpokladu, že se podaří po delší dobu udržovat hospodářský růst. Pro analýzu je proto nutné brát vliv těchto klíčových faktorů na vědomí. Existují však také jiné faktory, na něž se jednotlivé teorie odvolávaly ve snaze vysvětlit vývoj obranných výdajů, jako je například změna vlád či dohody o zbrojení. Je zřejmé, že mnohé z těchto faktorů vysvětlujících obranné výdaje se vzájemně překrývají a intenzita jejich vlivu se v jednotlivých obdobích mění. [10]

Obranné výdaje Spojených států amerických mají již od založení NATO obecně rostoucí charakter – v současnosti zaujímají téměř 75% ze všech vojenských výdajů zemí NATO. V kontrastu s tím regionální stabilita evropského kontinentu, záruky společné obrany v rámci NATO a ukončení studené války způsobují tendenci k postupnému oslabování vojenské síly evropských zemí, které jako celek v rozvoji vojenských sil dlouhodobě a znatelně zaostávají za USA. Navíc v současné finanční krizi skrze plánované úspory se investice do obrany jistě ještě více zeštíhlí. Před dvaceti lety na konci studené války evropští spojenci představovaly jednu třetinu celkových výdajů na obranu v rámci NATO, v současné době je to ještě méně, přibližně 25%.

Předtím než bude provedena analýza, je důležité pochopit vymezení obranných výdajů, jelikož údaje o vojenských výdajích jsou spojeny s celou řadou pojmových nejasností, jež vyplývají především z toho, že každá země si pod pojmem *obrné výdaje* představuje něco jiného. Neexistuje žádný univerzální konsensus týkající se konceptu vojenských výdajů či jeho obecné vyjádření ve formě definic. Tyto výdaje jsou většinou uváděny v národních

¹²⁴ V práci je užit pojem také vojenské výdaje, což chápeme jako synonymum k obranným výdajům.

měnách.¹²⁵ Navíc výše a skladba vojenských výdajů jsou často považovány za státní tajemství a to dokonce i v zemích s otevřenými politickými a parlamentními systémy. [10]

V práci se omezíme na užití definice navrženou Organizací Severoatlantické smlouvy¹²⁶. Za účelem komparace vojenské síly jsou výdaje na obranu definovány dle NATO jako peněžní výdaje vlád za účelem splnění nákladů na národní ozbrojené síly. Pojmem ozbrojené síly zde chápeme strategické pozemní, námořní, vzdušné, velící, administrativní a podpůrné síly. Řadíme zde výdaje na platy důchodů a zdravotní péči vojáků. Dále výdaje na budování infrastruktury, budování vojenských škol či vojenskou/humanitární pomoc. Do roku 2004 zde byly také řazeny i polovojenské síly, jako je četnictvo, celní služby a pohraniční stráž, pokud jsou školeni a vybaveni jako vojenské síly a působí pod vojenskými orgány během války¹²⁷ (viz příloha 12). [65]

V této kapitole bude provedeno šetření obranných výdajů na základě **tří kritérií**, jedná se o velikost obranných výdajů v absolutním vyjádření, výdaje na obranu ve vztahu k hrubému domácímu produktu (HDP), vojenské výdaje v přepočtu na jednoho obyvatele a **dodatečným měřítkem** pak bude velikost vojenských sil. Zprvu bude zkoumána flexibilita NATO z hlediska jednotlivých determinantů na změny v mezinárodním bezpečnostním prostředí¹²⁸. Následně bude zhodnocena vojenská síla jednotlivých zemí, přičemž práce je zaměřena na komparaci obranných výdajů USA s evropskými spojenci od založení Severoatlantické aliance, s důrazem na poslední dostupné hodnoty obranných výdajů.¹²⁹ V závěrečné podkapitole bude provedena analýza a zhodnocení poklesu obranných výdajů se zaměřením na období dopadu hospodářské krize v Evropě, současné dluhové krize a možné návrhy na zlepšení efektivnosti vojenských schopností a případných úspor s tím, že současnou krizi můžeme vnímat také jako katalyzátor k intenzivnější obranné spolupráci.

¹²⁵ Pro konzistenci jsou ve vybraných případech obranné výdaje převedeny z národních měn na USD podle kurzu ČNB.

¹²⁶ Jelikož definici NATO můžeme použít pouze pro spojenecké země, pro ostatní státy na světě je použita definice SIPRI. Pro co nejpřesnější komparaci byla definice SIPRI využita pouze v jednom případě.

¹²⁷ V roce 2004 NATO pozměnilo definici obranných výdajů svých spojenců tak, aby se vyloučily obranné výdaje na polovojenské síly (dokonce i ty, jež plní národní vojenskou funkci během války), v případě, že nejsou reálně nasazeny.

¹²⁸ Na základě teoretického základu (viz 2. kapitola).

¹²⁹ Jedná se o rok 2011, přičemž se jedná zatím o předběžný údaj.

4.1 Obranné výdaje a flexibilita Aliance v mezinárodním bezpečnostním prostředí

Zajištění bezpečnosti spojenců Severoatlantické aliance, již od jejího založení, můžeme chápat v odrazu obranných rozpočtů zemí NATO. Obranné výdaje eskalovaly v době napětí, v době míru byly naopak nízké obavy o bezpečnost a tedy i hodnoty obranných výdajů byly na nízké úrovni.

Na základě posuzovaných obranných výdajů tedy můžeme vysledovat periodické chování zemí NATO. Paralelně s tím se pokusíme pochopit příčiny jistých změn v hodnotách obranných výdajů ve sledovaném období, tedy období od založení NATO až po současnost.¹³⁰

Sledované obranné výdaje jsou založeny na definici vojenských výdajů NATO. Roční číselné hodnoty jsou platby skutečně provedeny za daný fiskální rok. V komparaci mezi dílčími roky musíme brát v potaz dopad inflačního trendu, neboť číselné hodnoty jsou uvedeny zejména v běžných cenách daného roku. Navíc je nezbytné sledovat stanovená kritéria¹³¹, definována v úvodu kapitoly, a časové parametry. Pro komplexnost jsou číselné hodnoty obranných výdajů v letech 1949-2011 pro Severní Ameriku, evropské spojence NATO a celkem NATO zařazeny do přílohy 13.

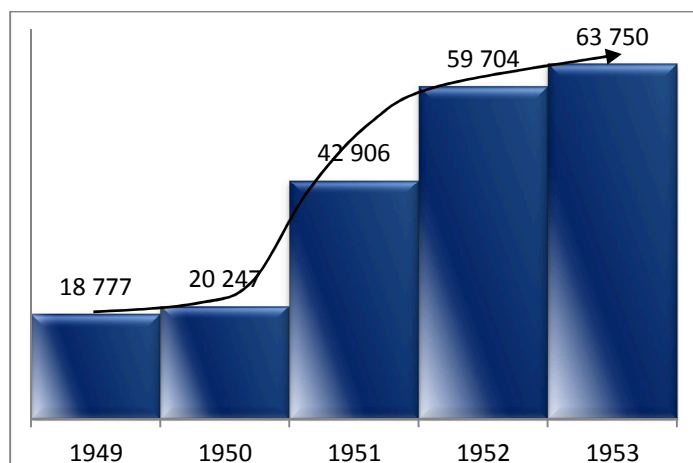
4.1.1 Obranné výdaje NATO během studené války

Bezprostředně po založení Severoatlantické aliance dochází **k prvnímu poválečnému prudkému nárůstu obranných výdajů u zemí NATO** (viz graf 4.1) v souvislosti s urychlenou výstavbou ozbrojených sil Aliance a zejména pak s vedením války v Koreji v letech 1950-1953 (viz 2. kap.)

¹³⁰ Jedná se o rozmezí v letech 1949-2011, kdy byl uveřejněn poslední údaj týkající se velikosti obranných výdajů členských zemí NATO.

¹³¹ Přičemž zde se omezíme na výši obranných výdajů v absolutním vyjádření.

Graf 4.1 Vývoj obranných výdajů NATO v letech 1949-1953 (mil. USD, b.c.)

Zdroj: [40], vlastní zpracování

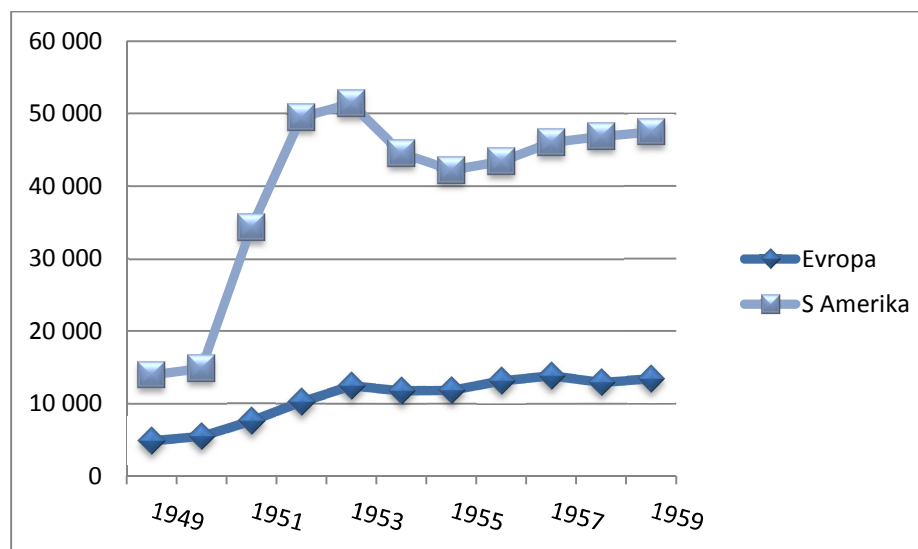
Napětí vytvořené korejskou válkou se odrazilo v obranných výdajích zejména v roce 1951, kdy byl zaznamenán vůbec největší meziroční nárůst. Dle běžně užívaného vzorce pro meziroční míru růstu¹³² byl vypočten růst o 111,9% v letech 1950-1951.

V letech 1949-1953 pak celkově vzrostly výdaje na obranu o více než trojnásobek, což byl enormní růst, který se již v historii neopakoval. Objektivně je však nutno podotknout, že tento přírůstek vycházel z velmi nízkého základu.

Po roce 1953 a skončení války v Koreji se obranné výdaje zemí NATO mírně snížily. Znatelný pokles byl zaznamenán zejména na severoamerickém kontinentu (viz graf 4.2). V této souvislosti je důležité poznamenat, že od založení NATO zásadní vliv na vývoj obranných výdajů v Severní Americe či obecně v NATO mají Spojené státy americké (viz subkap. 4.2). V roce 1956 pak došlo k opětovnému nárůstu vojenských výdajů, jež byly vyvolány napětím ze suezské krize v roce 1956.

¹³² Míra růstu = $\frac{\Delta x}{x_{n-1}} \cdot 100 = \frac{(x_n - x_{n-1})}{x_{n-1}} \cdot 100(\%)$. Tento vzorec je používán i pro následující výpočty pro procentní míru růstu v jednotlivých obdobích.

Graf 4.2 Vývoj obranných výdajů v 50. letech v Evropě a Severní Americe (mil. USD, b.c.)

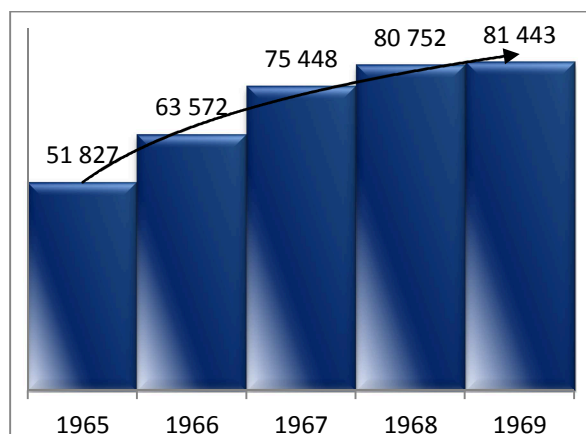

Zdroj: [40], vlastní zpracování

Obranné výdaje v 60. letech se vyznačují několika zvláštnostmi. V první řadě je na jejich počátku růst odrazem Karibské krize v roce 1962. Léta 1962 až 1964 jsou charakterizována stabilizací obranných výdajů. Rokem 1965 nicméně dochází k opětovnému nárůstu obranných výdajů, které se zvyšují až do roku 1969. Zvýšení obranných rozpočtů zemí NATO můžeme chápat jako důsledek na strategii pružné reakce v roce 1967, jež vyžadovala budování divizí v Evropě a výcvik efektivnějších ozbrojených sil (více viz 2. kap.) Do těchto let řadíme rovněž válku ve Vietnamu a tamější angažovanost USA.¹³³ V tomto období vojenské výdaje USA vzrostly o 57%, což mělo pochopitelně dopad i na celkové výdaje NATO, jež se zvýšily o 44% v letech 1965-1969 (viz graf 4.3). Protože vláda Spojených států amerických zastávala názor, že ve Vietnamu se ještě stále jedná o konflikt lokální, odmítala mobilizovat zálohy či přeměrovat ekonomiku na válečnou výrobu, což by jistě obranné výdaje ještě navýšilo.

¹³³ Válka ve Vietnamu byl ozbrojený konflikt v letech 1955-1975 na území Vietnamu a v příhraničí sousedních zemí Kambodžy a Laosu. USA zde pomáhaly tehdejšímu jižnímu Vietnamu, který bojoval proti svému severnímu komunistickému sousedovi.

Graf 4.3 Obranné výdaje USA v letech 1965-1969 (mil. USD, b.c.)

Zdroj: [41], vlastní zpracování

Charakteristickým rysem **vývoje obranných výdajů v zemích NATO v 70. letech** byl jejich nárůst, zejména v evropských členských státech. Celkově země Aliance zvýšily své výdaje na obranu z 104,3 mld. USD v roce 1970 na 218,2 mld. USD v roce 1979. Nárůst vojenských výdajů můžeme chápat jako důsledek zavedení nových zbraní na kvalitativně vyšší úrovni, iniciativu o procesu obranného plánování ze summitu ve Washingtonu v roce 1978. Ve stejném roce bylo navíc rozhodnuto o navýšení obranných rozpočtů zemí NATO, zejména západoevropských, o 3% každý rok. [10]

Pozoruhodný byl nárůst obranných výdajů například v Turecku, zejména po roce 1974, což si můžeme vysvětlit tureckou okupací severního Kypru v roce 1974. Silný nárůst obranných výdajů země pokračoval i v 80. letech, nicméně byl silně ovlivněn dvojčífernou mírou inflace. Například v Turecku v roce 1989 byla hodnota obranných výdajů v běžných cenách 6 683, 1 mld. TL, zatímco ve stejném roku ve stálých cenách z roku 1985 byla hodnota výdajů ve výši 1 568, 2 mld. TL. Zároveň na tuto hodnotu měl vliv i silný hospodářský růst v Turecku během 80. let, neboť účinnost přímo úměrného vztahu obranné výdaje – hospodářský růst byl mnoha studiemi potvrzen.

Platnost vztahu hospodářský růst – obranné výdaje můžeme nicméně podložit i skutečností, že i přes nárůst výdajů ve všech zemích NATO v tomto období dochází k mírnému poklesu resp. k relativní stabilizaci obranných výdajů ve vztahu k HDP.

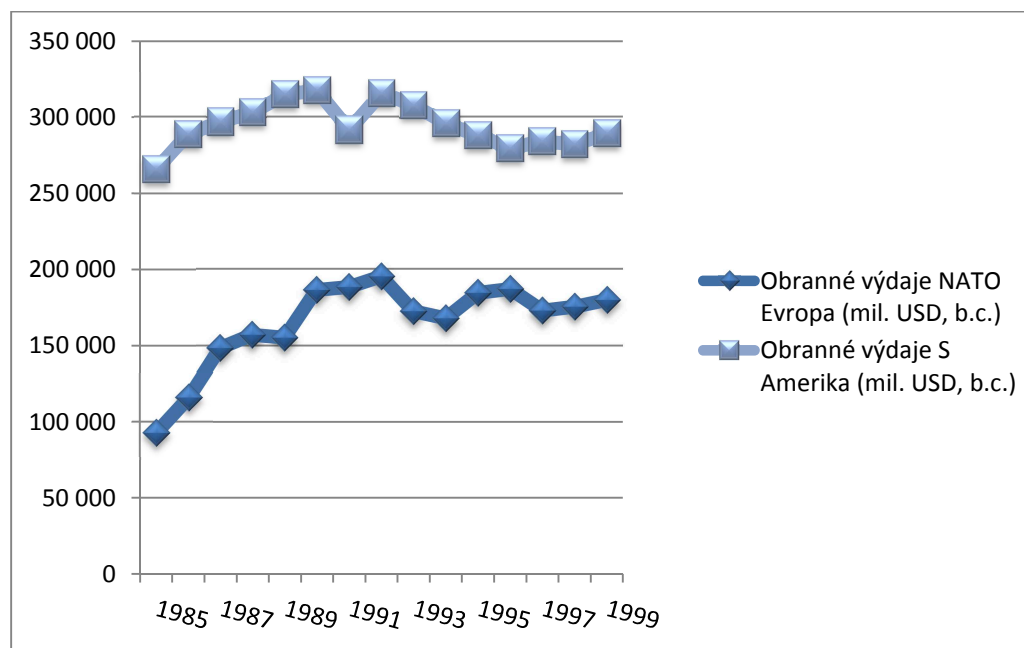
Vojenské výdaje zemí NATO měly **rostoucí tendenci i během 80. let** – zejména v první polovině, i navzdory skutečnosti, že je toto období charakterizováno sestupným trendem v nadsazování bezpečnostních hrozeb mezi Východem a Západem. V letech 1980-

1989 se zvýšily z 255,9 na 470 mld. USD v běžných cenách. K růstu výdajů v tomto období mohla přispět, kromě inflačních trendů, Strategická obranná iniciativa R. Reagana a s tím spojená modernizace ozbrojených sil (viz 2. kap.).

4.1.2 Obranné výdaje po skončení studené války

Ve druhé polovině 80. let, v letech 1986-1990 byl zaznamenán nejnižší nárůst obranných rozpočtů zemí NATO, což je přímým důsledkem ukončení studené války. **V roce 1991 je pak zaznamenán vůbec první pokles obranných výdajů**, o 4,75%, ve srovnání s rokem 1990. Klesající tendence obranných výdajů je znázorněna v grafu 4.4, který mimo jiné také vyobrazuje téměř synchronní vývoj obranných výdajů Severní Ameriky a členských zemí NATO v Evropě po konci studené války.

Graf 4.4 Konec studené války a obranné výdaje Severní Ameriky a Evropy v NATO (mil. USD, b.c.)

Zdroj: [42], [44], [66], vlastní zpracování

Je však důležité poznamenat, že tento mírně rostoucí charakter vojenských výdajů v letech 1986-1990 je zapříčiněn inflačními tendencemi, neboť v případě, že abstrahujeme od inflace, tak se rostoucí trend obranných výdajů pozastavil již v roce 1987, kdy vojenské výdaje zemí NATO dosáhly svého vrcholu na hodnotě cca 375 mld. USD měřeno ve stálých cenách z roku 1985. Od tohoto roku je patrný sestupný trend obranných výdajů, jenž pokračoval i v 90. letech po skončení studené války.

Z analýzy vojenských výdajů po skončení studené války je tedy patrný jejich sestupný trend. Když abstrahujeme od inflačních tendencí, tak byl s výjimkou Řecka a Turecka zaznamenán klesající trend ve všech zemích NATO. Je tedy docela možné, že snižování obranných výdajů v jedné zemi vede v důsledku redukce vnímaného vnějšího ohrožení a rizika k jejich snižování v dalších státech. Toto snižování však můžeme chápat i jako odraz všeobecných tendencí ke snižování celkových vládních výdajů. [10]

Z vypočtených údajů vyplývá, že v letech 1990-1997 obranné výdaje zemí NATO poklesly o 22,7% opomineme-li inflační tendence. Od roku 1998 lze nicméně vysledovat trend k opětovnému navyšování obranných výdajů, což si můžeme vyložit jako důsledek prvního rozšíření Severoatlantické aliance po studené válce v Evropě v roce 1999, či operacemi v Bosně a Hercegovině a Kosovu, ve kterých bylo NATO zapojeno. Rovněž rok 1999 připisujeme vzniku EBOP, kde je většina zemí NATO, jak již bylo řečeno, zainteresována.

V souvislosti s trendem snižování vojenských výdajů v 90. letech vyvstává otázka, jakým způsobem jsou tyto zdroje využity. Je zde přirozený předpoklad, že by část mohla být využita k nevojenským účelům a část by mohla být navrácena do soukromého sektoru prostřednictvím snížení daňového zatížení. Pro Řecko a Turecko, kde došlo k navýšení obranných výdajů je zase relevantní otázka, v jakém stupni vytlačují tyto zvýšené vojenské výdaje další a jak se zvýšení výdajů na obranu projeví na výši fiskálního deficitu či na zvýšení zdanění. V obou zemích se jednalo o malý nárůst, jenž byl součástí mnohem většího růstu celkových vládních výdajů a deficitu. [10]

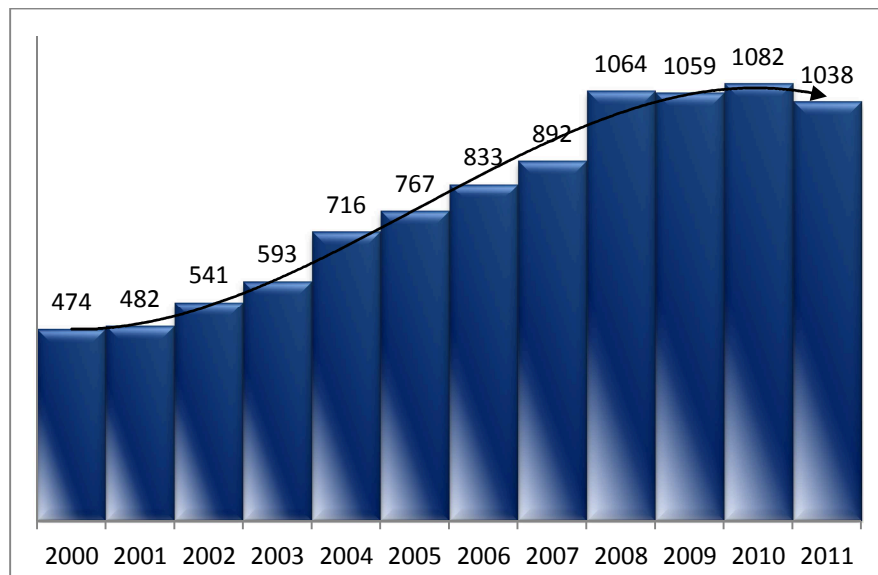
Během 21. století měly obranné výdaje zemí NATO i nadále rostoucí tendenci a byly **zaznamenány nové nejvyšší hodnoty**, jež překonaly dosavadní z období studené války. Během období 2000-2011 vzrostly výdaje ze 474,3 mld. USD na 1 038,1 mld. USD v běžných cenách. Přičemž v letech 2010-2011 došlo k meziročnímu poklesu o 4%, v reakci na hospodářskou a finanční krizi. V případě, že abstrahujeme od vlivu inflace, je pak snížení obranných výdajů spolu s meziročním poklesem více zřetelné.¹³⁴ [46]

Na celkový růst výdajů zemí NATO měly nejzásadnější vliv Spojené státy americké, jenž v reakci na politiku George Bushe a teroristické útoky své výdaje navýšily neúměrně k ostatním zemím a tedy průběh vojenských výdajů zemí NATO koresponduje s obrannými

¹³⁴ V cenách z roku 2005 je meziroční pokles 7% mezi léty 2010-2011.

výdaji USA. Nárůst vojenských výdajů zemí NATO jako celku je vyobrazen na následujícím grafu 4.5.

Graf 4.5 Vývoj obranných výdajů zemí NATO v letech 2000-2011 (mld. USD, b.c.)

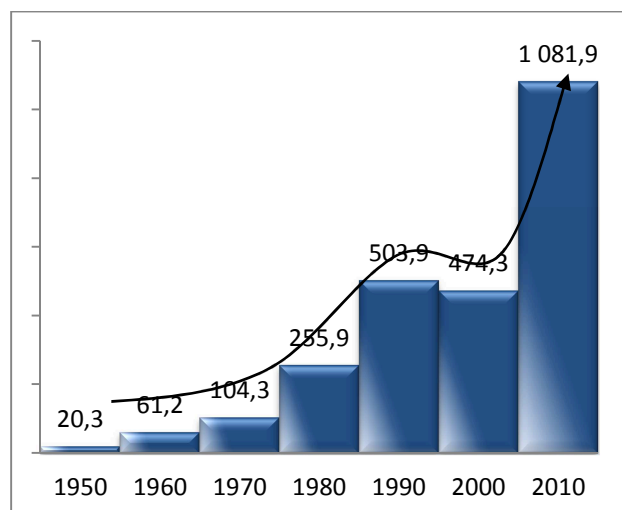

Zdroj: [45], [46], [66], vlastní zpracování

Z výše uvedených výkyvů je tedy zřejmé, že země NATO byly flexibilní z hlediska svých obranných výdajů a svými postoji rychle reagovaly na ohrožení či uvolnění mezinárodního napětí. Z toho vyplývá, že i přes jisté rozdíly v přístupu členských zemí se obecné principy NATO a síla jeho členů jeví jako přínos se současným minimalizováním nedostatků skrz silnou transatlantickou vazbu.

Rovněž zajímavé je vysledovat markantní navýšení (viz graf 4.6), jež obranné výdaje zemí NATO podstoupily během působení Aliance. Při komparaci vojenských výdajů od počátku 50. let 20. století, až po současnost, resp. rok 2010 se výdaje zvýšily o 1 061,6 mld. amerických dolarů. Vyplývá to snad z nutnosti splnit náhlou hrozbu? Na závěr se tedy budeme zabírat úvahou, jaké faktory k této vyšší částce mohly přispět.

Graf 4.6 Obranné výdaje zemí NATO - vývoj v letech 1950-2010 (mld. USD, b.c.)

Zdroj: [40], [42], [43], [44], [45], vlastní zpracování

Severoatlantická aliance se v současnosti sestává z 28 zemí, počet je tedy vyšší než při založení NATO v roce 1949, kdy se organizace sestávala z dvanácti států, což se logicky odrazí i ve výši obranných výdajů NATO jako celku. Dalším faktorem, jenž koresponduje s vyššími vojenskými výdaji, je hospodářský rozvoj spojeneckých zemí NATO a tím spojený růst HDP.¹³⁵ Za třetí lze vysledovat markantní nárůst výdajů vzhledem k angažmá členských států v Afghánistánu a Iráku. Například z rozpočtu USA byla pro operace v Afghánistánu a Iráku vyčleněna z rozpočtu Pentagonu částka 1 289 mld. USD pro rozmezí let 2001-2012. Dalším faktorem jsou teroristické útoky z 11. září spojený s bojem proti terorismu. Samozřejmě nesmíme opomenout inflační tendence při růstu obranných výdajů, neboť většina ze sledovaných údajů je dostupná v běžných cenách. [76]

4.2 Asymetrické financování obrany: USA a evropské země NATO

Alokace nákladů a zodpovědnost v rámci Aliance je kontroverzní otázkou již od založení NATO. Výše obranných výdajů USA je nejvíce markantní v průběhu celé existence Severoatlantické aliance.¹³⁶ Spojené státy americké skrze své vyspělé technologie a značné investice do ozbrojených sil jsou nejsilnější vojenskou velmocí na světě. V rámci NATO

¹³⁵ Například v letech 1990 až 2010 byl zaznamenán největší nárůst HDP na osobu (měřeno ve stálých cenách z roku 2005) v Belgii (z 28 108 na 36 769 USD), Francii (z 27 915 na 34 058 USD), Islandu (z 40 324 na 51 567 USD), Lucembursku (z 50 580 na 81 554 USD), Nizozemí (z 29 328 na 41 251 USD), Norsku (z 44 356 na 64 487 USD), Velké Británii (z 26 648 na 37 590 USD), Kanadě (z 27 079 na 35 393 USD), USA (z 32 112 na 42 593 USD).

¹³⁶ Tuto vyšší finanční zátěž USA přisuzujeme faktorům jako je ekonomická síla, vliv ve světě, počet obyvatel a rozloha. USA mohou mít také vyšší vnímání hrozby – předtím SSSR či současnosti terorismus, je tedy zcela pravděpodobné, že přikládají vyšší hodnotu armádě a velikosti obranným výdajům než ostatní spojenci NATO.

v současné době se svým obranným rozpočet USA zaujímají přibližně $\frac{3}{4}$ ze všech výdajů zemí NATO.

V kontrastu s tím je pasivita, nevole a nedostatek finančních zdrojů na straně evropských spojenců NATO. Právě značná meze mezi obrannými výdaji a schopnostmi narušuje silnou transatlantickou vazbu mezi USA a evropskými spojenci NATO, kteří spoléhají čím dál tím více na ochranný rámec USA při zajištění své bezpečnosti. Závazek USA přispívat k evropské obraně v rámci NATO přetrvává i navzdory jistým neshodám o velikosti obranných výdajů evropských spojenců, které můžeme přisuzovat mimo jiné odlišným zájmům a cílům na obou březích Atlantiku.

V této kapitole se budeme opírat o model asymetrické aliance, kde jeden z partnerů získává členstvím v alianci bezpečnost, zatímco druhý zvyšuje členstvím svoji vlastní autonomii v oblasti zahraniční politiky. S existencí asymetrických aliancí je úzce spojen tzv. *free riding*¹³⁷, neboli snaha ušetřit vlastní obranné výdaje na úkor ostatních členů aliance. [1]

4.2.1 Rozdíl ve výdajích na obranu z časového hlediska

Jak již bylo nastíněno, asymetrie ve vynakládání obranných prostředků Evropy a USA byla zřejmá již od založení NATO, neboť ve všech letech fungování Aliance byly výdaje USA, resp. Severní Ameriky vyšší jak obrané výdaje evropských spojenců.

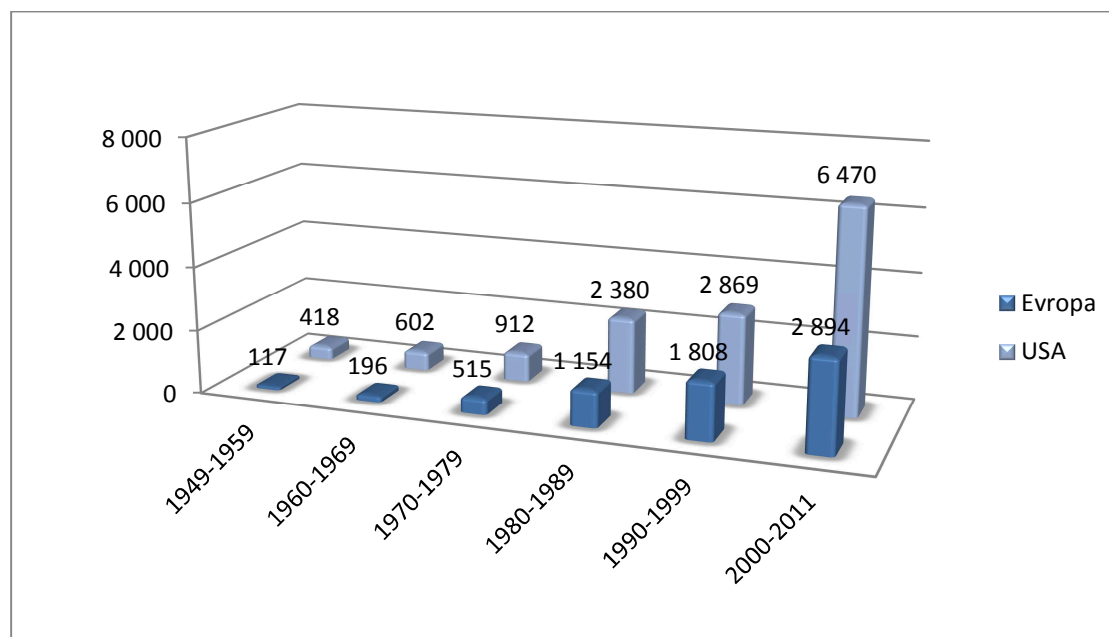
Hodnoty obranného rozpočtu USA ze všech obranných výdajů zemí NATO byly nejvíce markantní ihned po založení NATO. V 50. a 60. letech byly obranné výdaje USA více jak třikrát vyšší než v případě Evropy, poté se začala Evropa zotavovat ekonomicky i vojensky.

V následujících třech dekádách se poměr mezi vojenskými výdaji mezi oběma kontinenty snížil. Zejména během 80. a 90. let, bylo zaznamenáno relativní vyrovnání rozdílů mezi evropskými a americkými obrannými výdaji, přičemž **v 90. letech byl zaznamenán vůbec nejnižší rozdíl mezi výdaji na obranu mezi oběma kontinenty**¹³⁸ (viz graf 4.7). Tento fakt si můžeme vysvětlit jako důsledek změny obranné politiky USA. Sekundární vliv pak můžeme přisuzovat vzniku EU, resp. EBOP a obecnému zotavování evropských spojenců po druhé světové válce a to jak ekonomicky, tak i vojensky.

¹³⁷ Ve volném překladu tzv. *černé pasažérství*.

¹³⁸ Jedná se zhruba o rozdíl 1,6 krát.

Graf 4.7 Poměr obranných výdajů v absolutním vyjádření: Evropa-USA (mld. USD, b.c.)

Zdroj: [40], [41], [42], [43], [44], [45], [46], [66], vlastní zpracování

S ohledem na rozšíření po skončení studené války Aliance o státy střední a východní Evropy se jeví otázka, zda tyto nové státy mohly a mohou přispět do NATO, případně EU vojensky. Můžeme říci, že rozšiřovací proces koresponduje s teorií asymetrie v rámci rozdělení zátěže v zemích NATO, neboť vojenská síla nových členů NATO měřeno obrannými výdaji nehraje klíčovou roli a USA je tedy může vnímat jako partnery při udržování míru ve světě, než jako reálné vojenské spojence, na jejichž sílu by se mohly spoléhat. Z toho plyne skutečnost, že jestliže tedy do skončení studené války hrála významnou úlohu zejména vojenská kritéria, pak od roku 1999 byla vojenská síla nahrazena kritérii jinými, zde politickými.

Tehdejší ministr obrany USA William Cohen¹³⁹ v roce 1999 nabádal své nové evropské protějšky ke zvýšení obranných výdajů a zaplnění mezery ve srovnání s kapacitami USA. Pod tímto tlakem se noví a starí členové v roce 1999 dohodli na Iniciativě obranných schopností (Defense Capabilities Initiative, DCI), jako na klíčovém prostředku ke zvyšování obranných výdajů a schopností do budoucna, což se víceméně nezdařilo a obranné výdaje většiny zemí nedosahují požadovaného standardu 2% HDP.¹⁴⁰ [160]

¹³⁹ Ve funkci ministra obrany USA byl od 24.1.1997 do 20.1.2001.

¹⁴⁰ Tato cílová hodnota byla schválena v roce 2002 na summitu NATO v Praze

Vzorek v níže uvedené tabulce 4.1 zahrnuje nově přistoupivší členy v roce 1999 a dvě vojensky nejsilnější země v Evropě v komparaci s USA.

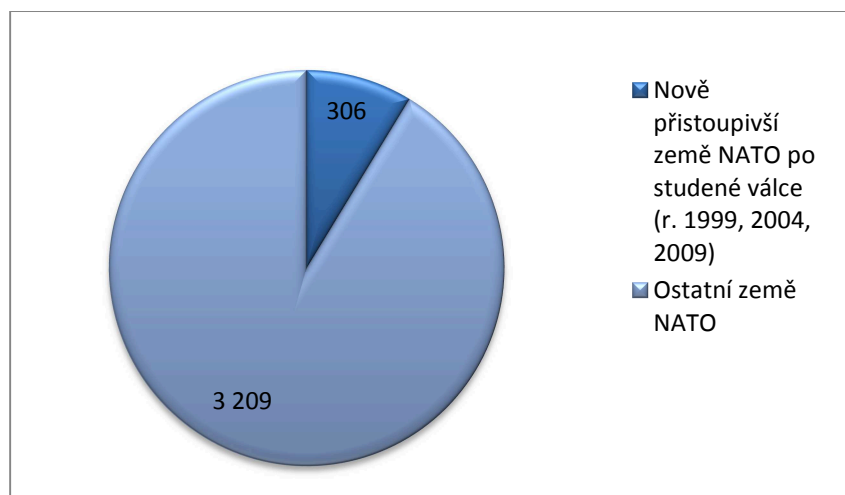
Tab. 4.1 Obranné výdaje vybraných spojenců NATO jako podíl HDP (% , s.c.2005)

Země	1990-1994	1995-2000	2000-2004	2005-2009
Česká republika	-	-	1,9	1,5
Francie	3,3	2,9	2,5	2,3
Maďarsko	-	-	1,7	1,3
Polsko	-	-	1,8	1,7
Velká Británie	3,8	2,7	2,3	2,5
USA	5,0	3,5	3,5	4,5

Zdroj: [46], vlastní zpracování

I následující dvě kola rozšíření nevyplnily mezeru ve vojenských kapacitách mezi USA a Evropou. Vojenská síla měřena počtem ozbrojených sil nově přistoupivších zemí postudenoválečném rozšiřovacím procesu za období 1999-2009 je vyobrazena na následujícím grafu 4.8.

Graf 4.8 Počet vojenských sil nově přistoupivších zemí NATO v roce 2011 (tis.)

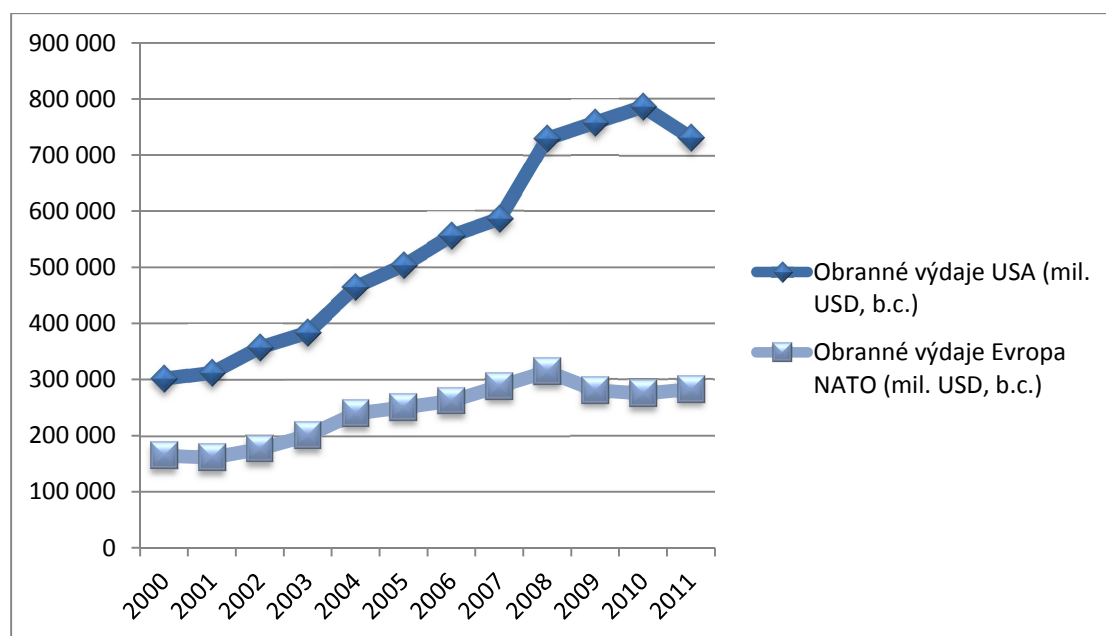

Zdroj: [46], vlastní zpracování

Ač se členská základna NATO rozšířila o nové evropské spojence, je zřejmé, že tito noví členové nepřispěli k zabránění prohloubení rozdílu mezi USA a evropskými zeměmi

NATO, který se opět navýšil.¹⁴¹ Prohloubení rozdílu mezi Evropou a USA si můžeme vysvětlit zejména silným nárůstem výdajů na obranu USA v reakci na teroristické útoky z 11. září 2001. Za osmileté funkční období George W. Bushe¹⁴² vojenské výdaje USA reálně vzrostly na nejvyšší úroveň od druhé světové války. Podle dostupných dat ve 21. století vzrostly výdaje na obranu USA o 45%¹⁴³, což dělá Spojené státy americké vojenskou velmocí s nejmocnější armádou na světě (viz graf 4.9). Na druhou stranu situace v Evropě je takřka nešťastná s trendem snižování vojenských sil a obranných výdajů v absolutním vyjádření či ve vztahu k HDP. Dokládá to například skutečnost, že spojenci NATO vydaly v průměru 2,5% HDP na obranu na počátku 90. let 20. století, dnes je to zhruba 1,5% HDP a v současnosti pouze dva členové splňují standard NATO ve výši 2% HDP (viz subkap. 4.2.2).

Graf 4.9 Vývoj obranných výdajů USA a evropských zemí NATO v letech 2000-2011 (mil. USD, b.c.)

Zdroj: [46], [66], vlastní zpracování

4.2.2 Současný stav a asymetrie vojenského potenciálu a obranných investic

V důsledku vysokých obranných výdajů a inovací i ti vojensky nejsilnější spojenci se v současnosti nemohou ani zdaleka vyrovnat USA. Tuto skutečnost můžeme reflektovat v následujícím grafu 4.10, vyobrazující značný rozdíl ve vojenských výdajích mezi spojenci. Obranné výdaje USA, ve výši **755 564 mil. USD** v běžných cenách z roku 2011, jsou v

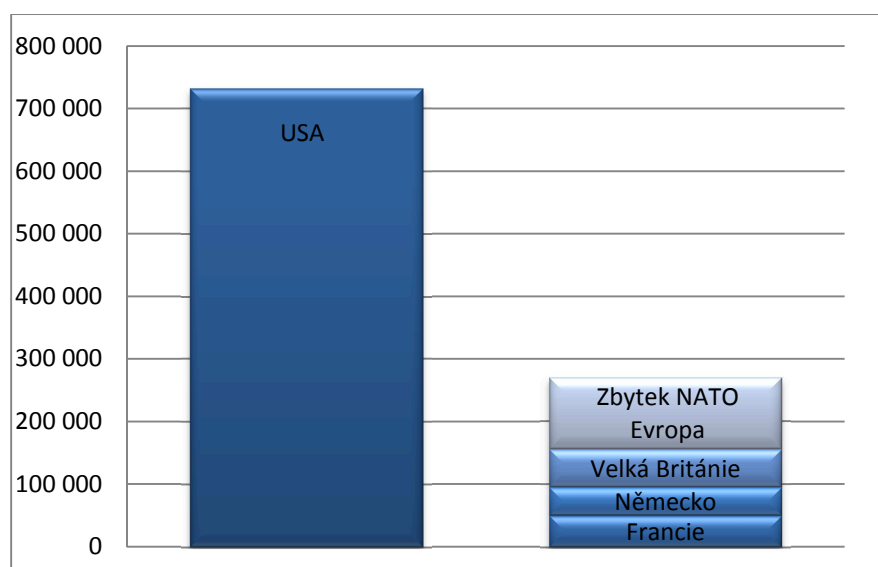
¹⁴¹ Rozdíl se navýšil přibližně o 2,2 krát.

¹⁴² George Walker Bush zastával funkci prezidenta USA od 20.1.2001 do 20.1.2009.

¹⁴³ Nárůst obranných výdajů se odrazil zejména v provozu a zařízení, neboť počet ozbrojených sil vzrostl zhruba o 100 000, tedy 8% jejich původní velikosti.

přibližně 2,5x vyšší jak rozpočty všech evropských spojenců NATO, jejichž celkové výdaje na obranu sahají do výše **282 581 mil USD** ve stejném roce. Nicméně i evropské obranné výdaje jsou v jednotlivých státech nesouměrné – jaderné velmoci Velká Británie a Francie zauímají přibližně 40% vojenských výdajů evropských zemí NATO celkem.¹⁴⁴ Hodnoty obranných výdajů jednotlivých zemí NATO jsou v absolutním vyjádření a národních měnách uvedeny v příloze 14.

Graf 4.10 Velikost obranných výdajů v absolutním vyjádření v komparaci USA-Evropa NATO v roce 2011 (mil. USD, b.c.)

Zdroj: [46], vlastní zpracování

Důležitou srovnávací charakteristikou, která umožňuje posoudit míru zátěže USA a význam vojenských výdajů v Evropě, je **podíl vojenských výdajů na hrubém domácím produktu**. Takové srovnání reflektuje, že USA po dlouhou dobu působení NATO vydaly na obranu v podílu k HDP více než ostatní spojenci NATO. USA vydají na obranu zhruba 5% z téměř 15 bilionů USD hrubého domácího produktu, v kontrastu s tím je evidentní nevelké úsilí ostatních spojenců NATO. Dokonce ani výsledky největších obranných rozpočtů VB a Francie nejsou uspokojující. Velká Británie věnuje 2,6% HDP a Francie 1,9% HDP. Německo po úsilí během studené války, kdy vynakládalo na obranu téměř 4% HDP, snížilo své obranné výdaje k pouhým 1,4% HDP. Právě Německu od konce studené války poklesl nejmarkantněji podíl obranných výdajů. Rovněž obranné výdaje Turecka, země, jenž disponuje největší armádou v Evropě (viz dále), nedosahují ani 2% HDP (viz tab. 4.2)

¹⁴⁴ Podle převodu z národních měn na USD dle kurzu ČNB ze dne 6.3. 2013 mají největší podíl na obranných výdajích v Evropě měřeno sestupně v mil. USD (b.c. 2011) Velká Británie (60 118 USD), Francie (50 119), Německo (45 146), Itálie (28 335), Turecko (13 529), Španělsko (13 110), Polsko (8 287), Norsko (7 114), Řecko (6 024), Belgie (5 195), Portugalsko (3 386), Česká republika (2 208).

Zvláštní vztah byl ustaven mezi USA a Kanadou ve vztahu k obranným výdajům, neboť Kanada je, s nízkými obrannými výdaji, podle názorů většiny teoretiků tzv. *free rider*, jež spoléhá na obranné náklady USA. Současné však Spojeným státům americkým poskytuje nejen bezpečí společné hranice, ale i výhody vojenské kooperace při střežení severoamerického vzdušného prostoru. [1]

Tab. 4.2 Komparace obranných výdajů vybraných zemí NATO v roce 2011 (b.c.)

Země	Celkové obranné výdaje (mil USD) ¹⁴⁵	Výdaje na osobu (USD) ¹⁴⁶	Obranné výdaje jako % HDP
Francie	50 119	666	1,9
Německo	45 146	500	1,4
Velká Británie	60 118	994	2,6
Turecko	13 529	149	1,9
Kanada	22 833	492	1,4
USA	731 879	2 060	4,8

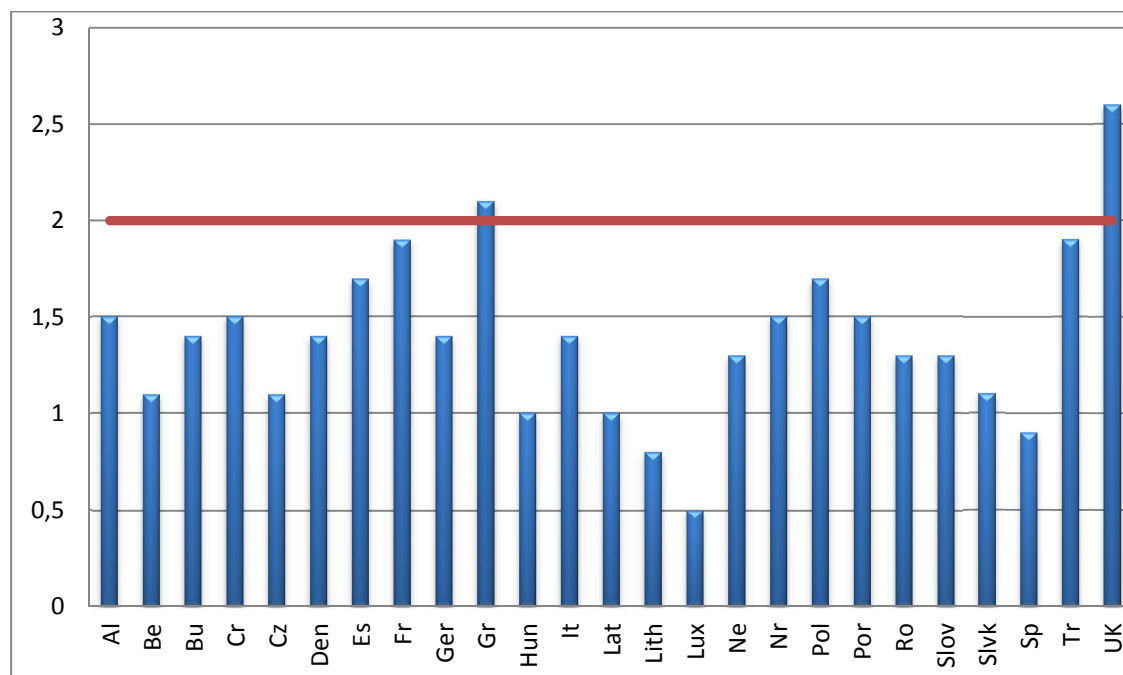
Zdroj: [46], vlastní zpracování

Standard NATO, definující obranné výdaje spojenců alespoň ve výši **2% HDP**, nedosahuje většina evropských zemí. Z grafu 4.11 je patrné, že s výjimkou **Velké Británie a Řecka** nedosahuje žádná ze zemí tohoto závazku. Údaje jsou vztaženy k běžným cenám roku 2011, pro který byly prozatím zveřejněny nejnověji.

¹⁴⁵ Převod na USD dle kurzu ČNB ze dne 5. 3. 2013.

¹⁴⁶ Obranné výdaje na osobu jsou dostupné ve stálých cenách z roku 2005.

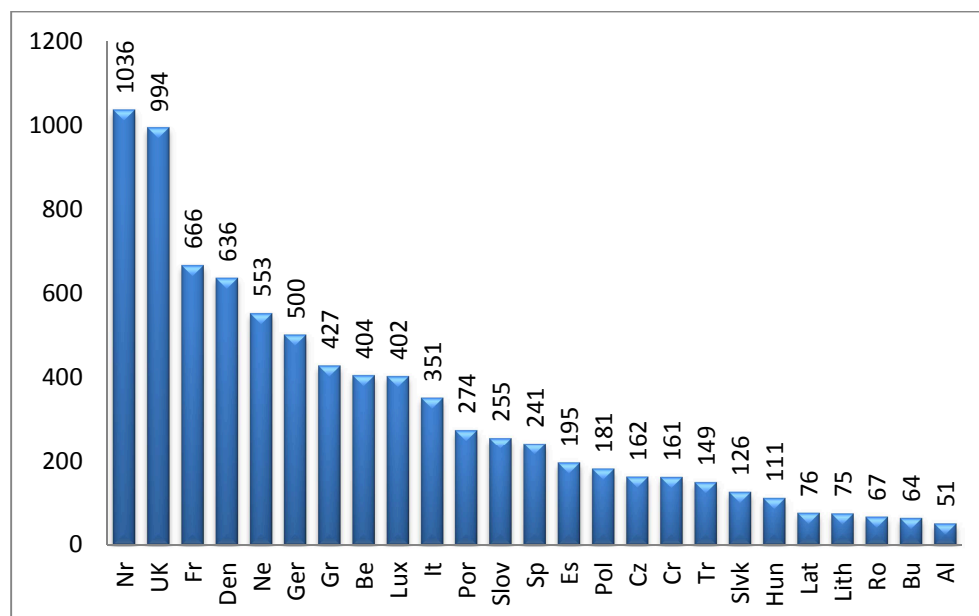
Graf 4.11 Obranné výdaje NATO v Evropě ve vztahu k plnění 2% HDP v roce 2011 (% HDP, b.c.)

Zdroj: [46], vlastní zpracování

Zajímavý ukazatel, podle něhož lze lépe porovnávat význam, přisuzovaný financování obrany bez ohledu na velikost jednotlivých zemí je **přepočet obranných výdajů na jednoho obyvatele**. V této komparaci jsou pak obranné výdaje USA relativně ještě vyšší než u ostatních evropských zemí. Průměr evropských členů NATO v roce 2011 je 418 amerických dolarů v cenách z roku 2005, což je zhruba 4x méně než v USA. Nejvyšší hodnota obranných výdajů evropských spojenců v přepočtu na jednoho obyvatele připadá překvapivě na Norsko, což si můžeme vysvětlit poměrně nízkou hustotou zalidnění či dlouhodobými investicemi do obrany země. Stejně jako v absolutních hodnotách, i v tomto směru jsou na předních místech Velká Británie a Francie, což podtrhuje dominanci jejich ozbrojených sil v evropském regionu (viz graf 4.12).

Graf 4.12 Obranné výdaje na osobu evropských zemí NATO v roce 2011 (USD, s.c. 2005)

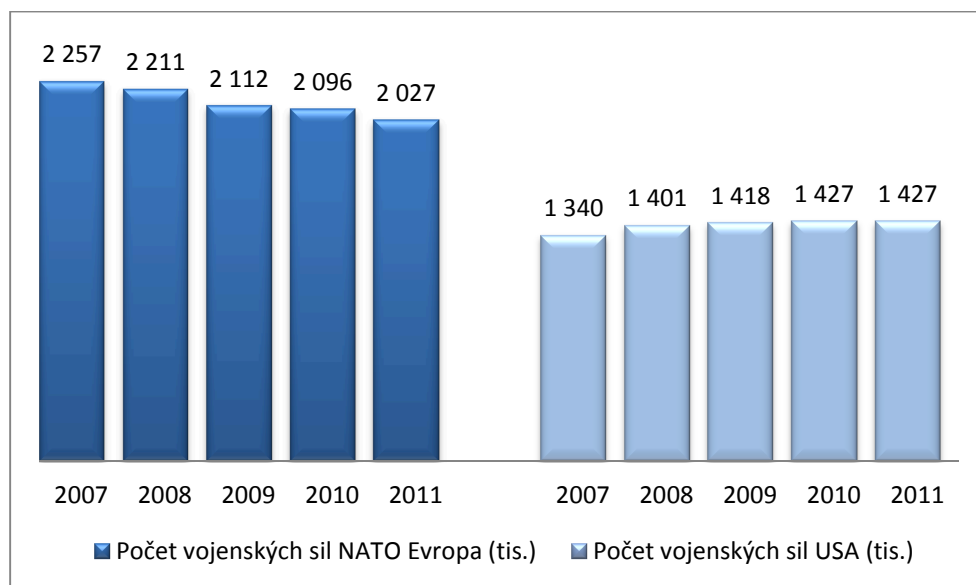
Zdroj: [46], vlastní zpracování

Nicméně v **posunu od obranných výdajů k počtu vojenských sil** je trošku zarážející nižší nepoměr mezi USA a NATO v Evropě. Například vojenská a civilní pracovní síla jako podílu celkové populace USA je jen o něco málo vyšší jako průměr NATO jako celku.¹⁴⁷ Počet ozbrojených sil USA je pak zhruba 75% z celkového počtu evropských ozbrojených sil NATO. Číselné hodnoty vojenských sil od roku 1980 pro všechny spojenecké země Aliance jsou uvedeny v příloze 15.

Fakt, že ač USA disponují přibližně $\frac{3}{4}$ obrannými výdaji ze zemí NATO celkem, počet jejich vojenských sil je nižší, si můžeme vyložit požadavkem USA zachovat vojenské kapacity po stránce kvality, nikoliv kvantity. Spojené státy americké kladou maximální důraz na vědu a výzkum a investice do vojenských technologií, o čemž svědčí i skutečnost, že ačkoliv USA mají zhruba o 600 tisíc vojenských sil méně, disponují zhruba 80% kapacit schopných nasazení a boje v zahraničí ze zemí NATO. V posledních letech lze vysledovat mírně rostoucí trend v počtu vojáků USA a naopak úbytek ozbrojených sil v Evropě, co je logický důsledek úsporných opatření (viz kap. 4.3) Z grafu je patrné, že počet vojenských sil USA za posledních pět sledovaných let prakticky osciluje kolem hodnoty 1,4 milionu (viz graf 4.13). [29]

¹⁴⁷ Od roku 2008 je podíl vojenské a civilní pracovní síly na celkové pracovní síle v USA 1,4%. Celkem NATO je pak 1,1% na celkové pracovní síle zemí NATO.

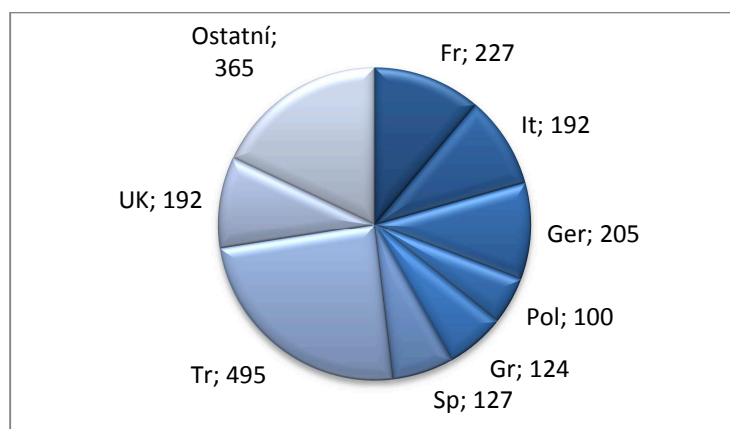
Graf 4.13 Vojenské síly evropských zemí NATO a USA v letech 2007-2011 (tis.)

Zdroj: [46], vlastní zpracování

Podle údajů, zobrazených do grafu 4.14, charakterizujících úroveň budování svých vojenských sil v jednotlivých evropských zemích NATO je zřejmé, že **Turecko disponuje po USA druhou největší armádou**, čítající zhruba čtvrtinu celkových vojenských sil NATO v Evropě. Tuto skutečnost si můžeme vysvětlit několika faktory jako je rozloha, počet obyvatel, ekonomika, vojenská kultura či geografické umístění země¹⁴⁸. Následují další velké hospodářsky vyspělé evropské státy jako je Francie, Německo či Velká Británie. Naopak není neočekávané, že nejmenší stát v NATO, Lucembursko, má k dispozici pouze 900 vojenských sil.

Graf 4.14 Vojenské síly evropských zemí NATO v roce 2011 (tis.)

Zdroj: [46], vlastní zpracování

¹⁴⁸ Turecko je v blízkém sousedství s Irákem, Iránem a Sýrií. Navíc je Turecko prakticky izolováno od ostatních spojenců.

Spojené státy americké se svými téměř 756 mld. USD znatelně předstihují evropské spojence a nesou tak udivující část finančního břemene ze zemí NATO. Zatímco rozpočty evropských zemí jsou zhruba 40% obranného rozpočtu USA, jejich vojenské nasazení je přibližně 25% vzhledem k počtu vojáků USA, schopných provádět operace v zahraničí. Kolektivně mohou Evropané nasadit a udržovat armádu čítající přibližně 100 000 osob pro účely vnějších operací, na rozdíl od USA, jež mají kapacitu rozmístění okolo 400 000 vojáků plus velké množství technologií v oblasti obrany, kterých mají Evropané nedostatek. [83]

Můžeme tedy potvrdit dílčí úvahu ve 3. kapitole o **nezbytnosti udržení transatlantického partnerství**, neboť NATO resp. USA zajišťují bezpečnostní štít pro všechny spojence Aliance, včetně většiny zemí EU. Pro posílení vztahů mezi evropskými spojenci a USA je důležité posílit Evropu vojensky, neboť silnější Evropa se efektivně odrazí na společné mezinárodní scéně. Nicméně v Evropě spíše panuje trend klesajících obranných výdajů (viz subkap. 4.3). Je také zřejmé, že **Evropská unie svých ambicí** v podobě jednotné evropské armády **v krátkodobém či střednědobém horizontu nedosáhne**.

4.2.3 Příspěvky spojenců do Severoatlantické aliance

Pro rozšíření tématu financování obrany členskými zeměmi NATO, je zde pro komplexnost a spojitost nutno zahrnout i podíl příspěvků spojenci na provoz a náklady Organizace Severoatlantické smlouvy, ač na tuto problematiku v práci není primárně kladen důraz.

Rozpočet NATO¹⁴⁹ se sestává ze tří složek:

- **civilního rozpočtu**¹⁵⁰, ze kterého se hradí zejména provoz centrály NATO v Bruselu,
- **vojenského rozpočtu**¹⁵¹, z něhož je financován provoz vojenské struktury NATO a **programu bezpečnostních investic** známého pod zkratkou **NSIP** (angl. NATO Security Investment Programme), z něhož se hradí stavby či modernizace v jednotlivých státech. [154]

Příspěvky do rozpočtu NATO odvádějí členské země dle vzorce vycházejícího z poměru hrubých národních důchodů členských zemí. Tyto příspěvky představují velmi malý

¹⁴⁹ Rozpočet NATO spadá pod přímé náklady financování. Existují i nepřímé náklady, jež jsou tvořeny náklady na účasti v operacích NATO a spolupráci národních jednotek s jejich protějšky z ostatních zemí NATO. Spojenci tedy nesou náklady, kdykoliv se rozhodnou vyslat své jednotky do misí NATO.

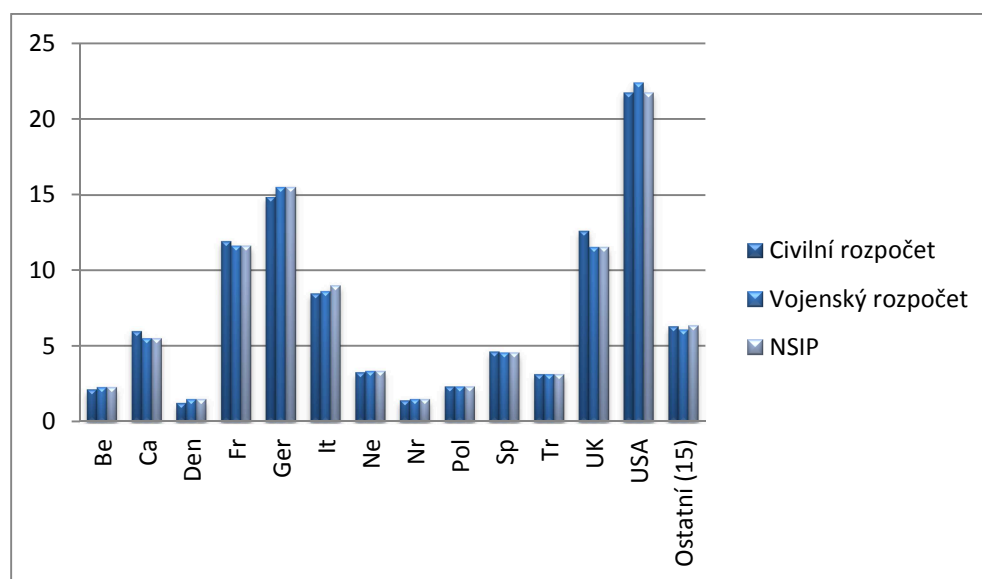
¹⁵⁰ Civilní rozpočet byl v roce 2012 ve výši 181 996 000 EUR.

¹⁵¹ Vojenský rozpočet byl v roce 2012 ve výši 1 402 335 211 EUR.

podíl z celkového vojenského rozpočtu členských států. Členství v NATO tedy jednotlivým spojencům tedy přináší zajištění větší ochrany při menších obranných nákladech než úplná nezávislost, což může být jeden z argumentů zachování působení NATO i po skončení studené války.

Jak je patrné z grafu 4.15, i zde USA přispívají finančními zdroji nejvíce, což jenom podtrhuje závěry vyvozené ze subkapitoly 4.2.2, případně subkapitoly 3.2.4.

Graf 4.15 Ujednání o sdílení nákladů platné od 1.1.2010 do 31.12.2011 - podíl příspěvků do rozpočtu NATO (%)

Pozn. Součet všech příspěvků jednotlivých druhů rozpočtu je 100%.

Zdroj: [133], vlastní zpracování

4.3 Budování bezpečnosti při současném snižování obranných výdajů

Problém snižování evropských rozpočtů byl problémem již během studené války, nicméně po jejím skončení a zejména pak ve 21. století se stal ještě citlivějším. Evropa ztrácí schopnost provádět vojenské akce za svými hranicemi. Téměř všechny evropské země jsou pod doporučeným standardem NATO ve výši 2% HDP. Mnoho ozbrojených sil v Evropě je podfinancováno, což odráží nepřítomnost jasného nepřítele a snahu ušetřit a využívat bezpečnostní štít USA. Nicméně i Spojené státy americké se chystají drasticky redukovat svůj obranný rozpočet¹⁵² a omezit tak svou podporu pro Evropany v rámci NATO, což činí vojenské schopnosti evropských zemí ještě více ohrožené. Obranné výdaje a kapacity se

¹⁵² Tzv. Budget Control Act z roku 2011, schválen s cílem snížit státní dluh USA, bude mít významný dopad na obranné výdaje USA v letech 2012-2021. Okamžitý účinek zákona byl požadavek na snížení o 487mld USD z rozpočtu ministerstva obrany v letech 2012-2021.

zmenšily v důsledku hospodářské krize a není pochyb, že současná doba úsporných opatření za dluhové krize bude mít za následek další snížení obranných výdajů v Evropě. Evropská unie má stále snahy o zřízení stálého vojenského velitelství EU. Nicméně v současnosti můžeme konstatovat, že to co momentálně Evropa postrádá, není vojenské ústředí, ale *hard power*.

V práci je víceméně opomenut plánovaný pokles obranných výdajů USA. Pro lepší porozumění se zaměříme pouze na Evropu, resp. evropské země NATO, neboť tam můžeme shledat klíčový problém při zajištění své bezpečnosti skrze nejsilnější vojenskou alianci na světě.

4.3.1 Klesající význam investic do obrany a dopad dluhové krize v Evropě

Evropská obrana byla citlivou otázkou ještě před vypuknutím současné dluhové krize. Mnoho ozbrojených sil v Evropě bylo podfinancováno, což odráží nepřítomnost jasného nepřítele a výhrady o užitečnosti síly. Obranné výdaje evropských států se snížily i navzdory válce v Afghánistánu a téměř všechny země jsou pod dohodnutou linii NATO 2% HDP. Jak analytici předpovídají, dluhová krize může vést k další demilitarizaci Evropy. Na druhou stranu se dluhová krize může stát katalyzátorem k většímu rozvoji obranné spolupráce. Není pochyb, že současná doba úsporných opatření bude mít za následek další snížení obranných výdajů Evropy.

Jak již bylo řečeno, problém financování obrany evropskými zeměmi, se stal více markantním zejména ve 21. století. Po teroristických útocích v roce 2001 se tak Evropa vzdaluje nejen USA, ale i dalším světovým mocnostem, jakými jsou například Čína a Rusko, jež své obranné výdaje významně navýšily po roce 2000. V celosvětovém srovnání lze tedy vysledovat stagnaci vojenských výdajů v Evropě jako celku, neboť financování armády evropskými spojenci se sotva navýšila nad úroveň, jež byla aktuální na počátku 21. století v kontrastu s jinými velmocemi.

V letech 2000-2011, dle Stockholmského mezinárodního výzkumného institutu (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI)¹⁵³, se obranné výdaje Číny zvýšily o 285%¹⁵⁴, Ruska o 121%¹⁵⁵ a obranné výdaje USA o 80%¹⁵⁶. V kontrastu s tím se v letech

¹⁵³ SIPRI využívá pro výpočet obranných výdajů podobnou metodiku jako NATO, nicméně na rozdíl od NATO zahrnuje do výpočtu i polovojenské síly – vyškolené a vybavené pro vojenské operace.

¹⁵⁴ Z 33 496 mil. USD (s.c.2010) na 129 272 mil. USD (s.c.2010)

¹⁵⁵ Z 29 014 mil. USD (s.c.2010) na 64 123 mil. USD (s.c.2010)

2000-2011 výdaje Francie zvýšily pouze o 1%¹⁵⁷, Německo snížilo svůj obranný rozpočet o 8%¹⁵⁸. Vojenské výdaje ve Velké Británii vzrostly o 30%¹⁵⁹ v souvislosti s jejím zapojením v Afghánistánu. Můžeme tedy konstatovat, že v Evropě jako celku vzrostly výdaje pouze o 5%.

Dr. Samuel Perlo-Freeman¹⁶⁰, jenž se zabývá monitorováním obranných výdajů ve světě, předurčil tři základní faktory, jež ovlivňují vojenské výdaje. Jedná se o globální odpovědnost zapojit se do ozbrojených konfliktů, což je klíčová hnací síla USA, dále touha po globálním či regionálním velmocenském vojenském statutu v případě Číny a Ruska. Třetí faktor je silný ekonomický růst, jenž obecně usnadňuje navyšování obranných výdajů. Evropské výdaje na obranu však nejsou poháněny žádným z těchto faktorů. Země EU jsou zaměřeny na jiné cíle, jež nevyžadují tolik vojenskou sílu. Z toho vyplývá, že **globální vliv Evropy** resp. EU je stále více závislý na **využití civilních schopností a prostředků, tedy *soft power***. [173]

Skutečnost, že Evropa neinvestuje do obrany, jako okolní regiony světa můžeme považovat za sporné. Na jednu stranu je důležité konsolidovat veřejné finance a snížit veřejné zadlužení. Na druhou stranu snižování státního schodku na úkor investic do obrany země můžeme považovat za chybnou volbu vzhledem k tomu, že bezpečnost je také o vojenských schopnostech, které umožňují zemím chránit své obyvatele před novými vnějšími hrozbami. V grafu 4.16 jsou zachyceny změny v období 2009-2011, jež jsou pro jasnější komparaci očištěny od vlivu inflace.

¹⁵⁶ Z 382 061 mil. USD (s.c.2010) na 689 591 mil. USD (s.c.2010)

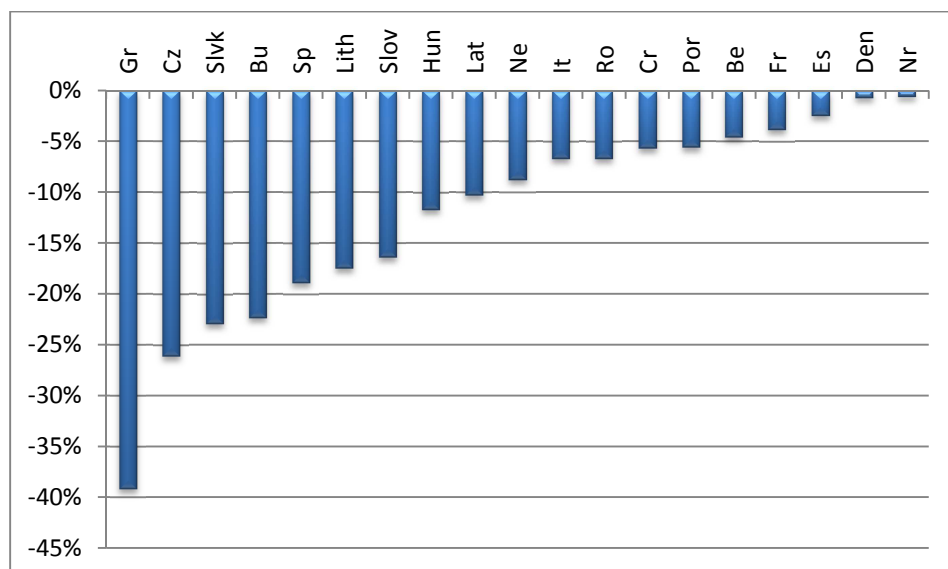
¹⁵⁷ Z 57 619 mil. USD (s.c.2010) na 58 244 mil. USD (s.c.2010)

¹⁵⁸ Z 47 231 mil. USD (s.c.2010) na 43 478 mil. USD (s.c.2010)

¹⁵⁹ Z 44 307 mil. USD (s.c. 2010) na 57 875 mil. USD (s.c.2010)

¹⁶⁰ S.P. Freeman, narozen roku 1969 ve Velké Británii, je ředitelem programu SIPRI zabývajícím se vojenskými výdaji a zbrojní produkcí. Je zodpovědný za monitoring vojenských výdajů po celém světě.

Graf 4.16 Pokles obranných výdajů v letech 2009-2011 v národních měnách (s.c. 2005)

Pozn.: Obranné výdaje Estonska jsou vypočteny pouze za léta 2009-2010 v estonských korunách.

Zdroj: [46], vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že dopady krize se různí dle států. Není překvapivé, že **největší dopady hospodářské krize** byly zaznamenány u **Řecka**, země, která má tradičně jedny z nejvyšších obranných výdajů v Evropě ve vztahu k HDP. Překvapující je naopak pokles vojenských výdajů v České republice a na Slovensku. Tyto údaje jsou však pouze orientační, neboť jsou vyvozovány z velmi krátkého období a navíc procentní změny jsou vypočteny v národních měnách. Obecně však ve sledovaném období propadly vojenské výdaje zemí střední, východní a jižní Evropy, tedy zemí se slabšími ekonomikami, kde byl zaznamenán ostrý pokles obranných výdajů již v roce 2009, vzhledem k dopadům krize na hrubý domácí produkt. Zanedbatelný pokles obranných výdajů Norska reflektuje dlouhodobější trend navyšování investic do obrany, navíc země nebyla krizí tak ohrožena skrze své ropné bohatství.

Nicméně některé evropské země se vzepřely trendu. Ve sledovaném období 2009-2011 byl zaznamenán **nárůst obranných výdajů** šesti evropskými zeměmi NATO. Jedná se o **Lucembursko, Velkou Británii, Polsko, Albánii, Turecko a Německo**.¹⁶¹ V případě Polska, jež dopadlo lépe než ostatní země v tom ohledu, že i v období krize dosahoval růst HDP kladných hodnot, se jedná o snahu stát se ještě více aktivním účastníkem v NATO přes navýšení svých obranných výdajů. Vůbec největší nárůst ve sledovaném období zaznamenalo

¹⁶¹ Lucembursko (o 26,7%), Velká Británie (10%), Polsko (8,2%), Albánie (7,7%), Turecko (5,7%), Německo (0,02%)

Lucembursko, tento údaj však může být zkreslující, neboť Lucembursko má vůbec nejnižší obranné výdaje a nárůst byl tedy počítán při velmi nízkém základu.¹⁶²

S ohledem na pokles obranných výdajů v minulých letech není pravděpodobné, že se tento trend zvrátí, zejména se současnou dluhovou krizí. Pro představu o dopadech současné krize vypovídá následující tabulka 4.3.

Tab. 4.3 Současné a plánované redukce obranných výdajů ve vybraných státech

Země	Oznámené redukce
Francie	3,7% z obranného rozpočtu 2011-2013
Německo	3,5% v letech 2011-2015
Portugalsko	11% v roce 2011, dalších 3,9% v roce 2012
Řecko	22,3% v letech 2011-2015
Velká Británie	8% v letech 2011-2014, další škrty se diskutují

Zdroj: [19], vlastní zpracování

Právě klesající finanční zdroje na obranu v důsledku hospodářského poklesu v evropských zemích jenom utvrzují myšlenku zaměřit svou globální sílu na *soft power*. To však neznamená, že by Evropa neměla investovat do obrany, neboť trend stagnace či současného poklesu obranných výdajů má dlouhodobé důsledky.

Za první riskujeme rozdělenou Evropu, neboť jen několik velkých evropských národů by se stalo zodpovědnými za zajištění bezpečnosti, zatímco jiné země by byly čím dál tím více slabší, což by nakonec mohlo podkopat samotné zásady kolektivní obrany a spojenecké solidarity. **Za druhé** riskujeme slabší Evropu v tom smyslu, že bez doplnění *hard power* by potenciál Evropy s využitím *soft power* k prevenci a zvládnutí krizí vážně zmenšil. Navíc vzestup vojenských sil ve světě by mohl vytvořit rostoucí propad mezi schopnostmi Evropy a jinými velmocemi v souvislosti s vyjednáváním a uplatňováním vlivu na mezinárodní scéně. **Za třetí** riskujeme Evropu ještě více závislou na USA, než v současné době je. Na druhou stranu pokud by evropští spojenci byli schopni více investovat do obrany, můžeme konstatovat, že vztahy mezi Evropou a Amerikou by se posílily. V opačném případě, pokud bude současný trend v Evropě pokračovat, bude se zvětšovat rozdíl mezi obrannými

¹⁶² Lucembursko (o 26,7%), Velká Británie (10%), Polsko (8,2%), Albánie (7,7%), Turecko (5,7%), Německo (0,02%)

schopnostmi USA a Evropou. Riskujeme tak slabou a rozdělenou Evropu, která by byla ztrátou nejenom pro USA, ale pro svět jako celek. [167]

4.3.2 Nutnost posílení kooperace v době úsporných opatření

Díky vyvozeným závěrům se tedy jeví jako nezbytné posílit vojenské kapacity a schopnosti evropských zemí. Otázkou je jakým způsobem, neboť je zřejmé, že v současné dluhové krizi nelze při zajištění bezpečnosti spoléhat na finanční prostředky. Již v předchozí kapitole byly shrnuty argumenty pro utváření konceptu spolupráce mezi organizacemi EU a NATO. Tato spolupráce je obzvláště důležitá v době úsporných opatření, a to nejenom na úrovni obou organizací, ale i na úrovni jejich členských států, jež čelí v současné době podobným problémům.

Můžeme konstatovat, že se při současném hospodářském poklesu a redukci obranných výdajů v mnoha evropských zemích za účelem zajištění a posílení bezpečnosti jeví jako nejefektivnější podtrhnout význam spolupráce, specializace, sdílení kapacit a lepší koordinaci svého úsilí při vývoji a udržování schopností a zdrojů. Už jen fakt, že spojení je mimořádně dobrým způsobem k identifikaci a propojení národů, jež mají podobné potřeby a nedostatek finančních zdrojů k vybudování vlastních kapacit. Přístupem spolupráce a sdílením kapacit se mohou zmírnit dopady ostrého poklesu obranných výdajů a tím i případnou neschopnost evropských zemí jednat vojensky. Navíc vytvořením společného rozhraní můžeme zajistit potřebné reakce na nové hrozby.

Na základě silnější koordinace svých kapacit jsou založeny strategické cíle EU – koncepce tzv. *Sdružování a sdílení* (angl. ***Pooling and Sharing***)¹⁶³ - i Severoatlantické aliance s jejím přístupem tzv. *Inteligentní obrana* (angl. ***Smart Defence***)¹⁶⁴ ze summitu 2012 v Chicagu.

¹⁶³ Iniciativa *Pooling and Sharing* v rámci EU je zakotvena v iniciativě z Ghentu o zintenzivnění vojenské spolupráce v Evropě z listopadu 2010. Cílem je zachovat a posílit vnitrostátních operačních schopností s větší účinností, udržitelností a spolupráce. Projekty v rámci *Pooling and Sharing* mohou mít široký záběr, od posílení monitoringu jednotlivými zeměmi, přes výcvik pilotů, čímž by se odkryly dílčí nedostatky jednotlivých zemí, až zajištění společné přepravy např. nábojů, která je však v současné době zajištěna prostřednictvím národních systémů a je tak vystavena duplikaci a neefektivnost.

¹⁶⁴ *Smart Defence* je založena na schopnostech pro NATO klíčové, tedy oblast protiraketové obrany, pozorování a výzkum, školení, efektivní zapojení a ochrana sil. Pro účely inteligentní obrany země NATO upřednostňují schopnosti, které NATO potřebuje nejvíce, a specializují se na to, co umí nejlépe.

Za základ těchto koncepcí považujeme specializaci, spolupráci při poskytování schopností, zařízení či přímo realizaci úkolu pro jinou zemi.¹⁶⁵ Vedle toho země sdružují společné zdroje a koordinují je při nasazení.¹⁶⁶ To umožňuje získat kapacity a schopnosti od ostatních zemí v případě, že daný spojenec není sám schopen poskytnout tyto zdroje z finančních důvodů. [38]

Spolupráce a koordinace obranných schopností se vyskytuje v Evropě již od roku 2010. Tuto skutečnost můžeme demonstrovat zejména francouzsko-britskou obrannou iniciativou z listopadu 2010¹⁶⁷, což je významný posun směrem k užší spolupráci rozvíjet a sdílet důležité obranné schopnosti. Smlouva o obranné a bezpečnostní spolupráci mezi Francií a Velkou Británií, dvěma vojensky nejvýznamnějšími aktéry v Evropě, představuje skutečný zlom a můžeme se domnívat, že by mohla ukázat směr také pro jiné spojení. V tomto směru můžeme podtrhnout význam spolupráce i v rámci tzv. Výmarského trojúhelníku¹⁶⁸ či Visegrádské čtyřky¹⁶⁹. Země těchto regionálních uskupení, jež jsou zároveň členy NATO i EU, se již zavázaly k užší spolupráci.¹⁷⁰ Zároveň můžeme vyzdvihnout těsnější spolupráci severovýchodních zemí – zejména kooperaci mezi Norskem a Švédskem, neboť i přes skutečnost, že Norsko není v EU a Švédsko není NATO, existují oblasti, ve které tyto země mohou vojensky spolupracovat, o čemž svědčilo i naplánování společných sil obou zemí do Dárfúru. O užší spolupráci se vyjádřil i bývalý švédský ministr obrany Sten Tolgfors¹⁷¹ v roce 2008.¹⁷²

Unijní koncept *Pooling and Sharing* můžeme chápat jako více kompletní než *Smart Defence* NATO, neboť implementace počítá se sdružováním veřejných zakázek zbraní a služeb, a je tedy závislá na efektivní **liberalizaci evropského obranného trhu** a větší

¹⁶⁵ Příkladem může být Německo při zajišťování dohledu v Severním moři, čímž odlehčilo Nizozemí při plnění této činnosti. Dalším příkladem může být střídání zemí NATO při střežení vzdušného prostoru nad Pobaltím a tím mohou země Pobaltí ušetřit náklady na jejich vlastních leteckých silách.

¹⁶⁶ Typickým příkladem sdružování jsou velící struktury NATO či letouny AWACS.

¹⁶⁷ Smlouva o obranné a bezpečnostní spolupráci mezi Francií a Velkou Británií byla podepsána dne 2. listopadu 2010 na summitu v Londýně. Tato smlouva zastřešuje rámec pro operativní spolupráci ozbrojených sil obou zemí, sdílení materiálu a zařízení, budování společných zařízení a průmyslová a technologická spolupráce. Pro obě země bylo klíčovým důvodem pro tuto iniciativu vyhlídka na maximalizaci hodnoty investic a dosažení finančních úspor z užší spolupráce. Je důležité upozornit, že tato spolupráce nespadá pod hlavičku Evropské unie a nejedná se o stálou strukturovanou spolupráci.

¹⁶⁸ Spolupráce mezi Francií, Německem a Polskem v rámci Výmarského trojúhelníku se datuje od roku 1991. Francie a Německo ji původně chtěly využít k podpoře záměrů Polska při začleňování do NATO a EU.

¹⁶⁹ Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko.

¹⁷⁰ Ministři obrany Visegrádské skupiny již podepsali předběžnou dohodu o vytvoření společné bitevní skupiny do roku 2016. Ta by měla být tvořena 2000 až 3000 vojáky.

¹⁷¹ Funkci ministra obrany Švédska zastával od 5.9.2007 do 29.3.2012

¹⁷² Ministr Sten Tolgfors zaujímá kladný postoj ke koupi stejných stíhaček Norskem, jaké vlastní Švédsko, neboť dle jeho názoru, „*kdyby severské země měly stejné vrtulníky, mohla by jedna země poskytnout posádku a druhá vrtulník*“.

hospodářské soutěži, v čem můžeme shledávat největší problém, neboť evropský zbrojní průmysl je zejména v rukou jednotlivých států. Otázkou tedy je, jaké jsou skutečné vyhlídky na otevřenou spolupráci v sektoru, kde jsou hluboce zakotveny strategické zájmy země a národní protekcionismus? O liberalizaci obranného trhu a regulaci veřejných zakázek na evropské úrovni v oblasti obrany můžeme uvažovat zejména kvůli potenciálním ziskům, jež by přineslo sjednocení trhu, dosud roztržitého národní legislativou a preferencemi jednotlivých států. Jde zejména o výhody týkající se zvýšení konkurenceschopnosti evropských firem, s tím související restrukturalizace společností a odstranění duplicit ve výzkumu a výrobě. Můžeme tedy tvrdit, že případná liberalizace obranného trhu by vedla k úsporám finančních zdrojů a ekonomické efektivnosti. Je to tedy podmínka nutná, nicméně nikoliv dostačující a s řadou omezení.¹⁷³ [107]

Myšlenku navázání užší spolupráce mezi státy můžeme podtrhnout zejména z důvodu velice nízkých hodnot obranných výdajů a obecně snižujících se vojenských kapacit v Evropě. Přístupy *Smart Defence* i *Pooling and Sharing* jsou odůvodněny ekonomickou efektivností, kterou můžeme brát jako nezbytně nutnou v době hospodářských úspor. Navíc mezivládní spolupráce mezi zeměmi, jež jsou členové EU a NATO, posílí efektivnost obou organizací.

I navzdory překážky v podobě nedostatečné liberalizace evropského trhu, můžeme shledat snahu o spolupráci mezi státy jako nezbytně nutnou, neboť by to vedlo k vyplnění či zmírnění mezer v obranných kapacitách na obou stranách Atlantiku. Navíc jaký evropský spojenec je sám o sobě schopen vyvinout celou řadu procesů při splnění všech bezpečnostních výzev? Nakonec spolupráce je o získání a rozvíjení kapacit za účelem ochrany obyvatel, posílení transatlantické vazby a učinění z Evropy silnější a bezpečnější kontinent.

¹⁷³ Překážkou zde je skutečnost, že otázky obranného trhu jsou v rukou národních vlád. Navíc existuje mnoho argumentů pro zachování národního přístupu, jako požadavek na bezpečnost dodávek, otázka utajení informací či ochrana pracovních míst.

5 Závěr

Transatlantické partnerství v rámci Severoatlantické aliance zabezpečuje silnou vazbu mezi Severní Amerikou a evropským kontinentem a tím přispívá k celkové stabilitě v Evropě. Garantem bezpečnosti v rámci severoatlantického prostoru jsou již od konce druhé světové války USA. Evropa představuje pro USA významného bezpečnostního spojence zejména skrze společné hodnoty založené na demokracii, osobních svobodách a lidských právech, a strategické bezpečnostní výzvy, ke kterým je nutno přistupovat společně. Na společných hodnotách členských zemí jsou ostatně postaveny také zájmy Severoatlantické aliance a vzhledem k silně se překrývajícím se členským základnám také Evropské unie. Tuto skutečnost lze potvrdit na základě rozboru konsolidované Smlouvy o EU a Severoatlantické smlouvy (viz subkapitola 3.3)

Právě otázka vztahu mezi NATO a EU je strategická při zajištění bezpečnosti na evropském kontinentu, neboť obě organizace již od svého vzniku přispívají k udržení a posílení stability v Evropě. Vztahy mezi oběma organizacemi se překotně rozvinuly zejména v 90. letech s rozvojem bezpečnostně-obranné dimenze Evropské unie. Jistí pozorovatelé se domnívají, že společná bezpečnostní a obranná politika směřuje k zajištění autonomie na NATO a USA. Podle bývalého generálního tajemníka NATO George Robertsona se naopak jedná o transatlantický projekt v tom smyslu, že bezpečnostní a obranná politika EU je víceméně podmínkou pro zachování rovnováhy v transatlantických vztazích, neboť Evropa je dost silná na to, aby dokázala urovnat existující asymetrii ve vojenském potenciálu, jež je mezi oběma břehy Atlantiku značná.

Z diplomové práce je však zřejmé, že skutečnost je odlišná a stále vzdálená od vize vybudování vlastních vojenských kapacit a společné evropské armády. Většinu evropských zemí již dlouhodobě sužuje problém podfinancování obrany a obecně pokles vojenských kapacit (viz graf 4.16). Kromě Velké Británie a Řecka jsou, podle posledních dostupných údajů z roku 2011, všechny evropské státy NATO pod úrovní doporučení NATO ve výši 2% HDP (viz graf 4.11). Snižování obranných rozpočtů evropských zemí můžeme chápat jako odraz nepřítomnosti jasného nepřítele a snahy ušetřit skrze využití bezpečnostního štítu USA. V rámci Severoatlantické aliance je tedy zaznamenána silná asymetrie ve financování obrany, o čem svědčí i skutečnost, že v současné době všechny evropské země NATO vydají na obranu přibližně 25% celkových výdajů Aliance, zbylá neúměrná zátěž tak připadá zejména na USA.

S ohledem na počet vojenských sil je vedle kvantitativního hlediska značný nepoměr zejména z kvalitativního aspektu. Spojené státy americké, ačkoliv disponují zhruba o 600 tisíc nižším počtem vojenských sil než evropští spojenci NATO (viz graf 4.13), mají k dispozici zhruba 80% kapacit schopných nasazení a boje v zahraničí ze všech zemí NATO. Tuto skutečnost si můžeme vyložit maximálním důrazem na vědu a výzkum a investic do vojenských technologií USA.

Obecně nízké obranné výdaje Evropy a ustupující schopnost činit vojenské akce za svými hranicemi činí evropský vojenský potenciál významně slabší v komparaci s USA. Evropa tak není schopna vystupovat jako rovnocenný spojenec USA v rámci Severoatlantické aliance. Evropa se zároveň stává vojensky slabší i v rámci celého mezinárodního bezpečnostního prostředí. Jenom od počátku 21. století je patrný výrazný deficit v rozvoji svých vojenských kapacit nejenom za USA, ale i například za Čínou či Ruskem.

Z práce je tedy zřejmé, že Evropa je závislá na vojenských kapacitách Spojených států amerických resp. NATO a stanovenou hypotézu, *Severoatlantická aliance je pro Evropu nezbytný nástroj k zajištění své bezpečnosti, neboť všeobecně evropské země nedisponují uspokojivými vojenskými kapacitami a investicemi do obrany a jejich vojenský potenciál zaostává za USA*, můžeme tedy verifikovat.

Když se vrátíme k myšlence vybudování autonomních evropských obranných kapacit, můžeme konstatovat, že Evropská unie je i přes rozvoj Společné bezpečnostní a obranné politiky stále při provádění vojenských operací závislá na kapacitách NATO, resp. USA. Strategické vztahy mezi NATO a EU jsou v současné době zakotveny v mechanismu Berlín plus (viz subkapitola 3.2). Ten umožňuje přístup Evropské unii ke společným plánovacím a velitelským strukturám NATO. Můžeme si zde také položit otázku, do jaké míry vůbec lze efektivně nastavit vztahy mezi oběma odlišnými aktéry, kdy pro EU představuje SBOP pouze jeden aspekt své existence, zatímco NATO je ve svém jádru organizací kolektivní obrany.

Dohody Berlín plus sice teoreticky omezují EU v rozvoji vojenských schopností nezávisle na NATO, nicméně na druhou stranu budování vlastních velitelských struktur pro účely provádění Společné bezpečnostní a obranné politiky by bylo nejenom finančně nákladné, ale například pro Velkou Británii, jež má nejvyšší obranné výdaje z EU, i nepřijatelné. Navíc vytvoření vlastních struktur pro EU by bylo ekonomicky neefektivní, neboť takové struktury již existují v rámci NATO a vedlo by to ke zbytečné duplikaci struktur. Proti evropské autonomii nahrává i skutečnost, že v současné době, kdy mají vojenské výdaje

klesající charakter, by bylo pro evropské státy obtížné financovat rozvoj ozbrojených složek zvláště pro rámec EU a NATO.

Výše zmíněné skutečnosti tedy vedou k verifikaci stanovené hypotézy *Mechanismus Berlín plus, umožňující využít Unii kapacity NATO, je efektivním nástrojem pro vymezení vztahů NATO a EU a tedy i vedení operací v rámci Společné bezpečnostní a obranné politiky Evropské unie.*

Předkládaná práce prokázala, že klíčový aktér při zajišťování bezpečnosti v Evropě je Severoatlantická aliance. USA zůstává v NATO jedinou skutečnou vojenskou velmocí a Evropa, resp. EU je ve snaze vystupovat jako globální aktér stále pozadu. Tato skutečnost rovněž koresponduje povahu obou organizací – NATO je primárně vojenská organizace, EU politicko-ekonomická. Globální vliv Evropy, resp. EU je tak stále závislý na využití civilních schopností, jenž souvisí se zajištěním dlouhodobé stability, udržováním míru či humanitární pomocí – tedy na tzv. *soft power*. V tomto ohledu má Evropská unie dostatek kapacit a je tedy otázkou, jestli je vůbec smysluplné do budoucna vytvářet další vojenské struktury v rámci Unie, když už tyto struktury existují v rámci NATO.

Nicméně to neznamená, že by Evropa neměla investovat do obrany. Větší obranné investice by jistě vedly k posílení vlivu evropských zemí nejenom v rámci transatlantických vztahů, ale také na globální scéně. Propad hodnot obranných výdajů v hospodářské a finanční krizi můžeme vnímat jako katalyzátor k otevřené obranné spolupráci mezi státy za účelem zlepšení efektivnosti svých vojenských schopností a zmírnění dopadů ostrého poklesu obranných výdajů (viz subkapitola 4.3). Do jaké míry bude tato intenzivnější spolupráce skutečně efektivní, ukáže čas, neboť musíme mít na paměti, že by tato spolupráce více či méně závisela na liberalizaci obranného trhu v Evropě, tedy oblasti, kde jsou hluboce zakotveny strategické zájmy jednotlivých zemí. V opačném případě, pokud bude současný trend v Evropě pokračovat, bude se zvětšovat rozdíl mezi obrannými schopnostmi USA a Evropou. Riskujeme tak vojensky slabou a rozdělenou Evropu, která by byla ztrátou nejenom pro USA, ale pro svět jako celek.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

- [1] ANDĚL, Petr. *Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí: americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-802-4620-046.
- [2] BRZEZINSKI, Zbigniew. *Volba: globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha: Mladá fronta, 2004. 290s. ISBN 80-204-1179-8.
- [3] EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. Století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informačních služeb, 2006. 303s. ISBN 80-7278-326.
- [4] FIDLER, Jiří a Petr MAREŠ. *Dějiny NATO*. Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 1997. 244s. ISBN 80-7185-145-0.
- [5] FUČÍK, Josef. *Stín jaderné války nad Evropou: ke strategii vojenských bloků, operačním plánům a úloze Československé lidové armády na středoevropském válčišti v letech 1945-1968*. Praha: Mladá fronta, 2010. 231s. ISBN 978-80-204-2199-9.
- [6] HAD, Miloslav a Bohumil Pikna. *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2001. 86s. ISBN 80-86345-06-8.
- [7] HODER, Lukáš. *Transatlantické vztahy v době krize: hegemonie USA a emancipace Evropy po 11. září 2001*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-5059-4.
- [8] KAGAN, Robert. *Labyrint síly a ráj slabosti: Amerika, Evropa a nový řád světa*. Praha: Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-655-9.
- [9] KASHMERI, Sarwar A. *NATO 2.0: reboot or delete?* Washington, D.C.: Potomac Books, 2011. ISBN 978-159-7976-640.
- [10] KRČ, Miroslav. *Vojenské výdaje: v letech studené války a po jejím skončení*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2000. ISBN 80-85864-93-2.
- [11] KREJČÍ, Oskar. *Zahraniční politika USA*. Praha: Professional Publishing, 2009. 435s. ISBN 978-80-86-946-68-9.
- [12] KRÍŽ, Zdeněk. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. 217s. ISBN 80-210-4218-4.
- [13] REICHARD, Martin. *The EU-NATO Relationship: A Legal and Political Perspective*. England, USA: Ashgate Publishing Limited, ©2006. ISBN 978-0-7546-4759-1.
- [14] ROMANCOV, Michael a Eva ROMANCOVOVÁ. *Evropské politické a ekonomické instituce*. Praha: Eurolex Bohemia 2002. 150s. ISBN 80-86432-27-0.

Elektronické publikace:

- [15] ALCARO Riccardo et al. *European Security and the Future of Transatlantic Relations*. [online]. Rome, Italy: Istituto Affari Internazionali, © 2011 [cit. 2013-01-22]. ISBN 9788861346475. Dostupné z: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots783=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=128789>.
- [16] ALCARO Riccardo et al. *The Transatlantic Relationship and EU-US Cooperation in Security* [online]. Rome, Italy: Istituto Affari Internazionali, © 2011 [cit. 2013-01-24]. Dostupné z: <http://isn.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=130054>.
- [17] ARCHICK, Kristin. *CRS Report for Congress. NATO and the European union* [online]. 29 January 2008 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32342.pdf>.
- [18] BENTEGEAT Henry. *The Complementarity of NATO and the EU in the military domain* [online]. CONSILIUM, 27 February 2009 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/090227_Nato_Defense_College.pdf.
- [19] CAVELTY M. Dunn et al. *Strategic trends 2012. Key Developments in Global Affairs*. [online]. Center for Security Studies, © 2012 [cit. 2013-03-05]. ISBN 978-3-905696-36-3. Dostupné z: <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/Strategic-Trends-2012-Europe.pdf>.
- [20] COOPER, Charles and Benjamin ZYCHER. *Perceptions of NATO Burden-Sharing* [online]. Santa Monica, California: The Rand Corporation, © June 1989 [cit. 2013-02-22]. ISBN 0-8330-0981-8. Dostupné z: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2009/R3750.pdf>.
- [21] Council of the European union. *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*. [online]. Consilium, 12 December 2003 [2003-12-12]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.
- [22] ČEGAN, Petr. Marshallův plán a vztahy ČSR a USA. In: *Moderní dějiny* [online]. 2011, poslední aktualizace 30.7.2012 [cit. 2012-08-19]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/marshalluv-plan-a-vyvoj-vztahu-mezí-csr-a-usa/>.
- [23] EICHLER, Jan. Začátky studené války. Formování bipolárního uspořádání mezinárodních vztahů v letech 1945-1947. In: *Moderní dějiny* [online]. 2011, poslední aktualizace 7.4.2012 [cit. 2012-09-25]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zacatky-studene-valky-formovani-bipolarniho-usporadani-mezinarodnich-vztahu-v-letech-1945-1947/>.
- [24] European Parliament: Directorate-General for External Policies of the Union. *Briefing Paper. EU and NATO: Co-operation or competition?* [online]. October 2006 [cit. 2013-01-22]. Dostupné z: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-ma/ep/06/pe348.586-en.pdf>.
- [25] FALEG Giovanni and Alessandro GIOVANNINI. The EU between Pooling and Sharing and Smart Defence: Making a virtue of necessity? In: *EU Foreign Policy*, CEPS Special Reports [online]. Centre for European Policy Studies, © May 19, 2012 [cit. 2013-02-23]. ISBN: 978-94-6138-270-0. Dostupné z: <http://www.ceps.be/book/eu-between-pooling-sharing-and-smart-defence-making-virtue-necessity>.

- [26] Federation of American Scientists. *CRS Report for Congress. NATO and the European Union*. [online]. 4 January 2005 [cit. 2013-01-22]. Dostupné z: <http://www.fas.org/man/crs/RL32342.pdf>.
- [27] GALDIGA, J. H. *Why does membership not always coincide?* University of twente, 2012. Bc. Thesis. Dostupné také z: http://essay.utwente.nl/62005/1/bachelor_thesis_Galdiga_s1006959.pdf.
- [28] GRYZ, Jaroslaw. Severoatlantická aliance na prahu XXI. Století. In: *Defence and Strategy* [online]. Listopad 2006 [cit. 2012-09-02]. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6292>.
- [29] HEISBOURG, François et al. *All alone? What US retrenchment means for Europe and NATO*. [online]. Centre for European Reform, © 2012 [cit. 2013-02-13]. ISBN 978-1-907617-08-9. Dostupné z: http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2012/rp_089_km-6278.pdf.
- [30] HOLUB, Tomáš. *Etická diskuze o adekvátní reakci na 11. Září 2011*. Vojenské rozhledy [online]. 2007, roč. 16, č. 48 [cit. 2012-08-18]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>.
- [31] JONES, S. G. *The Rise of European Security Cooperation*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, ©2007. str. 310. Dostupné také z: http://books.google.cz/books?id=WoDMIBm5Kg8C&printsec=frontcover&dq=The+Rise+of+European+Security+Cooperation,+Cambridge&source=bl&ots=ZezX08SQdf&sig=CzGlwzs_poVws8TT2XjiePeVQtE&hl=cs&sa=X&ei=lqtQUMD-B9HUsgaln4DQBg&ved=0CC8Q6AEwAA#v=onepage&q=The%20Rise%20of%20European%20Security%20Cooperation%2C%20Cambridge&f=true.
- [32] KARAFFA, Vladimír. *Cesty transformace*. Vojenské rozhledy [online]. 2007, roč. 16, č. 48. [cit. 2012-08-25]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>.
- [33] KOENING, Nicole. *EU Diplomacy Papers 11/2010. The EU and NATO: Towards a Joining Future in Crisis Management?* [online]. © November 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.coleurope.eu/sites/default/files/research-paper/edp_11_2010_koenig.pdf.
- [34] *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (2010/C 83/01)* [online]. 30. března 2010 [cit. 2013-01-13]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:CS:PDF>.
- [35] LARRABBE, F. Stephen. *The United States and the European Security and Defence Policy: old Fears and New Approaches* [online]. RAND, © 2006 [cit. 2012-09-14]. Dostupné z: http://www.rand.org/pubs/reprints/2006/RAND_RP1232.pdf.
- [36] LÍDL, Václav. *Smlouva o strategických zbraních*. [online]. Parlamentní institut, Leden 2011 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/06/79/00067932.pdf>.
- [37] MICHEL, Leo. *NATO, the EU, and the United States: Why not a virtuous ménage a trois?* [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.maanpuolustuskurssiyhdistys.fi/d/MPLhti_101_LeoMichel_english.pdf.

- [38] MÖLLING, Ch. *Pooling and Sharing in the EU and NATO*. [online]. German Institute for International and Security Affairs, June 2012 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2012C18_mlg.pdf.
- [39] MÜLLER, David. *Transatlantické vztahy: normativní pořádek?* Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie, 2011. PhD. Thesis. Dostupné také z: http://is.muni.cz/th/23167/fss_d_a2/Muller_2011_final.pdf.
- [40] NATO-INT. *Defence expenditures of NATO countries 1949-1963. Press release* [online]. 17 December 1963 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_1963_12/20100830_1963-002.pdf.
- [41] NATO-INT. *Defence expenditures of NATO countries 1949-1971. Press release* [online]. 8 December 1971 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_1971_12/20100830_1971-017.pdf.
- [42] NATO-INT. *Defence expenditures of NATO countries* [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2000_12/20100614_p00-107e.pdf
- [43] NATO-INT. *Financial and Economic Data relating to NATO Defence. Press release* [online]. 8 December 1980 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_1980_12/20100830_1980-026.pdf.
- [44] NATO-INT. *Financial and Economic Data relating to NATO Defence. Press release* [online]. 6 December 1990 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_1990_12/20100827_1990-070.pdf.
- [45] NATO-INT. *Financial and Economic Data Relating to NATO Defence. Press release* [online]. 10 March 2011 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110309_PR_CP_2011_027.pdf.
- [46] NATO-INT. *Financial and Economic Data Relating to NATO Defence. Press release* [online]. 13 April 2012 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2012_04/20120413_PR_CP_2012_047_rev1.pdf.
- [47] NATO-INT. *Handbook* [online]. NATO, © 2006 [cit. 2013-01-22]. Dostupné z: https://www.natoschool.nato.int/new_www/multimedia/History_bios_handbooks/2006-NATO-Handbook-English.pdf.
- [48] NATO-INT. *NATO v 21. Století*. [online]. [cit. 2012-08-16]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_cz.pdf.
- [49] NATO-INT. *Příručka NATO*. [online]. NATO, © 2001 [cit. 2012-09-04]. ISBN 92-845-0173-3. Dostupné z: <http://eu-nato-osn.snadno.eu/handbook.pdf>.
- [50] NATO-INT. *Report of the north atlantic council deputies, 14 September 1950* [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/doc_files/C_5-D_2.PDF.
- [51] NATO-INT. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization: Active Engagement, Modern Defence*. [online]. NATO, 19-20 November 2010 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z:

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf.

[52] OSN. *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora* [online]. [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>.

[53] PACHTA, Lukáš. Evropská bezpečnostní a obraná politika ve světle transatlantických vztahů. In: *EUROPEUM* [online]. Červen 2005 [cit. 2012-09-02]. Dostupné z: http://www.europeum.org/doc/arch_eur/LPachta_EBOP.pdf.

[54] RAND Corporation. *Can NATO Meet Defense Challenges in an Era of Austerity?* [online]. RAND ©2012 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_briefs/2012/RAND_RB9675.pdf

[55] RAŠEK, Antonín. *Systémový přístup ke globální bezpečnosti*. Vojenské rozhledy [online]. 2010, roč. 19, č. 51. [cit. 2012-08-23]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>.

[56] SIPRI. *Background paper on SIPRI military expenditure data, 2011. Press material* [online]. Apr 17, 2012 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/sipri-factsheet-on-military-expenditure-2011.pdf>

[57] STANKOV, Daniel. *Budování transatlantické bezpečnostní identity na začátku 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2007. Diplomová práce. Dostupné také z: http://is.muni.cz/th/65627/fss_m/dilpomova.prace_stankov.pdf.

[58] STEPTOE, Teneille. *The Transatlantic Relationship and a New Europe; Where are we coming from, where are we now and where are we heading?* [online]. 2005 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <http://www.hanselawreview.org/pdf/Vol1No1Art6.pdf>

[59] STURM, Paul. NATO and the EU: Cooperation? In: *European security review* [online]. February 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.isis-europe.eu/sites/default/files/programmes-downloads/2010_artrel_445_eu-nato-capabilities.pdf.

[60] STYLIANOU, Tasos. Economic Grow and Defense Spending in Greece, Turkey and Cyprus: Evidence from Cointegrated Panel Analysis. In: *The Romanian Economic Journal* [online]. June 2012, 15(44) [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.rejournal.eu/Portals/0/JE%2044/10%20Tasos.pdf>.

[61] Supreme Headquarters Allied Powers Europe. *The EU-NATO Berlin Plus agreements* [online]. © November 2009 [cit. 2013-01-22]. Dostupné z: [http://www.shape.nato.int/resources/4/documents/14E_Fact_Sheet_Berlin_Plus\[1\].pdf](http://www.shape.nato.int/resources/4/documents/14E_Fact_Sheet_Berlin_Plus[1].pdf)

[62] ŠEDIVÝ, Jiří. *Střet identit? USA a Evropa po 11. září. Mezinárodní vztahy* [online]. 2002, roč. 37, č. 4. [cit. 2012-09-04]. Dostupné z: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/download/52/49>.

[63] ŠILHAN, Vladimír. *Stav a trendy vývoje vojenské síly vybraných sil. Working paper 16/2012* [online]. Ministerstvo vnitra ČR, 2012 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: http://sbp.fsv.cuni.cz/SBP-36-version1-WP_16.pdf.

[64] ŠTĚRBA, Václav. *Vybraná témata Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a vnějších vztahů Evropské unie*. [online]. Parlament ČR, leden 2006 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/02/96/00029646.pdf>.

[65] United Nations. *Methodology for the comparison of military expenditures*. [online]. Office of the Executive Secretary, © July 2005 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.eclac.org/publicaciones/xml/9/22549/lcw21i.pdf>.

[66] VARLIK, A. B. Askerî ve Ekonomik Veriler Işığında NATO'nun Esnekliği. In: *The Journal of Defense Sciences* [online]. November 2012, 11(2) [cit. 2013-02-22]. ISSN 1303-6831. Dostupné z: http://www.academia.edu/2538564/Askeri_ve_Ekonomik_Veriler_Isiginda_NATOnun_Esnekligi.

[67] WEISS, Tomáš. Jednotný trh v oblasti obrany? In: *EUROPEUM* [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.europeum.org/doc/arch_eur/jednotny_trh_v_oblasti_obrany.pdf

[68] Western European Union. *Statement of the Presidency of the Permanent Council of the WEU on behalf of the High Contracting Parties to the Modified Brussels Treaty – Belgium, France, Germany, Greece, Italy, Luxembourg, The Netherlands, Portugal, Spain and the United Kingdom*. [online]. WEU [2010-03-31]. Dostupné z: http://www.weu.int/Declaration_E.pdf.

Elektronické zdroje:

[69] ASMUS, Ronald D. Analýza: obnovit NATO (ještě jednou) politicky. In: *NATO Review* [online]. 2005 [cit. 2012-08-31]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/czech/analysis.html>.

[70] BARTOLI, Mario. Pokračující transformace NATO. In: *NATO Review* [online]. 2006 [cit. 2012-09-01]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/czech/art3.html>.

[71] BENÁČEK, Miroslav. *Bezpečnostní strategie EU a USA: I. Charakteristika, společné prvky a zásadní rozdíly* [online]. 17. září 2010 [cit. 2012-09-21]. ISSN 1803-4306 Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13763.html.

[72] BENÁČEK, Miroslav. *Bezpečnostní strategie EU a USA: III. Aktualizace bezpečnostních strategií* [online]. 17. září 2010 [cit. 2012-09-21]. ISSN 1803-4306. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13765.html.

[73] BILLION, Didier and Fabio LIBERTI. The Relationship between NATO and the European Security Defence Policy (ESDP): The Cypriot/Turkish Disruption. In: *Affaires-strategiques* [online]. 9 April 2009 [cit. 2013-01-14]. Dostupné z: <http://www.affaires-strategiques.info/spip.php?article1050>.

[74] CARPENTER, T. G. and M. L. Tupy. *U.S. Defense Spending Subsidizes European Free-Riding Welfare States*. [online]. 12 July 2010 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.cato.org/publications/commentary/us-defense-spending-subsidizes-european-freeriding-welfare-states>.

[75] COPELAND, Daryl. Hard Power vs. Soft Power. In: *The mark news* [online]. 2 February 2010 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.themarknews.com/articles/895-hard-power-vs-soft-power#.UReiAKXIBNM>.

- [76] Costs of War. *Department of Defense Appropriations for Post 9/11 Wars, Total and by Area of Operation as Reported by the Congressional Research Service* [online]. Watson Institute, © 2011 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z: <http://costsofwar.org/article/pentagon-budget>.
- [77] COTTEY Andrew et al. Military matters. In: *NATO Review* [online]. 2002 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue3/english/military.html>.
- [78] Council of the European Union. *EU Operations*. [online]. [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations?lang=cs>.
- [79] Council of the European Union. *EU Operations centre* [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments/eu-operations-centre?lang=en>.
- [80] Československá lidová armáda. *Varšavská smlouva*. [online]. [cit. 2012-09-17]. Dostupné z: <http://www.csla.cz/armada/vs/varsavskasmlouva.htm>.
- [81] ČT24. *Varšavská smlouva*. [online]. 2007, poslední aktualizace 31.10.2007 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/6823-varsavska-smlouva/>.
- [82] ČT 24. *Výmarský trojúhelník se sešel po čtyřech letech –ale proč?* [online]. 7. února 2011 [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/114764-vymarsky-trojuhelnik-se-sesel-po-ctyrech-letech-ale-proc/>.
- [83] Debating Europe. *Should we have a European army?* [online]. 30 October 2012 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <http://www.debatingeurope.eu/2012/10/30/should-we-have-a-european-army/>.
- [84] DENÍK-CZ *Vondra obhajoval obrannou spolupráci Evropy a USA*. [online]. 24. ledna 2012 [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: http://www.denik.cz/ze_svetu/vondra-obhajoval-obrannou-spolupraci-evropy-a-usa.html.
- [85] DYČKA, Lukáš. *Francouzský „návrat do NATO“ posiluje ESDP* [online]. 20. dubna 2009 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/francouzsky-navrat-do-nato-posiluje-esdp-f1o-na-analyzy.aspx?c=A090420_093912_na_analyzy_m02.
- [86] EU-OSN-NATO. *Severoatlantická aliance* [online]. [cit. 2012-08-27]. Dostupné z: <http://eu-nato-osn.snadno.eu/Severoatlanticka-aliance-.html>.
- [87] EUROACTIV. *Budoucnost transatlantické spolupráce závisí na vývoji vztahů s Ruskem, zaznělo z Prahy* [online]. 2. října 2009 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/budoucnost-transatlantickych-vztahu-zavisi-na-vyvoji-vztahu-s-ruskem-zaznelo-z-prahy-006571>.
- [88] EUROACTIV. *Soft power někdy nestačí, s tím Lisabon počítá*. [online]. 7. května 2010 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/clanek/soft-power-nekdy-nestaci-s-tim-lisabon-pocita-007464>.
- [89] EUROPA. *Společná bezpečnostní a obranná politika* [online]. 7. května 2010 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0026_cs.htm.

- [90] European Defence Agency. *EDA's Pooling and Sharing*. [online]. 24 November 2011 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z: http://www.eda.europa.eu/docs/documents/factsheet_-_pooling_sharing_-_301111.
- [91] European Union Center at the University of Illinois. EU Peacekeeping, NATO and Cyprus. In: *Blogger* [online]. 2011-11-16 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://eucenterillinois.blogspot.cz/2011/11/eu-peacekeeping-nato-and-cyprus.html>.
- [92] EUROPEUM. *Nové vojensko-politické orgány unie - Zvýší efektivitu druhého pilíře?* [online]. 7. ledna 2002 [cit. 2012-09-14]. Dostupné z: <http://www.europeum.org/cz/integrace/33-integrace--11/803-nove-vojensko-politicke-organy-unie-zvysi-efektivitu-druheho-pilire>.
- [93] EUROSKOP. *Bezpečnostní a obranná politika* [online]. © 2005-13 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/>.
- [94] EUROSKOP. *Kodaňská kritéria (vstupní kritéria)* [online]. © 2005-2013 [cit. 2013-01-13]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/287/sekce/k-l/>.
- [95] EUROSKOP. *Předvstupní pomoc* [online]. © 2005-13 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/168/sekce/predvstupni-pomoc/>.
- [96] EUROSKOP. *Zahraniční a bezpečnostní politika*. [online]. © 2005-2013 [cit. 2012-09-13]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8916/sekce/zahranicni-a-bezpecnostni-politika/>.
- [97] Evropská komise. *Evropská bezpečnostní a obranná identita*. [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_23_cs.htm.
- [98] Evropská komise. *Společná bezpečnostní a obranná politika*. [online]. Květen 2010 [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0026_cs.htm.
- [99] Evropský parlament: *Usnesení Evropského parlamentu k evropské bezpečnostní strategii 2004/2167 ze dne 14. dubna 2005 ve Štrasburku* [online]. Evropský parlament [2005-04-14]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0133&language=CS>.
- [100] Evropský parlament: *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 19. února 2009 o Evropské bezpečnostní strategii a EBOP* [online]. Evropský parlament [2009-02-19]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0075+0+DOC+XML+V0//CS>.
- [101] FIALA, Luděk. Severoatlantická aliance (NATO) In: *Novinky* [online]. © 2003-2013 [cit. 2012-08-19]. Dostupné z: <http://tema.novinky.cz/severoatlanticka-aliance-nato>.
- [102] FIDLER, Stephen and Alistair MacDonald. Europeans Retreat on Defense Spending. In: *The Wall Street Journal* [online]. 24 August 2011 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <http://online.wsj.com/article/SB10001424053111903461304576524503625829970.html>.
- [103] Foreign and Commonwealth Office. *EM on the UK-France Defence and Security Cooperation Treaty*. [online]. 8 December 2010 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z:

<http://www.fco.gov.uk/en/publications-and-documents/treaty-command-papers-ems/explanatory-memoranda/explanatory-memoranda-2010/120FranceDefenceSec>.

[104] FÜLE, Štefan. Role NATO při zajišťování bezpečnosti evropského kontinentu. In: *MZV: EU jako globální a regionální aktér dne 10. Listopadu 2006 Praze* [online]. 17. listopadu 2006 [cit. 2012-08-19]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/nato.brussels/cz/verejna_vystoupeni_clanky_projevy/role_nato_pri_zajistovani_bezpecnosti.html.

[105] George W. Bush. In: *Wikipedia: the Free Encyclopedia*. [online]. Last modified on 18. 3. 2013 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/George_W._Bush.

[106] GERNERT, Johannes. The EU and NATO. In: *Eurotopics* [online]. [cit. 2013-01-22]. Dostupné z: http://www.eurotopics.net/en/home/presseschau/archiv/magazin/politik-verteilerseite/nato_2007_11/debatte_nato_2007/.

[107] GIOVANNINI, Alessandro a Falex GIOVANNINI. „Advice from a caterpillar”: the conundrum of EU military spending in times of austerity [online]. April 2012 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <http://esharp.eu/big-debates/external-action/31-advice-from-a-caterpillar-the-conundrum-of-eu-military-spending-in-times-of-austerity/>.

[108] Globalpost. *Six EU nations vow closer defence ties to offset crisis*. [online]. 6 March 2013 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z: <http://www.globalpost.com/dispatch/news/afp/130306/six-eu-nations-vow-closer-defence-ties-offset-crisis>.

[109] HALFENDORNOVÁ, Helga. Dojmy z minulosti. Výročí: 50 let od přistoupení Německa k NATO. In: *NATO Review* [online]. 2005 [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/czech/history.html>.

[110] HENDRICKSON, Ryan C. Pohled do minulosti: překročit rubikon. In: *NATO Review* [online]. 2005 [cit. 2012-09-24]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/czech/history.html>.

[111] HISTORY. *Formation of NATO and Warsaw pact*. [online]. © 1996-2013 [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://www.history.com/topics/formation-of-nato-and-warsaw-pact>.

[112] HLAS RUSKA. *Smlouva START III nabývá platnosti*. [online]. © Leden 2011 [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://czech.ruvr.ru/2011/01/25/41190997.html>.

[113] I15. *Berlínská blokáda*. [online]. © 20. srpna 2011 [cit. 2012-08-19]. Dostupné z: <http://www.i15.cz/berlinska-blokada/>.

[114] IGLESIAS, Mario A. L. NATO-EU Cooperation in the Atlantic Alliance's Future Strategic Concept. In: *Real Instituto Elcano* [online]. April 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CO NTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari25-2010
<http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=8463>.

[115] JUNEK, Robert. Nový strategický koncept NATO a jeho možné implikace pro schopnosti a použití AČR. In: *Defence and Strategy* [online]. Červen 2011 [cit. 2012-09-16]. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-1-2011/volna-tribuna/novy-strategicky-koncept-nato-a-jeho-mozne-implikace-pro-schopnosti-a-pouziti-acr.html#.UFVz3k5mLxo>.

- [116] KAGAN, Robert. Moc a slabost. In: *Revuepolitika* [online]. 20. března 2003 [cit. 2013-01-22]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/777/moc-a-slabost>.
- [117] KARÁSEK, Tomáš. NATO a nové bezpečnostní hrozby. In: *Cevro* [online]. © Březen 2005 [cit. 2012-09-02]. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-online/2005/3/42524-nato-nove-bezpecnostni-hrozby.html>.
- [118] KHOL, Radek. Lisabonská smlouva a oblast bezpečnostní a obranné politiky – možnost lepší integrace. In: *Natoaktual* [online]. © 14. prosince 2009 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/lisabonska-smlouva-a-oblast-bezpecnostni-a-obranne-politiky-moznost-lepsi-integrace-ga7-na-analyzy.aspx?c=A091214_120253_na_analyzy_m02.
- [119] KIMBERLY, Amadeo. NATO: what is NATO? In: *US Economy* [online]. Leden 2012 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: <http://useconomy.about.com/od/internationalorganizations/p/NATO.htm>.
- [120] LUŇÁK, Petr. Proč NATO po skončení studené války nenásledovalo Varšavskou smlouvu do propadliště dějin? In: *NATO Review* [online]. [cit. 2012-08-21]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART8/CS/index.htm>.
- [121] MADE, Tom van der. The economic burden of military expenditure. In: *Blogger* [online]. 2012-05-12 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://asianowblog.com/2012/05/12/the-economic-burden-of-military-expenditure/>.
- [122] MARSDEN, Chris. Washington warns EU over NATO unity. In: *World Socialist Web Site* [online]. © 23 October 2003 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.wsws.org/articles/2003/oct2003/nato-o23.shtml>.
- [123] Ministerstvo obrany a Armáda České republiky. *Bojová uskupení Evropské unie a vztah k České republice*. [online]. © 2004-2012 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=13642>.
- [124] Ministerstvo obrany České republiky. *Hlavní orgány Severoatlantické aliance*. [online]. © 2004-2012 [cit. 2012-10-19]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/nato/hlavni-organy/hlavni-organy-severoatlanticke-aliance-8248/>.
- [125] Ministerstvo obrany České republiky. *NATO – hlavní funkce*. [online]. © 2004-2012 [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=2410>.
- [126] Ministerstvo vnitra České republiky. *Výkladový slovník krizového řízení a obrany státu. Výbor pro obranné plánování*. [online]. [cit. 2012-10-19]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/udalosti/slovník/slovicka/349_odbor_info.html.
- [127] NATO-INT. *A boost from the US*. [online]. [cit. 2012-08-20]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/from_treaty_to_organization/the_means_to_build_nato/a_boost_from_the_us/.
- [128] NATO-INT. *A short history of NATO*. [online]. [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://www.nato.int/history/nato-history.html>.
- [129] NATO-INT. *Centralizing and integrating*. [online]. [cit. 2012-08-20]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/from_treaty_to_organization/the_impact_of_the_korean_war/centralizing_and_integrating/.

- [130] NATO-INT. *Increasing military efforts*. [online]. [cit. 2012-08-20]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/from_treaty_to_organization/the_impact_of_the_korean_war/increasing_military_efforts/.
- [131] NATO-INT. *NATO's relations with Ireland*. [online]. 13 December 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_51979.htm.
- [132] NATO-INT. *NATO's relations with Malta* [online]. 5 March 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52108.htm.
- [133] NATO-INT. *Paying for NATO* [online]. Last modified on 23. 4. 2013 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67655.htm.
- [134] NATO-INT. *Signatures of Partnership for Peace Framework Document* [online]. Last modified on 10. 1. 2012 [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm.
- [135] NATO-INT. *Smart Defence*. [online]. 26 April 2012 [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/SID-B99F2289-109AE24A/natolive/topics_84268.htm.
- [136] NATO-INT. *NATO-EU: Strategic partnership* [online]. NATO, © 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49217.htm.
- [137] NATO-INT. *Suez crisis – From crisis to war*. [online]. [cit. 2012-08-20]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/nato_and_the_suez_crisis/the_suez_crisis/from_crisis_to_war/.
- [138] NATO-INT. *Suez crisis – Strategic importance*. [online]. [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/nato_and_the_suez_crisis/the_suez_crisis/strategic_importance/.
- [139] NATO-INT. *Suez crisis – The rise of Nasser* [online]. [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/nato_and_the_suez_crisis/the_suez_crisis/the_rise_of_nasser/.
- [140] NATO-INT. *The 12 signatories* [online]. [cit. 2012-08-19]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/the_birth_of_nato/signing_nato_s_founding_treaty/the_12_signatories/.
- [141] NATO-INT. *The effectiveness of NATO*. [online]. [cit. 2012-08-20]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/from_treaty_to_organization/the_impact_of_the_korean_war/the_effectiveness_of_nato/.
- [142] NATO-INT. *The impact of the korean war*. [online]. [cit. 2012-08-20]. Dostupné z: http://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/#/en/encyclopedia/from_treaty_to_organization/the_impact_of_the_korean_war/.
- [143] NATO-INT. *Working by committee*. [online]. [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49174.htm.

- [144] NATOAKTUAL. *Česká republika a NATO chronologicky*. [online]. [cit. 2012-09-02]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm.
- [145] NATOAKTUAL. *Členské státy Severoatlantické aliance: přehled všech členů a rozšiřování NATO*. [online]. [cit. 2012-09-10]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_summit/clenskestatynato.htm.
- [146] NATOAKTUAL. *Evropská armáda: řešení problémů bezpečnostní a obranné politiky EU?* [online]. 10. dubna 2007 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/evropska-armada-reseni-problemu-bezpecnostni-a-obranne-politiky-eu-1p7-/na_analyzy.aspx?c=A070410_094818_na_analyzy_m02.
- [147] NATOAKTUAL. *Generální tajemníci NATO* [online]. [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/generalni-tajemnici-nato-0x4-/na_projekty.aspx?c=A111108_151008_na_projekty_m02.
- [148] NATOAKTUAL. *Historie NATO: od prvních úvah až do současnosti* [online]. [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/vzniknato.htm.
- [149] NATOAKTUAL. *Mise a operace Severoatlantické aliance: přehled míst, kde NATO zasahovalo či zasahuje* [online]. [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_zpravy/mise_main.htm.
- [150] NATOAKTUAL. *Partnerství pro mír. O programu, který předznamenal transformaci Aliance. politika* [online]. © 2000 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_summit/partnerstvipromir.htm.
- [151] NATOAKTUAL. *Pražský závazek ke schopnostem* [online]. [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_summit/nrf_pcc.htm.
- [152] NATOAKTUAL. *Představení Sil rychlé reakce NATO*. [online]. [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_summit/nrf_novinky.htm.
- [153] NATOAKTUAL. *Přehled vojenské organizace NATO*. [online]. [cit. 2012-10-19]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_summit/strukturanatovojenska.htm.
- [154] NATOAKTUAL. *Struktura a financování Severoatlantické aliance: přehled hlavních orgánů a finančních zdrojů NATO*. [online]. [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/struktura-nato-0g6-/na_zpravy.aspx?y=na_summit/strukturanato.htm.
- [155] NATOAKTUAL. *Síly rychlé reakce NATO: struktura a velikost NRF* [online]. [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_summit/nrf_slozeni.htm.
- [156] NATOAKTUAL. *Síly rychlé reakce NATO: účel a mise NRF*. [online]. [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_summit/nrf_ucel.htm.

- [157] NATOAKTUAL. *Švédsko chce těsnější severskou obrannou spolupráci* [online]. 12. června 2008 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/svedsko-chce-tesnejsi-severskou-obrannou-spolupraci-pdk-na-media.aspx?c=A080612_150757_na_media_m02.
- [158] NATOAKTUAL. *Washingtonská smlouva*. [online]. [cit. 2012-08-16]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm.
- [159] NEWSLAB. *Vůdci Sovětského svazu*. [online]. [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://www.newslab.cz/vyvoj-ruska/>.
- [160] PEMBERTON, Miriam. *Sharing - and Reducing – the Military Burden*. [online]. 11 October 2005 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <http://www.fpiif.org/reports/sharing-and-reducing-the-military-burden>.
- [161] PETERSEN, F.A. a H. BINNENDIJK. Od komplexního přístupu ke komplexním schopnostem. In: *NATO Review* [online]. [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART7/CS/index.htm>.
- [162] PETŘÍK, Jaroslav. Průběh transformace NATO od Pražského summitu dosud a její perspektivy. In: *Global Politics* [online]. Březen 2004 [cit. 2012-09-01]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/transformace-nato>.
- [163] PFAUSER, Lukáš. Válka v Iráku 2003: příčiny, důsledky a kontext. In: *RVP* [online]. 3. Října 2011 [cit. 2013-01-14]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/GVD/13759/VALKA-V-IRAKU-2003-PRICINY-DUSLEDKY-A-KONTEXT.html/>.
- [164] PHILLIPS, Macon. The New START Treaty and Protocol. In: *Blogger* [online]. 2010-04-08 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/blog/2010/04/08/new-start-treaty-and-protocol#section4>.
- [165] PLUMER, Brad. America's staggering defense budget, in charts. In: *Washington Post* [online]. 7 January 2013 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2013/01/07/everything-chuck-hagel-needs-to-know-about-the-defense-budget-in-charts/>.
- [166] POLICY. *Doktríny NATO*. [online]. 11. února 2005 [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://policy.euweb.cz/view.php?id=51>.
- [167] RASMUSSEN, A.F. Building security in an age of austerity. In: *NATO: Munich security Conference* [online]. 4 February 2011 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_70400.htm.
- [168] RASMUSSEN, A. F. NATO - delivering security in the 21st century. In: *NATO: Chatham House, London* [online]. 4 July 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_88886.htm.
- [169] RASMUSSEN, A. F. Renewing the Transatlantic security community in the age of globalisation. In: *NATO: Central military club, Sofia, Bulgaria* [online]. 20 May 2010 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_63773.htm.
- [170] RETTMAN, Andrew. Military spending: EU dwarf shrinks as US gets bigger. In: *EU Observer* [online]. 17 April 2012 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://euobserver.com/defence/115906>.

- [171] RETTMAN, Andrew. NATO chief: EU must spend more on military. In: *EU Observer* [online]. 31 January 2013 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://euobserver.com/defence/118914>.
- [172] RETTMAN, Andrew. NATO chief: Mali shows holes in EU defence. In: *EU Observer* [online]. 4 February 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://euobserver.com/defence/118934>.
- [173] RIZZI, Andrea. Soft power no match for hard reality. In: *Presseurop* [online]. 27 July 2009 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/en/content/article/63861-soft-power-no-match-hard-reality>.
- [174] ROBERTSON, George. NATO's Transformation. In: *Project Syndicate* [online]. 1 November 2002 [cit. 2012-09-02]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/nato-s-transformation/czech>.
- [175] RYJÁČEK, Milan. Karibská krize. In: *Moderní dějiny* [online]. 2009, poslední aktualizace 12. 2. 2012 [cit. 2012-08-27]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/karibska-krize/>.
- [176] SAVEREUX, Paul. Ohlédnutí za summitem v Rize. In: *NATO Review* [online]. 2007 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/czech/art2.html>.
- [177] SCHMITT, J. Gary. The Demilitarization of Europe. In: *The Wall Street Journal* [online]. 6 October 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <http://www.aei.org/article/foreign-and-defense-policy/regional/europe/the-demilitarization-of-europe/>.
- [178] SCHMITT, Gary. The West's hard power deficit. In: *Los Angeles Times* [online]. 11 September 2012 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://articles.latimes.com/2012/sep/11/opinion/la-oe-schmitt-europe-hard-power-20120911>.
- [179] SIPRI. Dr Sam Perlo-Freeman. [online]. © SIPRI, 2013 [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://www.sipri.org/about/bios/perlofreeman>.
- [180] SIPRI. Measuring military expenditure. [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/researchissues/measuring_milex
- [181] SIPRI. The SIPRI Military Expenditure Database. [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://milexdata.sipri.org/>.
- [182] SOVADINA, Jiří. *Tzv. Varšavská smlouva*. [online]. 2009, poslední aktualizace 24. 1. 2013 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/tzv-varsavska-smlouva-14-5-1955/>.
- [183] Sten Tolgfors. In: *Wikipedia: the Free Encyclopedia*. [online]. Last modified on 27. 2. 2013 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Sten_Tolgfors.
- [184] The Streit Council for a Union of Democracies. *Transatlantic security: Transatlantic Security Policy*. [online]. © 2012 [cit. 2012-09-02]. Dostupné z: <http://streitcouncil.org/index.php?page=transatlantic-security>.
- [185] STUDENÁ VÁLKA-CZ. *Kdy začala a skončila studená válka?* [online]. [cit. 2012-12-07]. Dostupné z: http://studena.valka.cz/zacatek_a_konec_studene_valky.htm.

- [186] STUDENÁ VÁLKA-CZ. *Mezníky jaderného věku*. [online]. [cit. 2012-09-24]. Dostupné z: http://studena.valka.cz/mezniky_jaderneho_veku.htm.
- [187] STUDENÁ VÁLKA-CZ. *Pozice síly – Reagan a Gorbačov*. [online]. [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: http://studena.valka.cz/pozice_sily.htm.
- [188] STUDENÁ VÁLKA-CZ. *Strategie Západu*. [online]. [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: http://studena.valka.cz/strategie_zapadu.htm#Hromadn%C3%A1%20odveta.
- [189] STUDENÁ VÁLKA-CZ. *Západoevropská unie*. [online]. [cit. 2012-10-02]. Dostupné z: [http://studena.valka.cz/zapadoevropska_unie.htm#ZEU v 70. a 80. letech](http://studena.valka.cz/zapadoevropska_unie.htm#ZEU_v_70._a_80._letech).
- [190] ŠTAIF, Vít. Úloha NATO v bezpečnostní politice USA. In: *Defence and Strategy* [online]. 15. prosince 2008 [cit. 2012-08-31]. ISSN 1214-6463. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/redakce/tisk.php?lanG=cs&xsekce=31332&clanek=31611&>.
- [191] TÝDEN-CZ. *Varšavská smlouva „slaví“ nedožití pětapadesátiny* [online]. 13. května 2010 [cit. 2012-09-31]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/den-d/varsavska-smlouva-slavi-nedozite-petapadesatiny_168771.html.
- [192] TÝDEN-CZ. *Vojenské výdaje USA jsou nejvyšší od 2. světové války* [online]. 8. června 2009 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/amerika/vojenske-vydaje-usa-jsou-nejvyssi-od-2-svetove-valky_123601.html.
- [193] U.S. Department of State. *Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the limitation of strategic offensive arms*. [online]. [cit. 2012-10-03]. Dostupné z: <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/salt2-1.html>.
- [194] Válka ve Vietnamu. In: *Wikipedia: the Free Encyclopedia*. [online]. Last modified on 23. 3. 2013 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1lka_ve_Vietnamu.
- [195] Vojenské zpravodajství Česká republika. *Terminologický slovník zpravodajství – asymetrické hrozby* [online]. © 2008 [cit. 2012-09-24]. Dostupné z: <http://www.vzcr.cz/slovník/zpravterm.aspx>.
- [196] William Cohen. In: *Wikipedia: the Free Encyclopedia*. [online]. Last modified on 03. 3. 2013 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/William_Cohen
- [197] ZAJÍC, Jan. *Suezská krize 1956 – Blízký východ v 50. letech* [online]. 2009, poslední aktualizace 4.3.2012 [cit. 2012-08-27]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/suezska-krize-1956-blizky-vychod-v-50-letech/>.

Seznam zkratek

ACO	Allied Command Operations Velitelství spojeneckých sil pro operace
ACT	Allied Command Transformation Velitelství spojeneckých sil pro transformaci
b.c.	běžné ceny
CG	NATO-EU Capability Group Skupina NATO-EU ke schopnostem
CJTF	Combined Joint Task Force Společná operační skupina
CMPD	Crisis Management and Planning Directorate Ředitelství pro zvládání krizí a plánování
CPG	Comprehensive Political Guidance Souhrnná politická směrnice NATO
DCI	Defense Capabilities Initiative Iniciativa obranných schopností
DPC	Defense Planning Committee Výbor pro obranné plánování
DSACEUR	Deputy Supreme Allied Commander Europe Zástupce vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě
EAPC	The Euro-Atlantic Partnership Council Euroatlantická rada partnerství
EBOP	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EDA	European Defence Agency Evropská obranná agentura
EOS	Evropské obranné společenství
EU	Evropská unie
EUC	EU Cell Buňka EU

EUCAP	The European Union Capacity Building Mission Mise Evropské unie na budování kapacit
EULEX	The European Union of Law Mission in Kosovo Mise Evropské unie k prosazování práva v Kosovu
EUMC	EU Military Committee Vojenský výbor EU
EUMS	EU Military Staff Vojenský štáb EU
EUNAVFOR	The European Union Naval Force Námořní síla Evropské unie
EUROPOL	The European Union Police Mission Policejní mise Evropské unie
EUTM	The European Union Training Mission Výcviková mise Evropské unie
ERRF	European Rapid Reaction Forces Síly rychlého nasazení EU
ES	Evropské společenství
ESDI	European Security and Defense Identity Evropská bezpečnostní a obranná identita
FYROM	The former Yugoslav Republic of Macedonia Bývalá Jugoslávská republika Makedonie
HDP	Hrubý domácí produkt
IFOR	Implementation Force Jednotky implementačních sil NATO
IMC	International Military Staff Mezinárodní vojenský štáb NATO
IPA	Instrument for Pre-accession Assistance Nástroj pro předvstupní pomoc

IS	International Staff Mezinárodní sekretariát
KFOR	Kosovo Force Mírové síly NATO v Kosovu
MC	Military Committee Vojenský výbor
NAC	North Atlantic Council Severoatlantická rada
NACC	North Atlantic Cooperation Council Rada severoatlantické spolupráce
NATO	North Atlantic Treaty Organization Organizace Severoatlantické smlouvy
NBS	Národní bezpečnostní strategie
NDR	Německá demokratická republika
NPG	Nuclear Planning Group Skupina pro jaderné plánování
NRF	NATO Response Force Síly rychlé reakce NATO
NSIP	NATO Security Investment Programm Program bezpečnostních investic
OSN	Organizace spojených národů
PCC	Prague Capabilities Commitment Pražský závazek ke schopnostem
PfP	Partnership for Peace Partnerství pro mír
RFP	Response Forces Pool Rezervoár Sil rychlé reakce
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe Hlavní velitel spojeneckých vojsk v Evropě

SACLANT	Supreme Allied Commander Atlantic Hlavní velitel spojeneckých sil v Atlantiku
SALT	Strategic Arms Limitations Talks Jednání o omezení strategických zbraní
SBOP	Společná bezpečnostní a obranná politika
s.c.	stálé ceny
SDI	Strategic Defense Initiative Strategická obranná iniciativa
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFOR	Stabilization Force Jednotky stabilizačních sil NATO
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe Hlavní velitelství spojeneckých sil v Evropě
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute Stockholmský mezinárodní výzkumný institut
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SRN	Spolková republika Německo
START	Strategic Arms Reduction Talks Jednání o redukci strategických zbraní
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
TL	Turecká lira
UNMIK	UN Mission in Kosovo Mise OSN v Kosovu
USA	The United States of America Spojené státy americké
USD	United States dollar Americký dolar
ZEU	Západoevropská unie
ZU	Západní unie

Seznam grafů, tabulek a obrázků

Seznam grafů

Graf 3.1 Přístupový proces EU/NATO - rok vstupu do organizace.....	44
Graf 4.1 Vývoj obranných výdajů NATO v letech 1949-1953 (mil. USD, b.c.)	51
Graf 4.2 Vývoj obranných výdajů v 50. letech v Evropě a Severní Americe (mil. USD, b.c.)	52
Graf 4.3 Obranné výdaje USA v letech 1965-1969 (mil. USD, b.c.).....	53
Graf 4.4 Konec studené války a obranné výdaje Severní Ameriky a Evropy v NATO (mil. USD, b.c.).....	54
Graf 4.5 Vývoj obranných výdajů zemí NATO v letech 2000-2011 (mld. USD, b.c.)	56
Graf 4.6 Obranné výdaje zemí NATO - vývoj v letech 1950-2010 (mld. USD, b.c.)	57
Graf 4.7 Poměr obranných výdajů v absolutním vyjádření: Evropa-USA (mld. USD, b.c.)...	59
Graf 4.8 Počet vojenských sil nově přistoupivších zemí NATO v roce 2011 (tis.)	60
Graf 4.9 Vývoj obranných výdajů USA a evropských zemí NATO v letech 2000-2011 (mil. USD, b.c.).....	61
Graf 4.10 Velikost obranných výdajů v absolutním vyjádření v komparaci USA-Evropa NATO v roce 2011 (mil. USD, b.c.)	62
Graf 4.11 Obranné výdaje NATO v Evropě ve vztahu k plnění 2% HDP v roce 2011 (% HDP, b.c.).....	64
Graf 4.12 Obranné výdaje na osobu evropských zemí NATO v roce 2011 (USD, s.c. 2005).	65
Graf 4.13 Vojenské síly evropských zemí NATO a USA v letech 2007-2011 (tis.)	66
Graf 4.14 Vojenské síly evropských zemí NATO v roce 2011 (tis.)	66
Graf 4.15 Ujednání o sdílení nákladů platné od 1.1.2010 do 31.12.2011 - podíl příspěvků do rozpočtu NATO (%).....	68
Graf 4.16 Pokles obranných výdajů v letech 2009-2011 v národních měnách (s.c. 2005).....	71

Seznam tabulek

Tab. 4.1 Obranné výdaje vybraných spojenců NATO jako podíl HDP (% , s.c.2005).....	60
Tab. 4.2 Komparace obranných výdajů vybraných zemí NATO v roce 2011 (b.c.)	63
Tab. 4.3 Současné a plánované redukce obranných výdajů ve vybraných státech	72

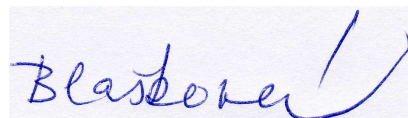
Seznam obrázků

Obr. 2.1 Struktura vojenských velitelství NATO v Evropě vytvořena v 50. letech 20. století	12
Obr. 2.2 Vojensko-politické rozdělení Evropy v roce 1989	14
Obr. 2.3 Současná civilní a vojenská struktura NATO	22
Obr. 3.1 Členská základna NATO a EU v Evropě.....	43

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- беру на ве́домі́, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst.3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 26. dubna 2013

jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

Kostelní 440
793 76 ZLATÉ HORY